

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Rovnoprávnost mužů a žen (problémy současného genderu)

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracovala:
Bc. Jana Kubátová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Rovnoprávnost mužů a žen (problémy současného genderu)“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 7. 3. 2012

Podpis

.....
Bc. Jana Kubátová

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Ing. Ivanu Kubátovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce. Této podpory si nesmírně vážím.

Bc. Jana Kubátová

OBSAH

Úvod	2
1. Historický vývoj emancipace žen	5
1.1 Formulace genderu ve filosofii	5
1.2 Feministické hnutí ve světě	9
1.3 Počátky emancipace žen v Čechách	16
1.4 Mezinárodní den žen	20
2. Genderové role	23
2.1 Dívčí a chlapecká identita	23
2.2 Výchova k rodovým rolím	28
2.3 Rozdělení rolí v rodině	32
2.4 Gender v práci	36
3. Gender v současné společnosti	41
3.1 Právní úpravy rovnosti	41
3.2 Rovnost žen a mužů v ČR	49
3.3 Rovnost žen a mužů ve světě	53
3.4 Genderové audity	58
4. Výzkum	62
4.1 Metodologická východiska výzkumu	62
4.2 Charakteristika výběrového vzorku	62
4.3 Vyhodnocení a popis výsledků	63
4.4 Shrnutí a závěry výzkumu	80
Závěr	84
Resumé	87
Anotace	88
Seznam použitých pramenů a literatury	89
Seznam příloh	93

Úvod

Tématem diplomové práce je Rovnoprávnost mužů a žen (problémy současného genderu). K posouzení problémů současného genderu a rovnoprávnosti mužů a žen jsem použila metodu analýzy získaných dat. Vyhodnocení a závěry z výzkumu jsem definovala ve čtvrté kapitole práce.

Cílem diplomové práce je v rovině teoretické popsat rozdíly rodových (genderových) rolí mužů a žen. Hledání odpovědi na otázku jaké role zastává muž a žena v rodině a práci, na možnosti sociální pedagogiky pomoci při problémech současného genderu. Součástí práce je výzkum zaměřený na genderové role v rodině a práci v současnosti.

Pojmem gender označujeme soubor vlastností, chování, zájmů, vzhledu, který je v určité společnosti spojován s obrazem ženy nebo muže. Tento soubor se liší jak v různých kulturách, tak v různých historických obdobích. Gender ovlivňuje naše životy po všech stránkách, od toho, jak budeme vypadat, jaké oblečení budeme nosit, až po výběr vzdělání či zaměstnání.

Z etického hlediska je genderová rovnost - nárok žen a mužů na stejně kvalitní život - nepopiratelným právem a každá demokratická společnost by proto měla o rovnost usilovat. Existují ale i ryze racionální a praktické argumenty, proč se o rovné příležitosti snažit. Jednak jde o efektivní využití lidských zdrojů, jak mužů, tak žen, a to jak na pracovním trhu, tak v domácnosti a péči o závislé osoby. Smyslem je podpora žen a mužů v tom, v čem jsou opravdu jako jednotlivci dobří a nesledovat pouze ustálené vzorce, které kladou na ženy požadavky péče o domácnost a na muže zodpovědnost za finanční zabezpečení rodiny. Silným argumentem je pak to, že společnosti, kde je postavení žen a mužů vyrovnanější a jejich genderové role nejsou tak striktně oddělovány, vykazují lepší ekonomický i demografický vývoj.

Tématem, o kterém hovoří česká i evropská politická reprezentace, je „sladkování rodinného a pracovního života“. Hlavní myšlenkou těchto opatření je, že zaměstnaní, kteří mají pečovatelské povinnosti, by neměli být znevýhodněni na trhu práce a měli by mít stejnou šanci budovat si kariéru jako lidé bez těchto závazků. Problémy, které musí řešit mnoho lidí, pokud chce současně pečovat o svou rodinu i pracovat, jsou zapříčiněny tím, že současné uspořádání pracovní doby vychází z modelu 19. století, kdy v rodině pracoval pouze muž a žena byla odpovědná za domácnost. Uspořádání

práce bylo přizpůsobeno tomu, že jedna osoba pracuje a druhá osoba se stará o domácnost, děti, případně další závislé členy rodiny.

V Evropě se začíná prosazovat názor, že rodiny by měly být podporovány, a to nejen státem, ale i firmami. Vliv na tuto proměnu má i Evropská unie (EU), která považuje růst zaměstnanosti žen za klíčový pro změnu současné ekonomické i demografické situace. Podle EU je tedy rozhodující, umožnit ženám plně se zapojit do práce, a to zaprvé politikami sladování, a zadruhé přenesením části odpovědnosti za péči o závislé členy rodiny a domácnost na muže.

Cesta k rovnoprávnosti žen a mužů byla velmi dlouhá a stále je ještě co zlepšovat. Diplomová práce poukazuje na historický vývoj této oblasti lidského života, počínaje významnými filozofy a jejich díly, dále jejím vývojem ve světě a v českých zemích. Práce se dotýká otázky vzdělávání a volebního práva žen. Nezapomíná ani na Mezinárodní den žen a objasnění jeho významu. Poukazuje na rozdíly v pojetí současné rodiny, na postavení a role muže a ženy v této instituci. Rovnoprávnost se týká i uplatnění mužů a žen v pracovní sféře. Diplomová práce ukazuje na rozdíly v možnostech uplatnění mužů a žen v současnosti.

Aktuální pohled na rovnoprávnost nám ukazuje výsledek výzkumu, který je proveden na výběrovém vzorku mužů a žen. Srovnání rovnosti žen a mužů v České republice (ČR) a ve světě nám ukáže „Global Gender Gap Index“ jež vydává Světové ekonomické fórum.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. V kapitole první se zabývá historickým vývojem emancipace žen, počínaje filozofickými formulacemi genderu, přes feministické hnutí ve světě, k počátkům emancipace žen v Čechách. Nechybí zde ani objasnění a připomenutí Mezinárodního dne žen.

Ve druhé kapitole diplomová práce objasňuje pojem genderové role, dívčí a chlapeckou identitu, výchovu k rodovým rolím, rozdělení rolí v rodině a gender v práci.

Třetí kapitola nabízí pohled na gender v současné společnosti, právní úpravu rovnosti, rovnoprávnost mužů a žen v ČR, rovnoprávnost mužů a žen ve světě a vysvětlení genderových auditů.

Cílem empirické části ve čtvrté kapitole, je zjistit, jak v současnosti vnímají otázku rovnoprávnosti muži a ženy, jakým způsobem se s genderovými rolemi vyrovnávají, a to jak v rodině jako partneři, rodiče a sourozenci, tak v zaměstnání jako kolegové, nadřízení či podřízení. Ve svém výzkumu budu hledat odpovědi na následující otázky:

1. Ženy zvládají sladit práci a rodinu.
2. Mužům se nedaří sladit práce a rodina.
3. Muži mají více času na své zájmové aktivity.
4. Ženy věnují více času dětem.
5. V nerovném postavení se cítí více ženy než muži.
6. O pomoc při problému v partnerském či pracovním vztahu požádají ženy psychologa.
7. Muži řeší problémy sami.

Obsahem této kapitoly jsou metodologická východiska výzkumu, charakteristika výběrového vzorku, vyhodnocení a popis výsledků a shrnutí a závěry výzkumu.

1. Historický vývoj emancipace žen

1.1 Formulace genderu ve filosofii

Vznik evropského filosofického myšlení je spojen s civilizací, která vznikala ve starověkém Řecku. Je nutno si uvědomit, že od svého vzniku se člověk zajímá o sebe samého, o svůj život a svůj osud. Počátky evropského filosofického myšlení v Řecku brzy přinášejí i elementární úvahy o člověku, jeho podstatě a roli ve světě. Setkáváme se s prvními antropologicky orientovanými filosofickými myšlenkami. V 5. století př. n. l. se objevuje myslitel, který v polemice se sofisty vytvořil základy filosofie člověka. Tímto mužem byl Sókrates, filosof, o jehož názorech víme pouze zprostředkovaně, protože on sám nic nenapsal. Na rozdíl od sofistů usilujících o vymezení nestálosti, relativity všech určení člověka jeho podstaty, usiluje o jednu provzdy danou výměru člověka, která by platila pro všechny lidi a všechny časy. Jeho iniciativa našla své následovníky. Nejvýznamnějším z nich byl Platón, který ve svých sokratovských dialozích jednak zpřístupnil učení svého učitele, ale také prezentoval názory vlastní, především své učení o idejích. Člověk se snaží porozumět světu kolem sebe i sobě samému prostřednictvím smyslů a rozumu. Tímto učením vzniká filosoficky zdůvodněná dualita těla a duše, materiální a ideální (Stark, 2008).

Podle Elshtainové vycházel Platón z toho, že dobrá společnost poskytuje mravní prostředí, v němž se daří dobrým lidem, i když připouštěl z tohoto obecného pravidla výjimky. V řeckém životě existovalo rozlišení soukromého a veřejného. To co bylo soukromé, požívalo výrazně nižší status. To, co Platón požaduje pro vznik a rozvoj dobrého muže mimo dobré město, není soukromý svět domácnosti, kde ženy, děti, otroci a služebnictvo provádějí každodenní produkci a reprodukci a tím udržují samotný život, ale nějaký jiný soukromý prostor, jehož příkladem je symposium – výlučně mužské fórum pro filosofický diskurs, výuku a společenskou důvěrnost. Ženy Platónovy doby byly vyloučeny z politiky z titulu společenského uspořádání a historické tradice (Elshtainová, 1999).

Předfilosofický slovník se objevil v homérském období a v předhelénské a helénské epoše prošel změnami, které odrážely změněné společenské skutečnosti a předjímal

budoucí potřeby. Rozdělení společenského světa na veřejný svět politiky a na soukromý svět rodinných a ekonomických vztahů bylo umožněno tím, že už byl přijat slovník. Když vzniklo přesvědčení, že lidé mají kontrolu nad částí svých životů, proběhla revize představy, co to znamená být členem kategorie člověk, respektive mužského subtypu této kategorie. Člověk získal částečnou autonomii, jednotlivce bylo možné chválit nebo obviňovat. Tento subjekt v sobě obsahuje bytost, která určitým způsobem jedná, myslí o sobě a ostatních. Ne vše, o čem lidé mysleli, se mělo vyjadřovat veřejnou řečí. V řecké společnosti některé kategorie lidských subjektů – otroci a ženy – byly odkazovány do soukromých oblastí diskursu. Veřejná, politická řeč byla vyhrazena svobodným občanům mužského pohlaví (Elshtainová, 1999).

Křesťanství podle Elshtainové provedlo ve světě mravní revoluci, která dramaticky změnila k lepšímu tehdejší obraz mužského a ženského, veřejného a soukromého. Pojem mravní revolty proti veřejné moci otevíral řadu možností volby, povinností, dilemat i jistot, které nebyly možné v předkřesťanských obdobích. Tyto dopady platily pro muže i ženy, protože ženy byly též občany křesťanské komunity. V této nové komunitě se ženy podílely na normách, činnostech a ideálech. Žena, v této době, shledala, že jsou oslavovány kvality spojované s jejími mateřskými činnostmi – rození a udržování lidského života, odpovědnost za bezmocné, zranitelné, slabé, ušlechtilost, milosrdenství a soucit. Ženy i muži mohli za něco zemřít, jako svědci síly svého vlastního přesvědčení a živé oběti absolutní politické moci. Elshtainová dále srovnává aristotelské a křesťanské pojetí moci. Aristotelské pojetí moci – potentia – skryté schopnosti každého jednotlivce jednat, kdy svobodný muž, občan, měl větší potentia a vyžadoval veřejné prostředí, v němž se jeho vrozené možnosti mohly plně rozvinout. Naproti tomu sféra ženy byla stanovena jako omezená, a tím spíše byla omezena její přirozenost. Křesťanství popřelo toto kategorické oddělení lidí a vyhlásilo, že potentia každé jednotlivé lidské bytosti je stejně velká jako bytostí jiných a v Božích očích si jsou tyto potence rovny (Elshtainová, 1999).

„Mezi osvícenci vyniká originalitou i dopadem dílo Jeana-Jacques Rousseauea. Tento filosof se v mnoha směrech vymyká orientaci osvícenského myšlení na pozitivní roli rozumu, lidského uvažování. Ale byl to právě on, kdo dosáhl velkého ohlasu, kdo výrazně zasáhl do vývoje názorů na člověka. Vlastně celé jeho teoretické dílo se podstatně dotýká zkoumání člověka, jeho místa, role, směřování (Stark, 2008, s. 38).“

Rousseau dovozuje, že otcovská autorita dostává svou hlavní sílu od občanské společnosti, že politickou autoritu není možné z otcovské autority odvodit, nevyrůstá z ní a není jejím zrcadlovým odrazem. Podle něj je autorita v politickém tělese založena na společenské dohodě, která ji uvádí v život a předává moc nad členy společnosti prostřednictvím obecné vůle. „Rousseau tím, že trvá na novém prozkoumání vztahu mezi mužem a ženou a že postuluje ambivalentní vztah mezi rodinou a politickou obcí, otevírá paletu otázek, které si jiní nedokázali položit (Elshtainová, 1999, s. 157).“ Podle Elshtainové přichází Rousseau s překvapivě fádním závěrem: „Muž je fyzicky nadřazený; muž by měl mít poslední slovo.“ Jeho stanovisko není ve skutečnosti tak jednoduché, protože otcovo právo poroučet, právo „z povahy věci“, dále zdůvodňuje tvrzením, že autorita rodičů „by neměla být stejná“. Rousseau se obával rozvratu rodin, kde vládou neshody. Byl přesvědčen, že ženy už na tolika úrovních mají moc nad muži a dětmi, jen díky tomu, čím jsou, že moc veřejného, politického rázu ani nepotřebují a nemůže jim být s důvěrou svěřena. Ženy jsou přelétavé a musí být drženy na uzdě. Elshtainová: „Jestliže mužovi Rousseauovy senzibility mohla chybět zkušenost empatické identifikace, když byla ženám upírána důstojnost spojená s možností mluvit na veřejnosti a účastnit se veřejného života; jestliže mohl ženám vykazovat postavení, v němž neměly žádná práva, ale jen odvolatelné výsady; jestliže je mohl nutit do šablon přinášejících opakovanou prázdnotu – pak to ukazuje jednak limity jeho schopnosti překročit vlastní dobu, jednak jeho hluboký a trvalý strach z žen (Elshtainová, 1999, s. 159).“ Rousseauův pohled na vývoj chlapce a děvčete i na jejich výchovný proces přináší návrh výchovné metody pro chlapce, které chce připravovat k občanství, a pro dívky, které se mají připravovat na role ctnostných a ušlechtilých manželek (Elshtainová, 1999).

Dalším filosofem, který stejně jako Aristoteles vylučuje ženy z dobra veřejné sféry je Hegel. Dle něj jsou definovány rodinou, ta je pro ženu začátkem i koncem a pouze muž se může stát skutečným občanem. Dále Hegel tvrdí, že jazyk je podstatný pro společně sdílený způsob života a pro vytváření vazby mezi veřejnou a soukromou zkušeností. Jelikož žena užívá jazyk, pak se i ona, ačkoli pasivně, podílí na veřejném světě (Elshtainová, 1999, s.170).

Téma pohlaví, můžeme nalézt u německého filosofa Ludwiga Feuerbacha, který považoval za nutné jako další krok nové filosofie návrat k pozemské lásce, tedy nahradit

lásku k Bohu láskou k člověku. V tomto základním citu, kterým podle něj láska je, spatřuje jakýsi základní pud určující existenci lidské společnosti, zachování lidského rodu, rozvoj společenství. Podle něj je láska mezi pohlavími garancí pokračování lidského rodu, vychází vlastně z přírodní určenosti, v lidské společnosti ovšem kultivované. Nastolením citových vazeb mezi lidmi mají být v podstatě odstraněny rozpory mezi nimi, má tak být vytvořena společnost lidí řídicích se citem (Stark, 2008, s. 45).

Postava a dílo Johna Stuarta Milla (1806–1873), jednoho z nejvlivnějších anglických myslitelů 19. století, představitele empirismu ve filosofii, liberalismu v politice a utilitarismu v etice, jsou natrvalo zapsané do kánonu západního filosofického myšlení. John Stuart Mill byl aktivní jako veřejný činitel a známý publicista, který se s ambicí sociálního reformátora zapojoval do politických debat. Svě liberalistické a utilitarismem inspirované politické názory prezentoval v nespočetných článcích už v mládí. Již v tomto období tematizoval problém, který se mu stal předmětem celoživotního zájmu – *problém postavení žen ve společnosti*. Tomuto tématu se věnoval teoreticky, publicisticky i politicky i v pozdějším období svého života, osobně v období své krátké politické kariéry poslance britského parlamentu. Esej *Poddanstvo žen* napsal Mill roku 1861, krátce po smrti své manželky Harriet, a publikoval ji až roku 1869, kdy se domníval, že společenská situace umožňuje její příznivější přijetí. Esej vyvolala živý ohlas a nadšený souhlas především ve formujícím se ženském hnutí, v nevelmi početných kruzích bojovnic za občanská práva žen nejen v Británii, ale i v dalších zemích. Její přijetí mimo tyto kruhy – hlavně filosofy a politiky, pokud jí vůbec věnovali pozornost – se pohybovalo v dobovém kontextu od rozpaků až po totální pobouření a odmítání, nejednou se stala i terčem zesměšňování či ignorování (Mill, 2003).

Při formulaci cíle své eseje Mill zdůrazňuje, že názory, které v práci prezentuje a rozvíjí, zastává už od období, kdy se začalo utvářet jeho sociální a politické myšlení a tyto názory se postupem času a novými zkušenostmi jen upevňovaly: „Cieľom tejto eseje je vyložiť čo najjasnejšie, ako len viem, základy názoru, ktorý zastávam už od obdobia, keď som si začal utvárať úsudok o spoločenských a politických záležitostiach vôbec; názoru, ktorý – namiesto toho, aby sa oslabil alebo zmenil – sa s rozvojom môjho myslenia a životnej skúsenosti neustále upevňoval: totiž že princíp, ktorý

reguluje existující společenské vztahy mezi pohlavími – právně podřízení jednoho pohlaví druhému – je sám o sebe zlý; že v současnosti je jednou z hlavních překážek lidského rozvoje; a že by mal byť nahradený princípom dokonalej rovnosti, neuznávajúcim žiadnu moc alebo privilegium na jednej strane, ani právnu nespôsobilosť na strane druhej (Mill, 2003, 9).“

Milova práca je právom považovaná za manifest liberálneho feminizmu 19. storočia. Filozof tu jasne identifikoval a dôkladne rozobral hlavné problémy týkajúce sa postavenia žien vo spoločnosti, a tým vlastne vytýčil základný rámec liberálneho feministického politického teórie. Súčasné feministické filozofky kritizujú Millovo akceptovanie tradičnej dělby práce spojené s predpokladom, podľa nehož právne zaručená rovnosť odstráni diskrimináciu či rôzne formy znevýhodnenia žien, ačkoľiv rodová dělba práce v rodine zůstane zachovaná. Jeho názor sa ukázal vo svetle ďalšieho historického vývoja príliš optimistický až naivný, avšak i jeho feministické kritičky väčšinou uznávajú, že Poddanstvo žien dodnes zůstáva jedným z nezřetelnějších a nejnápadnějších prací liberálneho feminizmu (Mill, 2003).

Představa, podle níž je filozofie mužskou záležitostí, se promítla i do skutečnosti, že v dnes uznávaných prezentacích dějin filozofie prakticky nenajdeme díla filozofujících žien. Dílčím aspektem zkoumání maskulinního charakteru filozofické tradice je znovuobjevení filozofek. Podle Herty Nagel-Docekal základní otázka feministické filozofie není otázkou historické kritiky – zní spíše takto: „Jaké prostředky nabízí filozofie k tomu, abychom v plném rozsahu rozkryli znevýhodnenia žien a vytvořili alternativní projekty, které by přispěly k překonání asymetrických struktur (Nagel-Docekal, 2007, s. 25-26)?“

1.2 Feministické hnutí ve světě

Radikální feministky předkládají vizi muže, který je nelítostný, tvrdý a neúprosný. Jádrem jejich myšlení je pohled na mužskou a ženskou přirozenost. Je důležité, že jejich stanovisko k mužské a ženské přirozenosti spočívá v rovině ontologie, to znamená v chápání mužského a ženského bytí, které je předem dáno. Pro řadu vůdčích radikálních feministek jsou muži i ženy takto zrozeni. Historicky pak vznikl problém tak, že muž jako agresivní a zlovolná bytost ovládl a začal utiskovat, vykořisťovat

a obětovat ženu, jako bytost zcela jiného typu. Shrneme-li podmínky historického patriarchátu: absolutní moc otce, sankcionovaná náboženskou nebo oficiální autoritou, ve své podstatě politická; postavení žen a dětí jako svědomitých, poslušných poddaných; výlučný nárok synů na dědictví, na vzdělání a na veřejnou roli; poddanost dcer ve věcech sňatku, nemožnost přístupu ke vzdělání i k dědictví, jejich setrávání v soukromém světě. Pak pro radikální feministky patriarchát stále ještě existuje. Jediným z modelů, který se u radikálních feministek těší oblibě, je matriarchát, chápaný jako zlatý věk, ovládaný ženami, který přivedla k zániku mužská proradnost. Je to jakási feministická varianta rajské zahrady. Jejich cílem je návrat nebo nové vytvoření matriarchálního světa, kde by ženy měly absolutní moc, ale byly přitom naprosto pacifistické, alespoň mezi sebou (Elshtainová, 1999, s.202-209).

Jean Bethke Elshtainová uvádí: „Někdy koncem šedesátých let jsem s přítelkyní, která stejně jako já, zápolila s identitou matky a studentky, v jejím případě budoucí antropoložky a politické teoretičky, navštívila feministickou skupinu, která inzerovala své transformační cíle, ideové i akční. Na začátku první schůze jsme byly požádány, aby každá z nás vysvětlila důvody, proč je zde, aby stručně vylíčila, jak se sem dostala. Když přišla řada na mou přítelkyni a ona začala mluvit o svém konfliktu mezi veřejnými a soukromými hodnotami, přesvědčeními a cíli, o svém pocitu viny, když řekla, že si není jistá, zda její hledání je jen odrazem mužsky určovaných společenských hodnot nebo pravdivou odpovědí na dvojznačnost její životní situace, zarazily ji a „facilitátorka“ skupiny ji umlčela slovy: „Tak o plenách tu mluvit nebudeme. Tady se bude mluvit o osvobození žen.“ My jsme s přítelkyní odešly, protože jsme nedokázaly mluvit o svých dětech jako o abstrakci, jako o obtíži, kterou musíme překonat, jako o dokladu naší smutné kapitulace před patriarchátem. Naštěstí jsme později našly skupinu zaměřenou na povzbuzení sebevědomí a staly jsme se jejími členkami; zde jsme nemusely zaplatit vstupné tím, že bychom umlčovaly svou morální citlivost a popíraly své veřejné i soukromé cíle jen proto, že se někdy dostávají do konfliktu. Tato skupina nám umožnila „vyjadřovat pravdu“, která je velmi konkrétní a silná. Je zajímavé, kolik feministek dnes popírá, že hlavní silou feminismu byl vždy – pomineme-li několik málo okrajových snůlů – protirodinný akcent, který dnes považují za antifeministický (Elshtainová, 1999, s.316).“

Na rozdíl od svých radikálních kolegyň se chovají liberální feministky jako každá jiná zájmová skupina, která usiluje o maximalizaci své efektivity, jako je lobování pro určitý zákon, soudní spory, prosazování ústavního dodatku o rovných právech. Liberální feministky berou problém lidské přirozenosti, mužské i ženské, poměrně zkrátka. Pokud se k této otázce musejí vyjádřit, je jejich stanovisko dáno dalekosáhlým odvoláváním se na prostředí. Podle nich jsou všechny osoby na začátku stejné, ale pak jsou utvářeny, modelovány a socializovány v různém prostředí a jsou vedeny ke kontrastním rolím, činnostem, hodnotám a vztahům. Jejich přesvědčení o vlivu okolí však není konzistentní. Nedokáží přímo a jasně pojednat problém, zda ženy a muži mají být různí, ale sobě rovní nebo stejní a sobě rovní (Elshtainová, 1999, s.219, 228-9).

Liberální feminismus je postaven jako jeden z hlavních a původních proudů feministického hnutí na idejích humanistického feminismu. Prosazuje rovnoprávnost žen, bojuje za jejich možnost prosazovat se jako muži podle individuálních dispozic a zájmů. Původně šlo o rovnost občanských práv a přístup žen ke vzdělání, později o uplatnění v zaměstnání a možnost politické kariéry. Liberální feminismus nemá revoluční charakter, v jeho znamení probíhala celá první vlna feminismu (Vodáková, 2003).

První vlna feminismu je označení pro období vývoje feminismu od konce 18. století do 50. až 60. let 20. století. Začátek feminismu je spojován s angličankou Mary Wollstonecraftovou, která v r. 1792 vydala *Vindication of the Rights of Woman* (Obrana práv žen, česky v r. 1904). Inspirovala se francouzským osvícenstvím a věřila, že podřadné postavení žen ve společnosti je způsobeno tím, že žena nemá stejná práva jako muž. Důraz kladla na vzdělání a výdělečnou samostatnost žen. Bývá považována za zakladatelku liberálního feminismu. Nejznámější osobností této doby je také muž – John Stuart Mill, který rovněž bojoval za rovnoprávnost žen. V r. 1866 předložil návrh na uzákonění volebního práva žen a v r. 1869 vydal knihu *O poddanství žen*, kde zdůvodňuje užitečnost a spravedlnost uplatnění žen podle jejich schopností (Vodáková, 2003).

V roce 1869 byla založena National American Woman Suffrage Association (Americká asociace za volební právo žen) v Clevelandu, která požadovala schválení ústavního dodatku o volebním právu žen. Nejintenzivnější kampaně probíhaly na začátku 20. století v USA a Velké Británii. Volební právo získaly nejdříve ženy na Novém Zélandu

(1893), z evropských zemí ve Finsku (1906), Velké Británii (1918), Československu (1920), stejně jako USA (1920), nejpozději ve Francii (1944) a ve Švýcarsku (1971). V roce 1911 publikovala Sylvia Pankhurstová (1882-1960) spis *The Suffragete*, (Ottova všeobecná encyklopedie, 2003).

„Sufražetky bylo původně označení žen, které bojovaly za politické zrovnoprávnění žen, zejména za jejich volební právo. Pojem je odvozen od anglického *suffrage* – volební právo. Později tak byly nazývány nekompromisní, radikální bojovnice za práva žen vůbec. Pojem se rozšířil koncem 19. století zejména v Anglii a Americe, pronikl ale i do dalších zemí včetně naší, spíše ale jako poněkud pejorativní, posměšná nadsázka. Sufražetky byly často prezentovány jako zaryté nepřítelkyně mužů, bojovné mužatky apod. Českému prostředí konce 19. a začátku 20. století ale odpovídal spíše pojem „modré punčochy“, který – rovněž v posměšné rovině – zdůrazňoval nepůvabnost a nedbalost v oblékání žen, které se zpronevěřily své tradiční ženské roli tím, že usilovaly o vzdělání a uplatnění v intelektuální oblasti (šlo zejména o učitelky, vychovatelky, spisovatelky). Tento pojem často splýval s pojmem feministka (Vodáková, 2003, s. 350).“

Zájem Johna Stuarta Milla o práva žen nebyl náhodný ani krátkodobý. Od konce 50. let 19. století až do konce svého života byl vnímavým sympatizantem, aktivním podporovatelem, ale také účastníkem rozvíjejícího se ženského hnutí. Výrazně se angažoval v politickém boji proti různým formám znevýhodňování žen, za jejich občanská a politická práva, za mnohé politické a sociální reformy týkající se společenského postavení žen, ať už v oblasti vzdělávání nebo práce. I po smrti své manželky Harriet spolu s její dcerou Helen Taylorovou aktivně spolupracoval a korespondoval s vícerymi vedoucími osobnostmi formujícího se ženského hnutí, intelektuálkami a aktivistkami bojujícími za občanská práva žen, jako např. s Florence Nightingalovou, Barbarou Bodichonovou, Emily Daviesovou či Harriet Martineauovou, ale i s Elizabeth Cady Stantonovou, líderkou prvního organizovaného ženského hnutí v USA a autorkou slavné Deklarace citů, manifestu požadavku na rovnost žen a mužů. Roku 1865 se stal poslancem Dolní sněmovny parlamentu a podle historických pramenů byl vůbec prvním kandidátem na takovouto pozici, který do svého politického programu zahrnul i volební právo žen. V čase tohoto krátkého působení ve funkci poslance (do roku 1868) inicioval a podporoval vícere legislativní reformy zaměřené na zlepšení

situace žen, např. zákon o rozvodu. Roku 1866 předložil v parlamentě petici za volební právo žen a o rok později navrhl přijmout dodatek k Návrhu zákona o reformě (Reform Bill), týkající se práv žen; roku 1868 obhajoval zákon, který měl umožnit, aby vdané ženy mohly disponovat majetkem (Married Women's Property Bill), (Mill, 2003).

I když Millovy politické iniciativy nebyly v této době úspěšné – volební právo žen ve Velké Británii bylo zavedené až roku 1918 – jeho zásluha na tomto poli je skutečně velká a nezpochybnitelná. Tím, že problém občanských a politických práv žen otevřel na parlamentní půdě, pozitivně ovlivnil nejen politické hnutí za rovnoprávnost žen, ale i celkové názorové klima ve společnosti. Jedním z terčů ostré Millovy kritiky byla dobová zákonná úprava manželství. Na vykreslení vztahů mezi ženami a muži opět používá obraz otroctví a opakovaně zdůrazňuje, že poddanství žen je jediným příkladem legálního otroctví v moderních západních společnostech. Co se týká právního postavení vdané ženy, ona je: „Skutočne slúžkou, pripútanou k svojmu manželovi: o nič menej, čo sa týka právnych povinností, než tí, čo sú bežne nazývaní otrokmi (Mill, 2003, s. 48).“ Podle jeho názoru poskytoval zákon o manželství jednostranné pravomoci a privilegia jen jednomu z partnerů – manželovi, na úkor druhého partnera – manželky. Tuto nespokojenost demonstroval ve vyhlášení krátce před uzavřením manželství s Harriet Taylorovou, ve kterém se zavázal, že nevyužije ani jedno z privilegií, které tento zákon poskytoval manželům. Mill však nezůstává pouze u kritiky existujícího stavu, ale ve svém spise naznačuje vizi transformace manželství, které se má stát svazkem muže a ženy na bázi rovnosti a přátelství. Podle Millova názoru diskriminace žen ve veřejné sféře je vlastně vnější manifestací deformovaných vztahů v rámci manželství a zlepšení situace žen ve veřejné sféře předpokládá eliminování poddanství žen v rámci manželství. Millovo liberalistické přesvědčení, podle kterého na úplné odstranění despotické vlády mužů nad ženami není potřeba nic víc, než aby i ženy nabyly stejná práva a dostalo se jim ochrany ze strany zákona tím stejným způsobem, jako se dostává ostatním osobám. Mill předpokládá, že i vzdělaná žena, která je schopná si vydělat na vlastní živobytí, se vstupem do manželství dobrovolně vzdá možnosti se zaměstnat a upřednostní starost o děti a domácnost. Millova vize rovnosti tedy nezpochybňuje rodovou dělbu práce v rodině, což se stalo i častým motivem kritiky jeho koncepce ze strany současných feministických filosofek (Mill, 2003).

Milova kritika společenského postavení žen však má o hodně širší záběr, než je analýza manželského zákona. Rozebírá také povahu společenské nespravedlnosti, vylučující ženy ze sféry rozhodování a spravování věcí veřejných; analyzuje negativní důsledky nerovnosti mezi ženami a muži, dopadající na oba dva rody. Pokud jde o příčiny přetrvávání nerovného, podřízeného postavení žen, Millovy názory místy připomínají spíše radikálně než liberalisticky orientovaný proud feministického myšlení – tvrdí, že i přes přetrvávající zvyky a stereotypy je to především zájem mužů, co udržuje ženy v nerovné, subordinované pozici. Vyloučení žen z veřejného života pramení hlavně z vůle a touhy mužů: „Aby sa zachovala ich podriadenosť v domácom živote; pretože prevažná väčšina predstaviteľov mužského pohlavia ešte nedokáže prijať myšlienku spoluzititia s niekým seberovným (Mill, 2003, s. 75).“ Poddanství žen se však stává překážkou společenského pokroku a individuálního rozvoje, proto musí být odstraněné a nahrazené sociálními vztahy, budovanými na bázi rovnosti a individuální svobody (Mill, 2003).

Milovy názory, že veřejný a soukromý život jsou navzájem úzce propojené, patří mezi ty, kterými předstihl svou dobu a vybočil i z rámce tradičního liberalistického chápání vztahu mezi veřejnou a soukromou sférou. Mill předkládá množství argumentů, aby vyvrátil předsudky bránící vstupu žen do zaměstnání a výhodných pozic, do vyššího vzdělávání a politiky, a aby ukázal, že ženám je potřeba zabezpečit volný vstup do všech těchto oblastí, do všech funkcí a zaměstnání, na které měli do této doby monopol pouze muži. V souladu se svým liberalistickým filosofickým přesvědčením zdůrazňuje, že samotný princip spravedlnosti vyžaduje, aby ženám byla přiznána ta stejná práva, jaká patří mužům, a že rovnost žen a mužů v rovině práv povede ke spravedlivému uspořádání jejich vztahů ve všech sférách sociálního a politického života (Mill, 2003).

Koncem 19. století se feminismus začal rozvíjet také v USA, kde se soustředil hlavně na rozšíření „Prohlášení nezávilosti“ na ženy a na právo žen na vlastní majetek. V této době se ujímaly myšlenky feminizmu i v české společnosti, kde emancipaci žen, zejména v oblasti vzdělání a zaměstnání, prosazovaly spisovatelky Karolina Světlá, Eliška Krásnohorská, Tereza Nováková, ale i Vojtěch Náprstek. Důležitým předělem jak v Evropě, tak i v Americe byla 2. světová válka, která přispěla k emancipaci žen jejich masovým zapojením do zaměstnání. Ačkoliv to bylo vyvoláno potřebou doplnit

a nahradit muže, zmizela přitom řada předsudků proti zaměstnání žen, což umožnilo feministickému hnutí postavit nové cíle v tzv. druhé vlně feminismu (Vodáková, 2003).

Druhou vlnou feminismu bývá nazývána etapa vývoje feminismu od 50. až 60. let do 80. až 90. let 20. století. Za začátek této etapy, která je intenzivním rozvojem feministického hnutí, bývá považováno publikování práce Simone de Beauvoirové *Le deuxième sexe* v r. 1948 (Druhé pohlaví, česky v r. 1967). V centru této vlny se nachází hnutí Osvobození žen, které obrací pozornost k boji proti útisku žen. Tento proud se radikalizuje i v silnější projevy odporu, např. proti sexuálnímu obtěžování, které se zasloužily o používané označení radikální feminismus. Tato druhá vlna české země prakticky minula vzhledem k uzavřenosti totalitní komunistické společnosti a objevila se se zpožděním až po r. 1990 (Vodáková, 2003).

V 70. letech 20. století se mohly feministky radovat z úspěšné bilance úsilí, které vynaložily. Vzrostl počet žen na pracovištích, otevřela se jim cesta k dosažení určité nezávislosti. Pokud si dokáže žena na sebe a své děti vydělat, může opustit muže, jehož jednání se jí přičí. Stoupal počet rozvodů a z manželství se postupně vytrácel tradiční obsah. Díky antikoncepci a umělému přerušení těhotenství se ženám západního světa dostala do rukou moc, která nemá v dějinách lidstva obdoby. Byl to zvrát, který ohlašoval konec patriarchy. Začal se rozplývat tradiční obraz ženy, došlo k výměně rolí. Ženy se začaly objevovat v dříve typicky mužských povoláních. V 80. letech se začíná objevovat nespokojenost žen s dvojí pracovní směnou v zaměstnání a domácnosti a nepochopitelné bohorovnosti mužů. Většina mužské populace totiž nepřijala pravidla hry na rovnost. Hospodářská krize v letech devadesátých, kdy nezaměstnanost postihla mnoho žen, především těch ekonomicky nejslabších, ženy vrátila do domácnosti. Feminismus v posledních letech posedlý obviňováním mužského pohlaví a problémem identity zanedbává boj, na jehož základě se zformoval (Badinterová, 2004).

1.3 Počátky emancipace žen v Čechách

Marie Bahenská uvádí ve své knize: „Vydáním *Všeobecného školského řádu* 6. prosince 1774 byla pro všechny země monarchie zavedena povinná školní docházka a vytvořen pevný systém nižšího školství (Bahenská, 2005, s.9).“ Vzorem pro všechny základní školy se stala normální škola na Malé Straně, založená státem 15. listopadu 1775, ve které již tehdy existovalo zvláštní dívčí oddělení. Z jeho rozvrhu vyplývá, že největší část výuky zaujímaly ruční práce, dále tzv. trivium (čtení, psaní a počty) a výuka náboženství (Bahenská, 2005).

V první polovině 19. století byla snaha o vzdělávání českých dívek vždy spojena s vlasteneckým úsilím a je jedním z charakteristických znaků českého ženského hnutí. Zatímco v zemích západní Evropy (Francie, Velká Británie) se jednalo od počátku o vlastní proces boje za rovnoprávnost žen, české ženské hnutí je spjato s národním programem a spoluprací s muži při počátečním prosazování ženských požadavků. Tím se také vysvětluje určité zpoždění nároků českých žen oproti zmiňovaným zemím (Bahenská, 2005).

Ve 40. až 90. letech 19. století prošlo ženské hnutí v českých zemích značnými změnami, především co se týká informovanosti. Ke konci 40. let se ženské aktivity odehrávaly v pražských domácích kroužcích, bez většího zájmu veřejnosti. V malých městech a na venkově přetrvávaly tradiční představy o rozdělení mužské a ženské role v rodině a bylo snazší se přizpůsobit, než se pokoušet o zavádění nových zvyklostí. Typickým příkladem z této doby je Bohuslava Rajská, které se přes veškerou snahu po opuštění Prahy nepodařilo navázat na éru pražských schůzek vlastenců a vzdělavců a náplní jejího života zůstala péče o rodinu (Bahenská, 2005).

S rozvojem české žurnalistiky od 60. let 19. století se naskýtá příležitost šířit myšlenky ženského hnutí, prezentovat spolkové akce, uveřejňovat výroční zprávy a přehled činností. Od 70. let pak plní významnou roli ryze ženské časopisy: *Lada*, *Ženské listy*, *Ženský květ*, *Ženský obzor* a *Kalendář paní a dívek českých*, který vycházel jednou ročně a poskytoval zpětnou vazbu o dění v ženských spolcích mimo hlavní město (Bahenská, 2005).

Přibližně do 60. let 19. století byl respektován fakt, že světem ženy je domov a rodina. Ještě na konci 60. let Marie Riegrová-Palacká zdůrazňuje, že v první řadě musí žena splnit své závazky vůči rodině a teprve potom si může dovolit podnikat cokoliv navíc. „Svou dospělou provdanou dceru instruuje zcela jasně: chce-li se věnovat studiím knihovním, musí mít nejdříve v pořádku prádlo a v kuchyni dbát na to, co muži chutná. (Bahenská, 2010, s.11).“ S nástupem spolků a hospodářských změn přichází doba, kdy žena může věnovat svůj volný čas veřejně prospěšné činnosti a sebevzdělání (Bahenská, 2010).

Od přelomu 70. a 80. let 19. století nastupuje etapa, kdy se začíná poukazovat na rostoucí počet žen žijících osaměle, žen neprovdaných a ovdovělých. Pro ně je vzdělání alternativou k nedosaženému rodinnému životu a cestou k lepším životním poměrům. V průběhu 19. století se nabídka škol i kvalita výuky rapidně zlepšovala. Tolerance společnosti k vyššímu vzdělání dívek směřujícímu k maturitě a vysokoškolskému studiu však byla minimální. Teprve na sklonku 19. století se mohlo několik absolventek dívčího gymnázia Minerva, založeného roku 1890, pochlubit statutem řádných studentek Univerzity Karlovy. Žádná z první generace vysokoškolaček se však nevdala ani neměla děti. Profese, manželství a mateřství se v dobovém pojetí ženských povinností skloubit nedaly (Bahenská, 2010).

Pro druhou polovinu 19. století platí, že velmi úzce souvisí otázka mateřství a vlastenectví. Od matky se očekávalo výchovné působení v duchu češství. Jejím úkolem bylo při všech vhodných příležitostech připomínat dětem slavné osobnosti a události českých dějin. Ženy na konci 19. století se začaly objevovat v nových placených povoláních – jako telegrafistky, novinářky, učitelky a vzácně také jako lékařky (Bahenská, 2010).

Spisovatelka Teréza Nováková se stala vůdčí silou českého ženského hnutí na přelomu 19. a 20. století. Její jméno je spjato s organizováním prvního československého sjezdu žen v roce 1896, první zastřešující organizace českých měšťanských žen Ústředního spolku českých žen a jeho tiskového orgánu Ženský svět, který Nováková redigovala po více než deset let. Nováková byla také jednou z prvních, která se znalostí evropského kontextu prosazovala všeobecné volební právo žen, organizovala Výbor pro volební právo žen vzniklý roku 1905. Ústřední spolek českých žen byl prvním pokusem vytvořit zastřešující organizaci, která by mohla pomoci prosazovat práva žen.

Organizace se ukázala jako zásadní politicky a sociálně, a to od dělnických ženských organizací v sociálně demokratické straně, které prosazovala Karla Máchová, přes profesní spolky či jednoty, jako byly organizace učitelek či umělkyně. Ve všech těchto organizacích šlo o prosazení práv a zlepšení pracovních podmínek žen (Bahenská, 2010).

„Úsilí o dosažení formální rovnoprávnosti mezi pohlavími bylo dovršeno přijetím první československé ústavy 29. února 1920. Diskuse v ústavně právním výboru Revolučního národního shromáždění o paragrafu 106, který zaručoval rovnost občanů bez ohledu na pohlaví, původ a povolání, však ukazovala, že prosazení rovnoprávnosti žen a mužů do každodenního života nebude snadnou záležitostí. Zakotvení rovnoprávnosti žen a mužů přijaly s nadšením zejména liberální a sociálně demokratické ženské organizace, katolické spolky zaujaly naopak rezervované stanovisko. V dobovém ženském tisku převládaly nadšení, optimismus, naděje na rychlé změny v postavení žen. Objevil se dokonce názor, že organizace bojující za práva žen jsou zbytečné, když ústava garantuje rovnoprávnost žen a mužů (Bahenská, 2010, s. 19-20).“

Naděje byly též vkládány do rovného volebního práva. Aktivistky liberálního a sociálně demokratického ženského hnutí předpokládaly, že voličky ovlivní významným způsobem složení parlamentu, přivedou do něj političky, jejichž úkolem bude hájit zájmy žen, kultivovat parlament a muže v něm. Poprvé ženy volily podle rovného volebního práva již v obecních volbách v roce 1919, tedy rok předtím, než bylo formálně zakotveno v ústavě. Aktivistky však mnohem větší naděje vkládaly do prvních parlamentních voleb v roce 1920 (Bahenská, 2010).

Ženská emancipace se zdála v kontextu první československé ústavy hotovou věcí bez jakýchkoliv pochybností. Ženy mohly studovat, volit, být voleny, opustit manžela, věnovat se své profesi, mohly dělat vše, co jim bylo dříve formálně odepřeno. Aktivistky však nebyly s dosaženými výsledky zcela spokojeny (Bahenská, 2010).

Rozvoj feministického myšlení výrazně ovlivnil první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Byl zastáncem ženských práv a ideologem liberálního ženského hnutí přelomu 19. a 20. století. Jeho povýšení do prezidentského úřadu znamenalo současně posílení jeho ideologického vlivu na liberálně orientované ženské organizace, které přejímaly jím vytyčené řešení tzv. ženské otázky (Bahenská, 2010).

V průběhu první světové války bylo mnoho žen postaveno do pro ně zcela nové situace, kdy ze dne na den musely začít plnit úkoly místo svých manželů a otců, starat se o obživu rodiny. V této době stály ženy poprvé v masovém měřítku před otázkou, jak skloubit práci v továrně, na poli nebo ve službách s péčí o domácnost a děti. Tento problém získal na aktuálnosti i po válce, ačkoliv se většina žen vrátila zpět do domácnosti. Aktivistky sociálně demokratických ženských spolků vždy zastávaly názor, že mít a vychovávat děti, není pouze záležitostí žen, ale též věcí státu, který by měl mít zájem na výchově budoucích matek a vojáků (Bahenská, 2010).

Zatímco v prvním desetiletí existence Československa se k problematice dvojího zatížení vyjadřovaly pouze sociální demokratky a komunistky, s růstem počtu vzdělaných žen, které na rozdíl od svých předchůdkyň toužily spojit profesi s rodinným životem, začal o tomto problému psát též liberální tisk. Úvahy o důsledcích výkonu profese pro rodinný život a také činnost ženských organizací, aktivistek a političek svědčily o tom, že základním tématem českého feministického myšlení zůstává mateřství. Společnost jej vnímala jako základní úkol ženy. „Tento koncept nalezl ohlas v sociálním zákonodárství, které pohlíželo na ženu jako na zvláštní bytost zasluhující vyšší ochranu než muži a zakázalo jí práci v noci, šest týdnů před porodem, v šestinedělí a v nebezpečných provozech (Bahenská, 2010, s. 23).“

Již v roce 1919 byla uzákoněna tzv. rozluka manželství, ovšem na koncepční řešení sociálních důsledků si musely ženy počkat až do roku 1949, kdy československé Národní shromáždění přijalo zákon o rodinném právu zavádějící mimo jiné alimentární povinnost (Bahenská, 2010).

V letech 1945-1948 opět ožila myšlenka převést neproduktivní práci v domácnosti do kolektivních zařízení. Nový model ženské emancipace kladl důraz na spojení profese, mateřství a veřejné činnosti. Jeho realizace však v praxi narážela nejen na tendenci odkládat ženské požadavky na pozdější dobu, ale též na postoje žen, které si nedovedly představit, že by se vzdaly výchovy dětí a vedení domácnosti (Bahenská, 2010).

Po únoru 1948 byl konec všem nadějím na dovršení ženské emancipace. Nastolený komunistický režim tvrdil, že ve společnosti osvobozené od vykořisťování se automaticky nastolí rovnost žen s muži a nebude třeba o ni bojovat jako dříve (Bahenská, 2010).

1.4 Mezinárodní den žen

„MDŽ není komunistický relikv“ uvádí 11.02.2004 Zdeněk Vališ pro Rádio Český rozhlas 7.

Do českých kalendářů se po několikaleté pauze vrací Mezinárodní den žen jako významný den. Rozhodli o tom v úterý 10.2.2004 poslanci přes odpor Senátu. Tématu se věnuje Zdeněk Vališ.

Mezinárodní den žen býval v komunistickém Československu dnem plným pompézních oslav. Po roce 1989 byl naopak 8. březen vytěsněn z kalendářů i z obecného povědomí a nahrazen Dnem matek. Poslanci vrátili MDŽ zpět do hry na podzim roku 2003, kdy schválili novelu zákona o svátcích. Horní komora Parlamentu se však velkou většinou postavila proti. „Názor senátorů v podstatě shrnul Josef Palata z ODS, když prohlásil, že bychom si připomínali něco, co bylo záležitostí tragikomickou, kdy muži se opili a ženy dostaly mýdlo, ručník nebo poukázku do Bílé labutě. Poslanci v úterý senátorské veto odmítli a potvrdili své původní rozhodnutí. Michaela Marksová-Tominová z Centra pro Gender Studies vzkříšení MDŽ vítá.“

„Já osobně jsem ráda, protože si myslím, že MDŽ je významným dnem, který se týká poloviny lidstva. Připomíná to, že rovnoprávné postavení žen - i když třeba u nás tomu tak formálně je - není vůbec samozřejmé. Uznávám, že komunisté tento svátek zneužili ke svému obrazu, ale nyní bychom měli tomu svátku vrátit jeho původní lidskoprávní význam.“ Komunistický režim MDŽ zneužil, nicméně Michaela Marksová-Tominová v této souvislosti připomíná, že i na Dnu matek lží skvrna. Tu druhou květnovou neděli, kdy se slaví Den matek, vybrali pro svátek ve třicátých letech němečtí nacisté, protože jim se také ideologicky hodil. Dnes o tom ví už jen málokdo.“

Slavit, či neslavit MDŽ? Nechme to na každém z nás. V roce 1975 byl Mezinárodní den žen oficiálně uznán Organizací spojených národů a v důsledku toho jej přijaly mnohé národní vlády, jež o jeho existenci neměly dříve ani tušení. 8. březen je každoročně výrazně připomínán v Evropské unii. Mimochodem, MDŽ připomíná třeba i Madelaine Albrightová ve svých pamětech. A bývalou americkou ministryni zahraničí asi těžko budeme podezírat z náklonnosti k bolševismu. Pokud se podaří Mezinárodnímu dni žen vrátit původní smysl, není ho tedy třeba zatracovat. To si myslí i Dana Kuchtová,

předsedkyně sdružení Jihočeské matky: „Bude to hodně záležet na mužích, ale samozřejmě také na ženách, aby samy daly svátku nový rozměr. Aby ukázaly, jakým způsobem se připomínají ve společnosti a jak se prosazují.“ Někteří Češi se v minulosti stavěli a staví se i dnes odmítavě k MDŽ také proto, že nemají na oplátku nějaký mužský mezinárodní den. Ale museli snad někdy někde muži bojovat za volební právo, za právo na vzdělání, na účast ve veřejném životě, za ekonomickou nezávislost (<http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/mdz-neni-komunisticky-relikt>)?

V roce stého výročí, píše 8.3.2011 v internetovém deníku Deník Referendum Michaela Marksová-Tominová o Mezinárodním dni žen: „ Na březen připadá jeden důležitý svátek – Mezinárodní den žen. U nás ho bohužel řada lidí stále vnímá jako podivnou komunistickou záležitost, kdy ženy dostaly rudé karafiáty a pak se s muži v zaměstnání svorně opily. Po listopadu 1989 se proto tento den stal terčem posměchu, na čemž se velkou mírou podílejí naše média. Záběry žen přijatých soudruhem Husákem na Hradě nechybí ve veřejnoprávní televizi snad žádný rok, což považuji za skandální.“

Ve většině zemí, kde se Mezinárodní den žen připomíná, je to významný lidskoprávní svátek. Není od toho, aby se ženám dávaly květiny a dárky jen proto, že jsou ženy. Tento den se připomíná proto, že postavení žen ve světě je stále ještě v mnoha oblastech naprosto nerovné. Je to den, který připomíná boj a neustávající úsilí za skutečnou emancipaci, rovnoprávné postavení s muži.

Mezinárodní den žen (dále MDŽ) vznikl jako výročí stávkové newyorských švadlen v roce 1909, kdy demonstrovaly za volební právo, proti zaměstnávání dětí a za zrovnoprávnění pracovních podmínek, protože už tehdy dostávaly zaměstnankyně továren menší mzdy než muži. První Národní den žen se konal v USA poslední neděli v únoru v roce 1909. V létě roku 1910 se v Kodani na mezinárodní konferenci sešly významné ženy (z českých žen například významná sociální demokratka Karla Máchová) a rozhodly se, že určí jeden den v roce jako Mezinárodní den žen. Rok nato, v roce 1911, se den žen připomínal velkými demonstracemi za práva žen v Německu, Rakousku, Švýcarsku a Dánsku. Těchto demonstrací se zúčastnilo přes milion žen a mužů, kteří požadovali pro ženy právo volit, studovat na univerzitách a rovné pracovní podmínky.

V roce 1917 začaly poslední neděle v únoru stávkovat ruské ženy za „chléb a mír“ v reakci na bídu, hlad a utrpení způsobené válkou. Stávka vyústila v únorovou revoluci, car abdikoval a prozatímní vláda udělila ženám volební právo. Datum zahájení stávky žen byla neděle 23. února dle ruského juliánského kalendáře – podle kalendáře gregoriánského se jednalo o datum 8. března. V roce 1960, k 50. výročí vzniku MDŽ, se opět v Kodani setkalo 729 delegátek ze 73 zemí a přijaly deklaraci o podpoře politických, ekonomických a sociálních práv žen. V roce 1975 byl pak Mezinárodní den žen oficiálně uznán Organizací spojených národů.

I dnes má velký význam připomínat si postavení žen ve společnosti. Diskriminace žen stále existuje v zemích, ve kterých jsou si ženy s muži před zákonem zcela rovny. Evropský institut za rovnost žen a mužů vytvořil u příležitosti 100. výročí MDŽ seznam sta genderových nerovností: ženy pobírají nižší mzdy, nižší důchody, je mezi nimi vyšší nezaměstnanost ...

V zemích rozvojových jsou ženy a dívky omezovány ve svých právech jen proto, že patří k ženskému pohlaví. Nemohou samostatně rozhodovat o svém životě, bývají zcela závislé na manželovi či příbuzných, jsou na nich páchany různé formy násilí bez potrestání pachatelů, slovo ženy má u soudu mnohem menší váhu. Celosvětově představují dívky celé dvě třetiny dětí, které nechodí do školy, a ženy vlastní jen zlomek světového bohatství.

Na závěr článku píše Michaela Marksová-Tominová: „Mezinárodní den žen vymyslely naše prababičky proto, abychom si všichni, ženy i muži, tyto problémy připomínali a snažili se je společným úsilím když už ne odstranit, tak alespoň zmírnit. Přestaňme v něm proto konečně vidět komunistický svátek a pojďme si ho připomínat v jeho původním významu, jako svátek ženských lidských práv. Tak, jak se připomíná v civilizovaných zemích (<http://www.denikreferendum.cz>).“

2. Genderové role

2.1 Dívčí a chlapecká identita

„Proces rodové socializace probíhá na několika rovinách a v několika fázích. Na jejím počátku je raná zkušenost, že se lidé nějak liší a jedním z prvních ukazatelů mezilidské rozmanitosti je právě rozdíl mezi muži a ženami. Dítě postupně získává určité povědomí o tom, že existuje mužský a ženský svět, že některé hračky, barvy, oblečení a aktivity patří do světa mužů a jiné jsou vlastní ženám (zatímco některé jsou v tomto smyslu indiferentní) (Janošová, 2008, s.98).“

Nejvýznamnějším mezníkem v genderovém vývoji dítěte je okamžik, kdy je schopné zařadit podle pohlaví sebe a druhé. Prvotní rozdíl mezi muži a ženami děti začínají vnímat pozorováním rozdílů mezi otcem a matkou. Nejdříve se naučí rozlišovat dospělé muže a ženy, teprve později – mezi druhým a třetím rokem věku - jsou schopné určit pohlaví dětí, protože rozdíly mezi nedospělými chlapci a dívkami nejsou tak výrazné (Janošová, 2008).

Na povědomí dítěte o pohlaví druhých lidí navazuje zjištění, že i ono patří do jedné z těchto skupin. Kolem čtvrtého roku děti prochází další fází, kdy dospívají k poznání, že pohlavní příslušnost je atribut dlouhodobý, avšak zatím jej nepovažují za neměnnou danost. Některé například věří, že se vlivem nějaké vnější změny (oblečení se do svršků typických pro druhé pohlaví) mohou stát příslušníky druhé skupiny. Důvodem je fakt, že se děti v této době řídí při rozlišování lidí na muže a ženy podle vnější výrazných prvků, tedy vizáže, oblečení a chování (Janošová, 2008).

Posléze si dítě uvědomí, že pohlaví je nezměnitelná danost a je s ní třeba počítat i do dospělosti. Nejprve toto povědomí děti získají v souvislosti s vlastní osobou, později je přenesou i na vrstevníky téhož pohlaví a posléze i na vrstevníky pohlaví opačného. Důležitým posunem v porozumění podstatě pohlavních rozdílů je zjištění, že muži a ženy se tělesně liší. Děti, které informaci o tělesných rozdílech lidí různého pohlaví mají, většinou vědí také o neměnnosti pohlavní příslušnosti (Janošová, 2008).

V souvislosti s rozvíjející se pohlavní identitou se rozšiřuje i povědomí dětí o dalších činnostech, prostředcích a předmětech, které jsou obecně považovány za „mužské“ či

„ženské“. Nejdříve jsou děti schopny tohoto třídění u dívčích a chlapeckých hraček a mužských či ženských předmětů (Janošová, 2008).

„Porozumění genderovým rolím souvisí také s rozvojem řečových dovedností. Řeč obsahuje genderové kategorie a také odlišnou gramatiku pro obě pohlaví. Většina toho, co dítěti sdělujeme, poukazuje na rodové rozdíly. Příkladem může být pobídnutí dítěte dospělým: „Podívej se na tamtu holčičku“. Dítě musí nejprve porozumět příslušným předpojmům (Janička, Jiřík) a posléze pojmům (strejda, paní), (Janošová, 2008, s. 100).“

Dítě není pouze pasivním příjemcem informací o rodových rozdílech, ale také ono samo má potřebu se co nejvíce o attributech své role dozvědět. Nejvíce informací čerpá ze svého okolí pozorováním blízkých vzorů, které začíná brzy napodobovat. Již po druhém roce se objevuje tendence preferovat vrstevníky stejného pohlaví a účastnit se stejných činností. Děti jsou v této době velmi citlivé především na informace a projevy příslušníků vlastního pohlaví, o němž mají více poznatků než o roli opačné. K osvojování genderové identity tedy dochází na základě zpracování jednotlivých informací o mužském a ženském světě při získávání znalostí, zálib a postojů, které se váží ke genderu, a to v době, kdy ještě dítě není schopno uvažovat o jejich významu a smysluplnosti (Janošová, 2008).

Mužským a ženským principem se začal zabývat Freudův žák a zakladatel tzv. analytické psychologie C. G. Jung, který nazval tyto tzv. archetypy animus a anima. Považoval je za psychické danosti, dnes bychom řekli geneticky podmíněné vlastnosti či dispozice, které se v každém člověku v různém poměru aktualizují. Jung čerpal jak z psychoanalýzy, tak i z východních filosofii, a jistě mu neušlo, že v čínské filosofii hraje harmonie a vyváženost ženské sečkávací síly Jin a mužské dobývací síly Jang podstatnou roli. Mužský aspekt se zde přirovnává k mýtu Slunce, světlému principu duchovna, rozumu, sebevědomí, jasnému úsudku a schopnosti organizace – avšak chybí stín, stinná stránka života, ženská schopnost ustoupit, přijímat, podřídít se přírodním cyklům, vyšší moudrosti i hlasu nevědomí, s důvěrou, že se ty správné věci budou dít, až na ně nadejde čas. Na ženy je naopak možno aplikovat mýtus Měsíce, kdy se střídá světlo a stín, svět se jeví ve stále jiném světle, život je změna, vše je v pohybu, v proudu. K tomu přistupuje tendence po celistvosti, vztahovosti, oddání se tomu, co přichází, citové otevření se (Poněšický, 2004).

Freudův žák Jung, k označení milostné náklonnosti dcery k otci, zavedl pojem Elektřin komplex. Elektra podle pověsti přiměla svého bratra, aby zabil matku a otčíma, a tak pomstil milovaného otce (Říčan, 2003). Elektřin komplex je psychologický název pro ženskou formu Oidipova komplexu. Podle řecké mytologie byla Elektra fixována na svého otce, od něhož se nemohla odloučit ani po jeho smrti (Ottova všeobecná encyklopedie, 2003).

Freud však tento pojem zavrhl, protože podle jeho mínění neodpovídá psychosexuálnímu vývoji falického děvčátka. „Jakou paralelu oidipovského dramatu prožívá podle Freuda falická dívka? Freud užívá termínu falická, protože i pro ni je pohlavní úd psychologicky významný. Především ji trápí, že ho postrádá.“ Děvčátko se může těšit, že jednou bude jako matka a že sama porodí dítě, to je však velmi vzdálená perspektiva. Freud soudil, že falické děvčátko chlapečkovi závidí penis, dále že si nedostatek penisu vyloží jako následek kastrace, která u ní už byla provedena a za kterou je nějak zodpovědná matka. Touží po sexuálním styku s otcem a žárlí na matku, ráda by sama měla s otcem dítě. Kromě strachu z matky, jež by se jí za taková přání mohla pomstít, prožívá i strach z otcova penisu, který by ji mohl svou velikostí zranit. Řešení spočívá u děvčátka nakonec v identifikaci s matkou. Fantazie o nenávratně ztraceném penisu se změní ve fantazie o dítěti, jež se bohatě vyžívají ve hře s panenkami. Vztah k otci zůstává oddaný a něžný (Říčan, 2004, s. 140-141).

Předškolní dítě prožívá to, co Freud popsal jako oidipovské drama. Toto drama zanechává na celý život jizvu zvanou oidipovský komplex. Falické stadium se proto také někdy nazývá oidipovské stadium. Oidipovský chlapec je tedy podle Freuda eroticky zamilován do matky a touží po sexuálním styku s ní; o sexu má představy opírající se o pozorování rodičů v nestřežené chvíli, o pozorování kopulujících zvířat a také o zkušenost s masturbací. Otec mu stojí v cestě, přeje si tedy, aby otec neexistoval. Chlapec je tedy vinen a musí se bát pomsty. Největší tíživost konfliktu je v tom, že chlapec má otce zároveň velmi rád. Mísí se tedy láska, nenávisť, žárlivost a strach. Zájem o anatomické rozdíly mezi pohlavími přivede ve stejné době chlapce k názoru, že žena je bytost, která byla za trest pro podobnou vinu, jaké se nyní dopouští on, zbavena pohlavního údu. Zachvátí ho panický strach, že se mu stane totéž. Tak vzniká ještě kastroční komplex. Klasické řešení spočívá v tom, že se chlapec vzdá matky, vytěsňuje svou sexuální touhu po ní do nevědomí. Současně vytěsňuje i kastroční

strach, a to identifikací s otcem. „Identifikace znamená mimo jiné: Jednou budu jako táta! Vůči matce zůstává chlapci jen neškodná, dovolená dětská něha. Jestliže chlapec řekne: „Až budu velký, ožením se samozřejmě s mámou!“ – pak je to jen nezávadný pozůstatek potlačené sexuální touhy, anebo předehra oidipovského dramatu, jež má teprve vypuknout (Říčan, 2004, s. 140).“

Ženy mají výhodu co se týče jistoty jejich pohlavní identity. Jejich přirozený identifikační vzor je matka. Naproti tomu chlapec, který v prvních dvou letech do sebe též vstřebává matku, se od ní coby identifikačního vzoru musí posléze odvrátit, vše „holčičí“ potlačit, přiklonit se pokud možno k otci a víceméně si celý život své mužství dokazovat, stále znovu vytvářet. Vývoj k ženství prochází různými fázemi, které na něj mají rozdílný vliv: v první fázi jde o vztah ke stejnému pohlaví – matce, o přijímání a přejímání, vzájemné vcítění, jež podporuje a upevňuje ženství. Trhlina v prvotním vztahu k matce se po nezbytných frustracích ještě více prohloubí v důsledku psychosexuálního vývoje mezi druhým a čtvrtým rokem života s následným příklonem k otci. Oidipální vztahová krize se opět opakuje v pubertě, proto je v životě ženy vztahovost tak důležitá. Jedná se o silnou potřebu a tedy slabé místo, pramen možných krizí, depresí, úzkostí a nejistot a na druhé straně právě proto i pro zmíněnou schopnost empatie, se u žen vytváří velice diferencovaná schopnost vztah vytvářet a udržovat. Žena hledá harmonii, vzájemné porozumění, jež vyplývá z její ženskosti, kterou si nemusí nijak dokazovat, neboť je jí bytostná – eventuálně se bojí její destrukce, násilí (Poněšický, 2004).

Podobně jako dívky se i chlapci identifikují ze značné části se svou první osobou, jež o ně pečuje, což bývá zpravidla matka. Jakoby dítě cítilo, že si toho od matky musí vzít co nejvíce, aby se v budoucnu dokázalo o sebe postarat samo. Na dítě působí očekávání okolí, jež mu dává víceméně omezený prostor k seberealizaci, a to takový, o němž se rodiče domnívají, že je dítěti adekvátní a pro jeho budoucnost optimální. Dítě samozřejmě toto očekávání vycítí a dle toho se chová. V případě budoucího chlapce je navíc podporováno nesčetnými vědomými i nevědomými postoji a reakcemi dospělých a naopak nevhodné chování se odmítá či přechází. Obavy i úsilí o nastolení mužské identity odpovídají i obavě chlapce, že se nevymaní z původní ženské identifikace. Mužská identita je totiž sekundární a musí se často celý život potlačovat. Poněvadž všechno, co člověk za celý život prožil nemůže vymazat, musí si budoucí muž své

mužství neustále dokazovat. Typické jsou záliby chlapců v dobrodružných knížkách, ve sportovních kláních a potyčkách, v nichž si dokazují odvahu a sílu a obdobně u dospělých – to jsou silná auta, soutěživost v zaměstnání, snaha ovládnout hospodářský i politický svět, tj. i jeho ženskou polovinu, která musí být pod kontrolou. V chlapeckém věku je holčičí chování sankcionováno, provází je posměšky, chlapci tíhnou k partám, k separování se od „nebezpečného nakažení“ ženským prvkem. Původní ženská identita musí být potlačována také proto, že je stále emočně nabita vzpomínkou na bývalý ráj v těsné blízkosti matky, která beze slov vytušila všechny frustrace i přání dítěte a přivedila opět blažený stav absolutní pohody. Identifikačním vzorem muže na cestě k separaci od matky a k individuaci se stává otec. Postupná nápodoba a identifikace s otcem vede k otcovu vzrůstajícímu zájmu o syna, se kterým si již začíná vědět rady (Poněšický, 2004).

„Každý individuální krok, vytváření vlastní subjektivity, znamená i vyčlenění se, tedy vzdání se přání být vším. Obdobná situace nastává při každém rozhodování, jež znamená vždy zahrnutí alternativní možnosti. V případě „rozhodování“ se pro ženskou či mužskou identitu je situace muže těžší. Malá holčička, vychovávaná převážně matkou, organicky vplyne do své ženské role, kdežto chlapec se musí v individuální fázi, kdy si začne uvědomovat svoje pohlaví, odtrhnout od dosavadního identifikačního spojení s matkou a snažit se připodobnit otci. Jeho vývoj je tudíž poznamenán traumatem: byl nucen – též pod vlivem očekávání okolí – vzdát se původní, z velké části ženské identity. Reakcí je jak tendence tuto identitu zničit, vše „holčičí“ a citlivé nahradit silou, ne-li hrubostí, tak i věčná touha po ztraceném ráji – a závist. Existuje však i východisko z tohoto dilematu, čímž je znovuspojení v lásce. To platí ve stejné míře i pro ženy (Poněšický, 2006, s. 156).“

2.2 Výchova k rodovým rolím

„Každý novorozenec je nejen okamžitě klasifikován podle pohlaví, nýbrž mu je okamžitě také připsán určitý gender. Ve většině porodnic hned po narození dítěte padají poznámky o jeho vzhledu a chování stereotypně podle pohlaví. O chlapečkovi, který má při vážení erekci, se žertem říká, jaký je to „chlapák“, děvčátko, které se narodí s vlnitými vlásky, je „fešanda“. V některých nemocnicích mají i pro chlapce a pro dívky barevně odlišené přikrývky. Všechny tyto reakce znamenají začátek procesu učení genderové roli – tedy procesu, který má v životě dítěte zásadní význam (Oakleyová, 2000, s. 131).“

Rodiče odpovídají na projevy svých synů a dcer různě a zprostředkovávají jim také různé podněty. Jejich reakce mají na chování dítěte značný vliv, protože dítě batolecího věku má silnou potřebu být svými blízkými lidmi přijímáno pozitivně. Ve výchově dětí batolecího a později předškolního věku jsou to častěji otcové, kdo klade větší důraz ve výchově na genderovou roli. Především podporují u chlapců statečnost, mužnost, soutěživost, tělesnou houževnatost a sebevědomí, u dcer pak oceňují jejich ženskost, atraktivitu, citlivost a sociální oblíbenost (Janošová, 2008).

V této době se také začíná měnit vztah otců a matek k synům a dcerám. Rodiče často pociťují (většinou ne příliš uvědomovaně) vůči potomku stejného pohlaví větší výchovný závazek v oblastech, jež nějak souvisí s genderovou rolí a s jeho budoucností. V pozadí stojí i fakt, že stejnopohlavní potomek se stává snadnějším terčem rodičovských projekcí a představ o tom, jakým by se jednou měl stát člověkem. V případě matek se představy o budoucnosti dcery a syna tolik rámcově neliší, jako je tomu ze strany otců. Syn se pro některé otce stává další možností splnění jejich vlastních neuskutečněných ambicí, jakousi novou životní šancí. Nejen že se tedy synové identifikují s otci, ale také otcové se identifikují se svými syny. Jejich výchovu považují v určitém ohledu za vážnější záležitost než výchovu dcer, v nichž vidí spíše jejich matku a chovají se k nim do jisté míry partnersky, komplementárně. Identifikace rodičů s dítětem přináší i četná rizika. Patří k nim přenos vlastních zkušeností z dětství do představ o výchově potomka, k němuž často dochází i v případě, že zážitky rodiče z dětství nebyly příliš pozitivní (Janošová, 2008).

Poněkud tradičnější výchovný přístup vůči dcerám a synům udržují spíše otcové než matky, které většinou zapojují do tzv. ženských domácích povinností i syny. V případě chlapců tedy existuje větší pravděpodobnost, že budou vychováni všestranněji (matkou k ženským a otcem k mužským kompetencím) než dcery, které jsou oběma rodiči vedeny spíše k činnostem typicky ženským (Janošová, 2008).

Zatímco děti batolecího a předškolního věku byly podněcovány v přiměřeném genderovém chování především výchovnými zásahy rodičů, pro děti mladšího a středního školního věku nabývá na významu zkušenost se sociálním prostředím rodiny. Dítě je schopné vnímat i hlubší detaily rodinných vztahů, sledovat komunikační vzorce jejich členů. Jelikož každý z členů je zároveň mužem či ženou, jedná se i o poselství o tom, jakou mají náplň jejich genderové role uvnitř rodiny. Pro dítě je důležitá zkušenost partnerského chování rodičů, jejich společného plánování, rozdělování starostí s běžným rodinným životem či neobvyklými a náhlými událostmi. Děti v tomto věku již jsou schopny lépe porovnat situaci vlastní rodiny s rodinami svých kamarádů a spolužáků. Tím také získávají možnost sledovat rozdíly ve výchově a vztazích uvnitř vlastní rodiny a ostatních. Dítě zatím bere za normální a tedy správné to, co zná ze své rodiny (Janošová, 2008).

Otcové jsou pro své syny obvykle nejbližším vzorem mužského chování vůči ženám. Způsob jednání, míra respektu a citové otevřenosti, který otec projevuje matce, je pro chlapce základním modelem partnerského vztahu. V dospělosti bude z velké části ovlivňovat jeho vztahy k ženám a partnerkám a již v dětství se odráží ve vztahu k matce. Pokud jsou například projevy náklonnosti vůči matce pro otce něčím, co podle něj snižuje jeho mužnost, často dochází k tomu, že i syn se začne k matce chovat podobně odtažitě. Posléze začne chlapec považovat projevy citové náklonnosti za chování, které náleží jen ženám, nikoli mužům (Janošová, 2008).

Dcery se identifikují především se svými matkami, v otázce budoucího ženského sebevědomí, spokojenosti s ženskou rolí. Prožitek vlastní ženskosti se u dcer primárně vytváří na základě postoje otce vůči ženám, ale také na základě jeho vztahu k dceři. Pokud se ženy v dětství cítily otcí odmítány, objevovala se u nich v dospělosti častěji obava ze sdílení intimity s muži. Úloha matek ve vývoji genderové identity synů bude podobná, jako v případě otců a vývoje dcer. Také kvalita vztahu matky a syna je důležitá z hlediska jeho budoucího vztahu k ostatním ženám. Ovlivňuje jeho

sebevědomí ve smyslu schopnosti navazovat s nimi partnerské vztahy a atraktivitu pro druhé pohlaví (Janošová, 2008).

V případě neúplné rodiny, kde ve většině případů je chybějícím rodičem otec, se jeho absence více dotýká synů než dcer. U chlapců, kteří vyrůstali bez otce, se častěji objevuje slabší vyhraněnost v maskulinních zájmech a obliba činností rodově neutrálních nebo naopak přehnaně maskulinní chování, které zřejmě vyvažuje jejich větší nejistotu. Absence otce může u některých chlapců vést k pocitům neurčitosti vlastní mužské identity, které se navenek projevují například obtížným navazováním blízkých vztahů, nadměrnou závislostí na partě vrstevníků, potížemi s mužskými autoritami, nebo snahou vyhýbat se všemu, co by mohlo být považováno za projev ženskosti (Janošová, 2008).

„Chování rodičů k dětem předškolního věku začíná procházet některými změnami. Předchozí genderová stereotypie rodičů vůči synům a dcerám, tedy podporování femininního chování u dcer a maskulinního u synů, na konci předškolního věku poněkud slábne. V polovině předškolního věku jsou činnosti dětí většinou v souladu s příslušným rodovým stereotypem, takže rodiče ani necítí nutnost zasahovat do jejich projevů. Ani výchovné zásahy matek a otců vůči potomkům se nyní již tolik neliší. Pozornost rodičů se zvyšuje, jen pokud se dítě nějak silněji odkloní od kýženého způsobu chování. I nadále platí, že v těchto situacích rodiče reagují negativněji na vyslovené dívčí zájmy u chlapců než na záliby typicky chlapecké u dívek (Janošová, 2008, s. 128).“

Další genderovou oblastí, jejíž zákonitosti začínají děti nyní objevovat, je svět vztahů mezi muži a ženami. Jejich pozornost se zaměřuje na sledování partnerských a rodičovských rolí. Sledují vzájemné interakce mezi rodiči, které velmi často přejímají jako vzor správného chování v dané roli. Toto chování považují za normu proto, že nemají dostatečnou zkušenost s jejich alternativní podobou. V našich nukleárních rodinách chybí hlubší zkušenost se situací v širším příbuzenstvu. Důležitá je kvalita vztahu mezi rodiči, jejich spokojenost, vzájemná úcta a respekt. Pokud je jejich vztah poznamenán nesouladem, je pro dítě obtížné přijmout je oba za svůj vzor (Janošová, 2008).

Pro budoucí život v naší společnosti se jeví jako výhodnější varianta co nejvšestrannější, tedy androgynně orientované výchovy. Všestranná orientace jedinci umožňuje větší prostupnost v rámci společnosti, pracovní sféry a také větší zastupitelnost v činnostech a kompetencích souvisejících s rodinným životem a provozem domácnosti. S tím také souvisí svoboda dětí v tom, aby mohly projevovat své pocity a prožívání bez ohledu na svou pohlavní příslušnost. Výchova vedená tímto směrem by měla dítěti umožnit rozvoj dispozic a ambicí bez ohledu na to, zda se jedná o vlastnosti či dovednosti tradičně hodnocené jako maskulinní či femininní. Pro děti je přínosem, pokud si mohou vyzkoušet činnosti a herní aktivity, které jsou spíše připisovány pohlaví opačnému. Neznamená to jen, že by děti takové hračky a pomůcky měly mít k dispozici, ale měly by mít ve svém okolí možnost najít přijatelný vzor – nejlépe téhož pohlaví – který je se svými netypickými zájmy seznámí. Rodičům někdy v této otevřené výchově může bránit jejich vlastní představa o tom, jak by měl jejich syn nebo dcera vypadat. Nesmíme též zapomenout na to, že děti v tomto věku jsou schopné akceptovat z rodově netypických podnětů takové, které jsou pro ně osobně přijatelné. Konečným cílem tedy není úplné odstranění jakékoli stereotypie z chování a uvažování, ale naučit se všimnout si vlastních stereotypů a předsudků (Janošová, 2008, s. 129).

Dospívání je obdobím přechodu od učení genderovým rolím dospělých k jejich uskutečňování a dospívající chlapci a dívky, kteří z nějakého důvodu nemohou přijmout genderovou roli podle svého pohlaví, jsou poprvé vystaveni skutečnému společenskému posměchu. U chlapců nabývá na důležitosti vztah mezi genderovou rolí a fyzickým vývojem. Ten je významný jak mezi chlapci, zvláště v atletických aktivitách, tak v kontaktech mezi chlapci a děvčaty, kde nabývá v dospívání novou dimenzi. Dívky naopak zjišťují, že v jejich genderové roli je nejdůležitější věcí osobní přitažlivost. Důsledkem nového soustředění se na osobní vzhled je pak pokles školní úspěšnosti v této době. Jak dospívající vstupuje do světa dospělých, zjišťuje, že role, jejichž plnění se od něho očekává, jsou diferencovány podle pohlaví. Tak se děti postupně stávají dospělými, kteří jsou si nejen vědomi své genderové role, ale za léta učení tuto roli přijali jako součást své osobnosti (Oakleyová, 2000).

„Diskurz socializace je systém tvrzení a praktik, které konstruuji gender jako výsledek působení vnějších sil sociálního původu na osobnost jedince, jež tomuto působení

předchází. Jako zdroj socializačních vlivů jsou označovány rodina, vrstevnické skupiny, škola, média a obecně společnost, která určuje, jaké genderové role a normy budou na jedince přenášeny. Ženskost a mužskost tu odkazují na stejné charakteristiky jako v diskurzu esencialismu, avšak v rámci socializačního diskurzu jsou konstruovány nikoliv jako přirozenost jedince, ale jako výsledek společenských požadavků a norem, které si jedinec v průběhu svého života osvojuje nebo spíše kterým se pod vlivem společenských tlaků poddává (Zábrodská, 2009, s. 100).“

Gender je popisován jako role osvojená výchovou a udržovaná nejrůznějšími tlaky. Gender je očekáván a vyžadován ze strany druhých, je umístěním ve společenské struktuře, je naplňováním prisouzeného a předurčeného, je součástí tradic a minulosti. Má formu sociálních požadavků vnuknutých rodiči a společnostmi, které jsou v tradičních kontextech stále implicitně přítomny jako forma nátlaku na jedince (Zábrodská, 2009). „Socializační diskurz tedy nekonstruuje specifické vědění pouze o tom, co je sociální a osvojené, ale také o tom, co je přirozené a dané. Protože gender je v rámci tohoto diskurzu výsledkem socializace, skutečná povaha jedince je ne-genderová, či minimálně genderově nevyhraněná (Zábrodská, 2009, s. 101).“

2.3 Rozdělení rolí v rodině

Vztah mezi placenou a neplacenou prací a způsob její dělby mezi muže a ženy je klíčovým faktorem pro postavení žen a mužů v dnešní společnosti, v rodině a v zaměstnání. Dělbá práce mezi muže a ženy má svůj historický vývoj. V tradiční zemědělské usedlosti jako v modelovém rodinném produkčním podniku byly mužské a ženské práce rodově diferencovány, nebyly však rodově stratifikovány. Průmyslová revoluce však oddělila bydliště a pracoviště. Ženy se staly závislými na zaměstnání mužů a prakticky se staly pečovatelkami o obnovu mužské pracovní síly. Souvisejícím jevem byla degradace domácí práce i péče oproti placené práci. Šířící se průmyslová výroba domácích spotřebičů, kdy výrobci proklamovali, že s jejich výrobky se domácí práce vlastně dělá sama, vzala důstojnost domácím pracím. I dnes je neplacená práce spojována s rolemi žen a placená s rolemi mužů (Tomešová Bartáková, 2009).

Emancipační procesy vedly k výraznému nárůstu vzdělanosti žen a jejich opětovnému vstupu na trh práce. V současnosti tak žena během svého života naplňuje role ve sféře privátní (hospodyně, matka, pečovatelka), ale stále více přejímá i role ve sféře veřejné, kdy aktivní účastí v zaměstnání plní role spoluživitelek a živitelek rodin. I v těchto podmínkách je však „tradiční“ rozdělení především neplacené práce mezi pohlavími překvapivě pevné a neměnné. Tyto ženy vynakládají v průměru více než dvakrát tolik času na péči o dítě a asi dvakrát tolik času na neplacenou domácí práci než jejich partneři. Naopak tzv. dvoukariérová manželství, kde oba partneři pracují na plný úvazek a mají podobné výdělky, sdílejí zátěž neplacené práce nejrovnoměrněji. Nejvíce hodin tráví neplacenou prací ženy v domácnosti (28 hodin týdně), následují ženy nezaměstnané (přes 26 hodin) a pracující na zkrácený úvazek (necelých 26 hodin), důchodkyně (24 hodin) a ženy zaměstnané na celý úvazek (20 hodin). Více v domácnosti pracují ženy vdané a vdovy (v průměru 23 hodin týdně), méně ženy svobodné a rozvedené (18 hodin). Stejně tak více ženy s nižším než středoškolským vzděláním (25 hodin) a méně s vyšším než středoškolským vzděláním a vysokoškolačky (okolo 20 hodin). Velký rozdíl je mezi ženami bez dětí (13 hodin) a s dětmi (23 hodin), přičemž počet dětí objem neplacené práce nijak výrazně nediferencuje. Muži zvyšují své zapojení zejména v péči o děti, méně již o neplacené domácí práce. Jejich zapojení v domácnosti vzrostlo z necelých 4 hodin týdně v 60. letech minulého století na 13,5 hodin v letech 90. Relativně nejvíce domácí neplacené práce provádějí kanadští a švédští muži, nejméně se na domácích pracích podílejí italští muži. České ženy tráví domácími pracemi asi 23 hodin a čeští muži asi 15 hodin týdně, obdobně je na tom Rakousko, Polsko či Flandry (Tomešová Bartáková, 2009).

Ve srovnání se západními sousedy zaznamenává dělba práce mezi muži a ženami v České republice (ČR) specifický vývoj. Důvodem byly odlišné sociálně-ekonomické a politické podmínky minulého režimu, které vedly k odlišnému vývoji genderových vztahů v české společnosti. Ženy tvořily téměř polovinu pracovní síly, to zůstává dodnes téměř nezměněno, a pracovaly zpravidla na plný úvazek. To bylo socialistickou vládou prezentováno jako emancipace žen. Takto rozvržené role mužů a žen byly stereotypně podporovány socialistickou propagandou. Ženy svoji dvojí roli přijaly, přičemž více své energie soustředily do sféry rodinné, což dovolovalo především rozvolněné pracovní nasazení ne-tržní ekonomiky a prakticky neexistence skutečných pracovních kariér. V průměru trávila česká žena 30 hodin týdně domácími pracemi,

muži se podíleli zhruba polovinou času. Vzhledem k velkému rozšíření svépomoci, domácí produkce a chataření, se však muži spíše podíleli na pracích spojených s těmito činnostmi než na rutinní práci v domácnosti. Ženy samy přijaly pravidlo, že by měly tzv. své povinnosti zvládat samy. Orientace na zvýšení aktivity mužů v domácí sféře nebyla podporována. Toto jasné rozdělení české společnosti podél genderové linie si české ženy neuvědomovaly, nepovažovaly je za důležité či jakékoli odmítnutí takto nastavených genderových vztahů ztotožňovaly s pejorativně chápaným feminismem Západu. Zůstávaly loajální se svými partnery a necítily se diskriminovány (Tomešová Bartáková, 2009).

Měření zapojení do neplacené práce se provádí pomocí více indikátorů, např. míra participace (z kolika procent dělá určitou aktivitu muž či žena), absolutní čas věnovaný určité aktivitě za určité referenční období (např. hodiny týdně, minuty denně) nebo relativní příspěvek k celkovému množství provedené domácí práce v dané domácnosti. Český statistický úřad v roce 2001 provedl výzkum: Dělbba práce v rodině, právě tímto způsobem. Ženy prokázaly výraznou převahu v zabezpečování rutinních domácích prací: vaření – 69% žen ku 3% mužů, vaření jídla pro malé děti – 78% žen, oblékání dětí - 68% žen, pečují o děti, když jsou nemocné – 61% žen. V žádné ze sledovaných činností nepřevažovali otcové jako hlavní výkonná osoba péče o děti. Muži pak uvádějí, že mají ze sledovaných činností na starost zejména daňové příznání – 32%. Dominantou mužů je běžná údržba a opravy v domácnosti, protože v českých domácnostech ještě není zdaleka běžné a časté, aby se o jejich chod staral také někdo jiný než členové rodiny, např. formou placené služby. Citovaný výzkum dále prokázal, že žena bývá nejčastěji označena za tu osobu, která zabezpečuje chod domácnosti. Muži byli oběma partnery nejčastěji označováni za osobu, která výlučně nebo většinou nese hlavní odpovědnost za obživu a jejíž práce (zaměstnání) je ve srovnání s prací partnera velice důležitá. Nízké ohodnocení žen ze strany mužů, ale i sebehodnocení žen v případě posuzování důležitosti jejich zaměstnání, tedy placené práce, a finančního přínosu pro rodinu může být zarážející, ale odráží to českou realitu výrazně nižšího platového ohodnocení žen oproti mužům (Tomešová Bartáková, 2009).

Výzkum shrnuje, že v ČR přetrvává tradiční model dělby práce v rodině. Podíl respondentů, kteří vypověděli, že odpovědnost za obživu nesou oba stejně však nebyl zanedbatelný – 34% žen a 37% mužů, stejně jako těch, kteří vypověděli, že jsou ve

stejně míře odpovědní za chod domácnosti – 36% žen a 41% mužů. U jisté části populace je tedy realizována větší rovnost v dělbě rolí mezi muže a ženy. Zejména pro střední a mladší generaci se zapojení mužů do dělby práce v domácnosti zvyšuje. Nicméně novější zjištění z roku 2008 potvrzují, že v ČR přetrvávají rozdíly podle pohlaví v zapojení do péče o děti a v péči o domácnost: muži věnují péči o dítě a o domácnost v průměru jen asi třetinu času v porovnání s ženami, v případě hraní si s dětmi asi polovinu (Tomešová Bartáková, 2009).

Výsledky výzkumu hodnocení spravedlnosti rozdělení domácí práce ukazují, že velká část žen – 60% oproti 10% mužů uvádí, že vykonávají větší než spravedlivý podíl domácích prací. Zároveň si 40% mužů oproti 4% žen uvědomuje, že se do domácích prací zapojují méně, než by bylo spravedlivé. Asi polovina mužů oproti 37% žen se vyjádřila, že dělba práce je v jejich domácnosti spravedlivá, i když nestejně rozložená. Obě pohlaví by přivítala změny k větší rovnosti: především ženy požadují větší aktivitu mužů v péči o domácnost – 77% žen a 44% mužů, v péči o děti – 81% žen a 54% mužů. Na rozdíly v této dělbě reaguje téměř polovina žen přáním, aby se jejich partneři více podíleli na péči o děti – 43%, hraní si s nimi – 45%, na péči o chod domácnosti – 51%, přičemž vysokoškolačky kladou větší důraz na podíl partnera na péči o chod domácnosti než ostatní ženy – 61%. Tato analýza ukázala, že představa české veřejnosti o spravedlivém rozdělení domácích prací neodpovídá dělbě půl na půl, ale že pomyslná spravedlivá dělicí čára vede asi ve třech pětinach celkového objemu domácích prací (Tomešová Bartáková, 2009).

V důsledku této nerovné dělby rolí v domácnosti se může zapojení žen na trh práce pojit s řadou problémů a může být zdrojem závažných rozporů sociálního napětí, které vedou k nerovným šancím obou pohlaví na pracovním trhu. V konkurenčním prostředí tržní ekonomiky, které vyžaduje větší intenzitu, kontinuitu a flexibilitu pracovního nasazení mužů i žen, mohou relativně stabilní genderové role přijímané jako kulturní norma vést k obtížnější harmonizaci práce a rodinného života i k větší nespokojenosti se stávající dělbou genderových rolí (Tomešová Bartáková, 2009).

„Konkrétní dělba práce v jednotlivých domácnostech nepochybně souvisí s tím, jak žena chápe svoje a partnerovy role ve vztahu k rodině a k placené práci, jak je chápe partner a jaké role oba z nich akceptují (Tomešová Bartáková, 2009, s. 174).“ Míra akceptace rodově vymezených rolí je individuální v každém páru. Vliv má životní

zkušenost žen např. původní rodina, osobní hodnoty a preference a společensky zakotvené představy o rolích muže a ženy – kulturní kontext. Představy o těchto rolích i jejich akceptace se vyvíjí v čase, obdobně jako samotná dělba práce. Typickým faktorem ovlivňujícím dělbu rolí mužů a žen jsou také platové rozdíly mužů a žen (Tomešová Bartáková, 2009).

Standardně jsou to tedy ženy, které opouštějí trh práce, aby přebraly roli pečovatelky, což je rovněž spojeno s porodem a obdobím kojení, kdy je partner nemůže zastoupit. Na druhé straně však nedochází k výměně rolí – muž na rodičovské dovolené, ani v okamžiku, kdy už je to možné. Někdy je výměna rolí odmítána muži např. kvůli mužské prestiži, obecně jí ale brání finanční důvody a mnohdy také přání žen být s dítětem doma. Tomuto uspořádání přispívají i představy žen o přirozených rolích mužů a žen, zejména o vhodnosti žen pro pečovatelské funkce (Tomešová Bartáková, 2009).

Celkově lze tedy říci, že je dělba neplacené práce většinou nerovná v neprospěch žen. Zdá se ale, že je nižší zapojení mužů do domácích prací a péče vlastně očekáváno a většinou i akceptováno. Přijímání dvojí role tj. velkou část domácích prací a péče o děti a placené zaměstnání se zdá automatické, někdy vede k dočasným ústupkům z vlastní kariéry (Tomešová Bartáková, 2009).

2.4 Gender v práci

„Důležitou roli v alokaci ženské pracovní síly na trhu práce hraje segmentace pracovního trhu. Sociální mechanismy ve formě adaptačních strategií zaměstnavatelů a zaměstnanců zacílených na eliminaci nejistoty na trhu práce a redistribuce vznikajícího rizika vyústí v tzv. dualismus či segmentaci pracovních trhů. Pracovní silou alokovanou do sekundárních trhů práce jsou velmi často ženy (Tomešová Bartáková, 2009, s. 117).“ Ženy jsou strukturálními podmínkami směřovány do oblasti sekundárního trhu, kde jsou pracovní podmínky horší, šance na kariérní vzestup minimální, sociální jistoty a zajištění téměř žádné. Vedle obecné segmentace trhu práce existuje též horizontální a vertikální segmentace podle genderu. Obecně se tyto trhy liší

podle pracovních podmínek, šancí na kariérní vzestup v hierarchických strukturách a také dle odměn (Tomešová Bartáková, 2009).

Horizontální genderová segmentace se projevuje v rozdílné koncentraci žen a mužů v různých ekonomických sektorech, povoláních (profesích) a také v odvětvích národního hospodářství. Ženy s dětmi si díky nutnosti zvládat rodinné povinnosti vybírají méně náročná povolání tradičně dominovaná ženami či povolání, kde mzdová penalizace z důvodu přerušení kariéry při péči o děti není tak výrazná. U žen jde o racionální volbu oblastí zaměstnání, kde přerušáním pracovní kariéry dochází k nejmenším ztrátám. Volby těchto oborů však dopředu nesou nevýhody právě ve smyslu obecně nižší prestiže oboru, celkově nižšího platového ohodnocení a nižších šancí na pracovní postup. Nejvíce žen pracuje v nižších administrativních pozicích (úřednice), v oblasti prodeje, ve zdravotnictví a vzdělávání. Avšak i ve feminizovaných oborech platí, že vedoucí pozice dosahují výrazně častěji muži (Tomešová Bartáková, 2009).

Vertikální genderová segmentace na pracovním trhu pak znamená nižší tarifní zařazení žen než mužů v rámci stejné profese a malý podíl žen ve vedoucích pozicích. V souvislosti s vertikální nerovností je užíván termín „skleněný strop“, který odkazuje k vlivu kulturně a sociálně předurčených rolí mužů a žen, jež zabraňují ženám v kariérním postupu (Tomešová Bartáková, 2009).

„Mateřství/rodičovství ovlivňuje jak ženskou, tak i mužskou pracovní sílu, avšak s rozdílným výsledkem. Muži s dětmi, ve srovnání s muži bez dětí, vykazují kontinuálnější pracovní trajektorie zpravidla na plný pracovní úvazek, a pokud mají alespoň jedno malé dítě do 6 let, mají zpravidla vyšší míry zaměstnanosti než ostatní muži (OECD 2002). Narození dítěte tedy posiluje pozici muže na trhu práce, což koresponduje s tradičně přisouvanou rolí muže jakožto živitele rodiny. Míry zaměstnanosti žen s dítětem do 6 let jsou naopak vždy nižší než u žen, které nemají žádné dítě mladší šesti let (Tomešová Bartáková, 2009, s. 123).“

Rozdíly v mírách zaměstnanosti mužů a žen mohou v jistém ohledu vypovídat o tom, jak jsou strukturální a institucionální podmínky příznivé či nepříznivé ženské pracovní síle. Tyto podmínky jsou však v interakci s kulturními normami vztahujícími se k otázce zapojení žen do pracovního trhu a s osobními volbami a preferencemi žen

v oblasti práce a rodiny. Problém znevýhodnění žen při vstupu či návratu na trh práce nám ukáže procentuelní porovnání nezaměstnanosti žen a mužů (Tomešová Bartáková, 2009). „Podíl nezaměstnaných žen je od roku 1990 konstantně vyšší než nezaměstnaných mužů – v roce 2007 to bylo o 3,2 procentní body – 3,5% muži a 6,7% ženy (European Commission 2008), (Tomešová Bartáková, 2009, s. 127).“

„Zatímco v zemích Evropské unie byla od 90. let 20. století zaváděna opatření směřující k evropským direktivám týkajícím se kombinace pracovního a rodinného života a genderové rovnosti, v české společnosti jsme byli svědky trendu zdůrazňování konfliktu pracovního a rodinného života a tlaku na volbu jedné z těchto „možností“. Na trhu práce rostl důraz na hodnoty individualismu a výkonu bez ohledu na příležitosti či rovnost podmínek takto definovaného výkonu dosáhnout. V souvislosti s tím docházelo k intenzifikaci práce a vzrůstu nejistoty pracovního místa, zejména pro některé sociální kategorie včetně žen. Trh práce zůstal rigidní, požadující po zaměstnancích flexibilitu směrem k potřebám trhu, která ještě více znesnadňuje spojení pracovního a rodinného života (Křížková, Vohlídalová, 2008, s. 86).“

V současné české společnosti je převážná většina rodin závislá na příjmech obou partnerů. Lze předpokládat, že ve společnosti s vysokou mírou participace žen na trhu práce, kterou ČR nesporně je, jsou problémy zaměstnanosti žen, jejich diskriminace na trhu práce a podmínek kombinace práce a rodiny velmi úzce spojeny i s jejich reprodukčním chováním. Nerovné postavení žen a zvláště žen-matek na trhu práce a nedostatečná nebo nedostupná opatření pro kombinaci práce a rodiny můžeme považovat za faktory ovlivňující ženy v jejich rozhodnutí mít děti nebo zůstat bezdětné (Křížková, Vohlídalová, 2008).

Některé příklady vyspělých západoevropských zemí ukazují na jistou spojitost mezi mírou zaměstnanosti žen, celkovou mírou genderové rovnosti ve společnosti, rodinnou politikou zaměřenou na kombinaci pracovního a rodinného života a mírou porodnosti. Ve skandinávských zemích stát aktivně podporuje participaci mužů i žen na trhu práce a dvoukariérový model rodiny. K tomu používá účinné nástroje: zavádí opatření podporující začlenění mužů do péče o malé děti, nabízí širokou dostupnost a kvalitní institucionální péči o děti. V těchto zemích je samozřejmostí rozšíření částečných a flexibilních úvazků (Křížková, Vohlídalová, 2008).

Srovnávací výzkumy ukazují, že zatímco v západních zemích jsou pracovní trhy mnohem flexibilnější k potřebám rodičů kombinovat rodinný a pracovní život, v postsocialistických zemích včetně ČR se situace na trhu práce po roce 1989 vyvíjela odlišným směrem. Česká republika patří k zemím, kde mají v současné době zaměstnanci jen relativně malou možnost spolurozhodovat o svém pracovním rozvrhu, místě výkonu práce a pracovní době a kde je trh práce nepříliš flexibilní k potřebám pracujících rodičů, což ve svém důsledku výrazně ztěžuje postavení žen-matek na trhu práce. Relativně špatné možnosti kombinovat pracovní a rodinný život, nedostatek pracovní flexibility vstřícné k potřebám rodičů a rodinná politika usilující o to, aby žena zůstávala s dítětem dlouhou dobu v domácnosti, způsobily, že mateřství má v současnosti velký negativní dopad na konkurenceschopnost žen na trhu práce, na jejich ohroženost nezaměstnaností a aktivitu na pracovním trhu. Ztráta kontaktu s pracovištěm na 3 až 4 roky v důsledku dlouhé rodičovské dovolené, je pak mnohdy příčinou ztráty kvalifikace, zkušeností a také konkurenceschopnosti matek na trhu práce. Možnost volby mezi prací a péčí o děti nebo jejich kombinací se ženám s ohledem na rychlý pokles počtu institucí předškolní péče o děti výrazně nezvětšovala (Křížková, Vohlídalová, 2008).

„Rodičovství je pro ženy na českém trhu práce jednoznačným handicapem. Zatímco vyspělé evropské země si uvědomují, že ženy a muži participující na trhu práce jsou zároveň rodiči a že je ekonomicky a sociálně neudržitelné rozdělit společnost na ty, kteří rodí a pečují o děti, a na ty, kteří pracují a vydělávají, česká sociální politika je stále založena na mýtu oddělených světů. Nastavení sociální politiky jakoby předpokládalo, že svět práce a svět rodiny je možné rozdělit či si jeden z nich zvolit na principu buď, anebo (Křížková, Vohlídalová, 2008, s. 94).“

Trvalému a rovnoprávnému začlenění žen na trh práce, které by znamenalo skutečné využití práva pracovat, brání příliš dlouhá rodičovská dovolená, nedostupná zařízení pro péči o děti do tří let, předsudky o nutnosti dlouhodobé přítomnosti matky s dítětem v domácnosti nejlépe až do tří let věku dítěte, které účinně konzervuje rodinná politika a neflexibilní trh práce, jež je k rodině a rodičovství v zásadě nepřátelský. V návaznosti na dlouhou rodičovskou dovolenou, která je právě v důsledku své délky, nízkým rodičovským příspěvkům a neexistující motivací pro využití muži-otci rezervována pro ženy-matky, jsou pro zaměstnavatele potenciální matky postrachem. Jelikož stát

nastavuje takové podmínky, jež činí zaměstnávání žen, které mohou odejít na mateřskou či rodičovskou dovolenou nebo pečovat o nemocné dítě nevýhodným, zaměstnavatelé diskriminují ženy při přijímání do zaměstnání, v zacházení v zaměstnání, ale také při uplatňování nároku vrátit se do zaměstnání po rodičovské dovolené (Křížková, Vohlídalová, 2008).

Především ženy se setkávají s diskriminačními otázkami u přijímacího pohovoru, které se týkají rodinné situace a zajištění péče o děti. Po zavedení legislativního zákazu diskriminace nedošlo k významné proměně zaměstnavatelských vztahů, protože rozdíl ve výskytu diskriminačních otázek před a po zavedení tohoto legislativního opatření je malý. Ukazuje se, že legislativní zákaz sám o sobě nestačí, ale důležitý je přístup zaměstnavatelů k otázce rovnosti jako takové a ochotě vytvořit takové pracovní podmínky, které zaměstnancům umožňují pracovní a rodinný život kombinovat (Křížková, Vohlídalová, 2008).

3. Gender v současné společnosti

3.1 Právní úpravy rovnosti

Nejdůležitějším dokumentem, který upravuje rovnost žen a mužů je *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen – podepsaná dne 18.12.1979 v New Yorku*, citace:

„Státy, smluvní strany této úmluvy, konstatujíce, že Charta Organizace spojených národů potvrzuje víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osoby a v rovnoprávnost mužů a žen, konstatujíce, že Všeobecná deklarace lidských práv potvrzuje zásadu nepřípustnosti diskriminace a prohlašuje, že všichni lidé se rodí svobodní a rovní pokud jde o důstojnost a práva a že každý má nárok na všechna práva a svobody, jež jsou v ní zakotveny, bez jakéhokoli rozdílu, včetně rozdílu založeného na pohlaví, konstatujíce, že státy, smluvní strany mezinárodních paktů o lidských právech mají povinnost zabezpečit rovnoprávnost mužů a žen při využívání všech hospodářských, sociálních, kulturních, občanských a politických práv, berouce v úvahu mezinárodní úmluvy uzavřené pod záštitou Organizace spojených národů a odborných organizací, jež prosazují rovnoprávnost mužů a žen, berouce též na vědomí rezoluce, deklarace a doporučení přijatá Organizací spojených národů a odbornými organizacemi, jež prosazují rovnoprávnost mužů a žen, znepokojeny však, že bez ohledu na tyto dokumenty nadále existuje rozsáhlá diskriminace žen, připomínajíce, že diskriminace žen porušuje zásady rovnosti práv a respektování lidské důstojnosti, je překážkou pro účast žen, na rovnoprávném základě s muži, v politickém, společenském, hospodářském a kulturním životě jejich zemí, zabraňuje růstu blahobytu společnosti a rodiny a znesnadňuje plný rozvoj možností žen ve službě pro jejich země a pro lidstvo, znepokojeny, že v podmínkách chudoby mají ženy nejmenší přístup k výživě, zdravotnictví, vzdělání, školení a pracovním příležitostem a jiným potřebám, přesvědčeny, že nastolení nového mezinárodního ekonomického řádu, založeného na rovnosti a spravedlnosti, významně přispěje k prosazení rovnoprávnosti mezi muži a ženami, zdůrazňujíce, že vymýcení apartheidu, všech forem rasismu, rasové diskriminace, kolonialismu, neokolonialismu, agrese, cizí okupace a nadvlády a vměšování do vnitřních záležitostí států je nezbytné pro plné využívání práv mužů

a ženami, potvrzující, že upevnění mezinárodního míru a bezpečnosti, uvolňování mezinárodního napětí, vzájemná spolupráce mezi státy bez ohledu na jejich společenské ekonomické zřízení, všeobecné a úplné odzbrojení a zvláště jaderné odzbrojení pod přísnou a účinnou mezinárodní kontrolou, potvrzení zásad spravedlnosti, rovnoprávnosti a vzájemného prospěchu ve vztazích mezi zeměmi a uskutečnění práv národů pod cizí a koloniální nadvládou a cizí okupací na sebeurčení a nezávislost, jakož i respektování národní svrchovanosti a územní celistvosti napomůže společenskému pokroku a rozvoji a v důsledku toho přispěje k dosažení plné rovnoprávnosti mezi muži a ženami, přesvědčeny, že plný rozvoj země, blaho světa a věc míru vyžadují maximální účast žen za rovnoprávných podmínek s muži ve všech oblastech, majíce na paměti velký přínos žen k blahu rodiny a rozvoji společnosti, dosud ne plně uznávaný, společenský význam mateřství a úlohu obou rodičů v rodině a při výchově dětí, a vědomy si toho, že úloha ženy při zachování rodu by neměla být základem pro diskriminaci, ale že výchova dětí vyžaduje rozdělení odpovědnosti mezi muže a ženy a společnost jako celek, vědomy si toho, že pro dosažení plné rovnoprávnosti mezi muži a ženami je nutná změna tradiční úlohy mužů, jakož i úlohy žen ve společnosti a v rodině, odhodlány realizovat zásady zakotvené v Deklaraci o odstranění diskriminace žen a přijmout za tím účelem opatření nezbytná pro odstranění takové diskriminace ve všech jejích formách a projevech, se dohodly takto:“

Úmluva je rozčleněna do šesti částí a třiceti článků. V části první, v *článku 1* je vymezen pojem „diskriminace žen“. *Články 2 až 6* obsahují k čemu se státy, smluvní strany zavazují:

- zakotvit zásadu rovnoprávnosti mužů a žen ve svých národních ústavách nebo jiných příslušných právních předpisech a zajišťovat praktické uskutečnění této zásady;
- zavést právní ochranu práv žen na rovném základě s muži;
- přijímat veškerá příslušná opatření pro odstraňování diskriminace žen;
- zrušit všechna národní trestní ustanovení, jež diskriminují ženy;
- přijímat opatření k zajištění plného rozvoje a povznesení žen, s cílem zaručit jim uplatňování a využívání lidských práv a základních svobod na základě rovnoprávnosti s muži;
- přijmou veškerá opatření ke změně společenských a kulturních zvyklostí pokud jde o chování mužů a žen s cílem dosáhnout odstranění předsudků a zvyků a všech

jiných praktik založených na myšlence podřazenosti nebo nadřazenosti některého z pohlaví nebo na stereotypních úlohách mužů a žen;

- přijmou veškerá opatření k zabezpečení toho, aby rodinná výchova zahrnovala řádné pochopení mateřství jako společenské funkce a uznání společné odpovědnosti mužů a žen za výchovu a rozvoj jejich dětí, přičemž se rozumí, že zájem dětí se ve všech případech staví na první místo;
- k potlačení všech forem obchodu se ženami a vykořisťování prostituce žen.

Část II v *článcích 7 až 8* obsahuje k čemu státy, smluvní strany přijmou opatření, aby zajistily na rovnoprávném základě s muži, právo:

- hlasovat ve všech volbách a veřejných referendech a právo na zvolení do všech veřejně volených orgánů;
- účastnit se na tvorbě a provádění státní politiky a zastávat veřejné úřady a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu;
- účasti v nevládních organizacích a sdruženích zapojených do veřejného a politického života země.

Článek 9: státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovná práva s muži nabývat, měnit nebo ponechávat si svou státní příslušnost.

Část III obsahuje v *článku 10* – přijetí opatření k odstranění diskriminace žen, aby jim byla zajištěna stejná práva s muži v oblasti vzdělání a zejména, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, opatření sloužící k zajištění:

- stejných podmínek pro volbu zaměstnání a povolání pro přístup ke studiu a pro získání absolventských vysvědčení;
- přístupu ke stejným osnovám, stejným zkouškám, učitelskému sboru s kvalifikací stejné úrovně a školním objektům a vybavení stejné kvality;
- odstranění všech stereotypních koncepcí úlohy mužů a žen na všech úrovních a ve všech formách vzdělávání prosazováním koedukace a jiných forem vzdělávání;
- stejných příležitostí pro využívání stipendií a jiných příspěvků na studia;
- stejných příležitostí pro přístup k programům dalšího vzdělávání;
- snížení počtu žen, které nedokončí studia a organizování programů pro dívky a ženy, které opustily školu předčasně;
- stejných příležitostí pro aktivní účast ve sportu a tělesné výchově;

- přístupu ke zvláštním vzdělávacím informacím, jež pomáhají zajistit zdraví a blaho rodiny včetně informací a rad pokud jde o plánování rodiny.

Článek 11 obsahuje opatření k odstranění diskriminace žen v zaměstnání s cílem zajistit, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, stejná práva, zejména:

- práva na práci jakožto nezcizitelného práva všech lidských bytostí;
- práva na stejné příležitosti v zaměstnání;
- práva svobodné volby povolání a zaměstnání, práva na postup, zajištění místa a na všechny výhody a podmínky zaměstnání;
- práva na stejnou odměnu, včetně výhod, a na stejné zacházení pokud jde o práci stejné hodnoty, jakož i rovnoprávnost při hodnocení kvality práce;
- práva na sociální zabezpečení, zejména v případech důchodu, nezaměstnanosti, nemoci, invalidity a stáří a jiné neschopnosti pracovat, jakož i práva na placenou dovolenou;
- práva na ochranu zdraví a na bezpečné pracovní podmínky včetně ochrany poslání ženy jako matky.

Za účelem zabránění diskriminace žen z důvodů manželství nebo mateřství a zajištění jejich reálného práva na práci přijmou státy, smluvní strany, veškerá příslušná opatření:

- k zákazu, pod hrozbou uvalení sankcí, propouštění z důvodů těhotenství nebo mateřské dovolené a diskriminace při propouštění z důvodu manželského stavu;
- k zavedení mateřské dovolené s platem nebo se srovnatelnými sociálními výhodami bez ztráty dřívějšího zaměstnání, služebního postavení nebo sociálních příspěvků;
- k prosazení poskytování nezbytných doplňkových sociálních služeb, umožňujících rodičům spojovat rodinné povinnosti s pracovními povinnostmi a účastí na veřejném životě, zejména podporováním zřizování a rozvoje sítě zařízení péče o děti;
- k poskytování zvláštní ochrany těhotným ženám v druzích práce, jež se ukázaly být pro ně škodlivé.

„Právní předpisy upravující poskytování ochrany ve věcech uvedených v tomto článku budou pravidelně přehodnocovány ve světle vědeckých a technických znalostí a dle potřeby budou revidovány, rušeny nebo rozšiřovány.“

Článek 12 se týká oblasti péče o zdraví, s cílem zajistit na základě rovnoprávnosti mužů a žen přístup k zdravotnickým službám, včetně těch, jež se vztahují na plánování rodiny.

Dále zajištění ženám příslušné služby v souvislosti s těhotenstvím, šestinedělním a poporodním obdobím, přičemž dle potřeby budou tyto služby bezplatné a rovněž zajistí odpovídající výživu během těhotenství a kojení.

Článek 13 se týká zajištění stejných práv na základě rovnoprávnosti mužů a žen, zejména:

- právo na rodinné přídavky;
- právo na bankovní půjčky, hypotéky a jiné formy finančního úvěru;
- právo na rekreaci, sport a účast ve všech formách kulturního života.

Článek 14 se týká problémů venkovských žen a účasti na rozvoji venkova a na prospěchu z něj a zejména těmto ženám zajistí právo:

- účasti na vypracování a provádění plánování rozvoje na všech úrovních;
- na přístup k přiměřeným zařízením péče o zdraví, včetně informací, poradenství a služeb v oblasti plánování rodiny;
- mít přímý prospěch z programů sociálního zabezpečení;
- získávat všechny druhy školení a vzdělávání;
- organizovat svépomocné skupiny a družstva s cílem získat stejný přístup k hospodářským příležitostem prostřednictvím zaměstnání nebo nezávislých povolání;
- účasti na všech druzích společenské činnosti;
- mít přístup k zemědělským úvěrům a půjčkám.

Část IV, článek 15 obsahuje:

- státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovnost s muži před zákonem;
- státy, smluvní strany, poskytnou ženám v občanskoprávních záležitostech právní způsobilost, která je totožná se způsobilostí mužů, a stejné možnosti pro uplatnění této způsobilosti, zejména stejná práva uzavírat smlouvy a spravovat majetek a budou vůči nim postupovat stejně ve všech stádiích soudního řízení;
- státy, smluvní strany souhlasí s tím, aby veškeré smlouvy, jejichž právní účinek je namířen na omezení právní způsobilosti žen, byly považovány za nicotné a neplatné;
- státy, smluvní strany, poskytnou mužům a ženám stejná práva pokud jde o zákony, vztahující se na pohyb osob a svobodu zvolit si místo pobytu a bydliště.

Článek 16 se týká zajištění těchto práv:

- stejné právo na vstup do manželství;
- stejné právo svobodně si vybrat manžela a vstoupit do manželství pouze se svobodným a úplným souhlasem;
- stejná práva a povinnosti po dobu trvání manželství a při jeho zániku;
- stejná rodičovská práva a povinnosti bez ohledu na jejich manželský stav, ve věcech týkajících se jejich dětí, zájmy dětí musí být prvořadé;
- stejná práva rozhodnout se svobodně a odpovědně o počtu a době narození jejich dětí a mít přístup k informacím, vzdělání a prostředkům, které jim umožní uplatňovat tato práva;
- stejná práva a povinnosti pokud jde o poručnictví, svěřenectví, opatrovnictví a adopci dětí, přičemž zájmy dětí musí být prvořadé;
- stejná osobní práva manželů, včetně práva zvolit si rodinné jméno, povolání nebo zaměstnání;
- stejná práva pro oba manžely pokud jde o vlastnictví, nabytí, řízení, správu, užívání a disponování s majetkem, bezplatně či za protihodnotu;
- zasnoubení a manželství dětí nemají právní účinek a budou přijata veškerá nezbytná opatření, včetně legislativních, k tomu, aby byl stanoven minimální věk pro uzavření manželství a aby registrace manželství v úřední matrice byla učiněna povinnou.

Část V, *článek 17* uvádí podmínky, za kterých bude ustaven Výbor pro odstranění diskriminace žen, kdy generální tajemník Organizace spojených národů poskytne nezbytný personál a zařízení pro účinné uskutečňování funkcí Výboru podle této úmluvy. V *článcích 18 až 22* je uvedeno jak často a jakým způsobem budou státy, smluvní strany předkládat zprávu o uvedených opatřeních a kdy a kde se bude scházet Výbor. Poslední VI. část a zbývající články obsahují podmínky podpisu a platnosti úmluvy. Celý text této úmluvy je uveden v příloze č. 1.

Na výše uvedenou úmluvu navazují české zákony a to: *Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ze dne 16.12.1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.* Rovného postavení mužů a žen se dotýká Hlava první, *článek 3*: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního

původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“ Dále v Hlavě druhé, oddílu druhém, článku 21: „Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu voleného práva stanoví zákon.“ V Hlavě čtvrté, článku 29: „Ženy, mladiství a osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky.“ V článku 32: „Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.).“

Dalším zákonem upravujícím rovné zacházení je *zákon č. 198/2009 Sb., v platném znění, ze dne 23.4.2008 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*. Tento zákon zapracovává příslušné předpisy Evropských společenství a v návaznosti na Listinu základních práv a svobod a mezinárodní smlouvy, které jsou součástí právního řádu, blíže vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace ve věcech práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání; přístupu k povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti; pracovních, služebních poměrů a jiné závislé činnosti, včetně odměňování; členství a činnosti v odborových organizacích, radách zaměstnanců nebo organizacích zaměstnavatelů, včetně výhod, které tyto organizace svým členům poskytují; členství a činnosti v profesních komorách, včetně výhod, které tyto veřejnoprávní korporace svým členům poskytují; sociálního zabezpečení; přiznání a poskytování sociálních výhod; přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování; přístupu ke vzdělání a jeho poskytování; přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti nebo při jejich poskytování. V § 2 jsou vymezeny pojmy diskriminace z důvodu pohlaví v odstavci 3): „Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.“ Dále v odstavci 4): „Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace.“ Co není diskriminací z důvodu pohlaví je obsaženo v ustanoveních § 6 v odstavcích 5), 6) a 7), v § 7 v odstavci 1).

§ 8 se týká zásady rovného zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení, kde je uvedena v odstavci 1) povinnost zaměstnavatele, pokud poskytuje zaměstnancům peněžité nebo nepeněžité plnění mající charakter sociálních dávek, nediskriminovat je z důvodu pohlaví. Odstavec 2) vymezuje pro muže i ženy:

- stejný přístup k systému sociálního zabezpečení pracovníků;
- stejný nárok na poskytování plnění;
- stejné podmínky pro vznik, trvání a zachování nároku na plnění;
- stejně povinnou nebo dobrovolnou účast v systému;
- stejná pravidla pro poskytování plnění, zejména věkovou hranici, dobu trvání zaměstnání nebo dobu účasti v systému;
- stejné podmínky pro pozastavení plnění nebo získání nároku na dávky vyplácené během mateřské dovolené nebo volna z rodinných důvodů;
- nárok na stejný rozsah plnění při splnění stejných podmínek;
- stejný způsob výpočtu výše příspěvků zaměstnavatele nebo zaměstnance;
- stejný způsob výpočtu výše plnění včetně zvýšení, na které vzniká nárok s ohledem na manžela nebo manželku nebo vyživované osoby;
- stejné podmínky pro vrácení příspěvků zaměstnanci, pokud se zaměstnanec odhlašuje ze systému, aniž by splnil podmínky zaručující mu odložené právo na dlouhodobé dávky;
- stanoven stejný způsob určení důchodového věku pro účely přiznání důchodu ze sociálního zabezpečení pracovníků.

Hlava II obsahuje Právní prostředky ochrany před diskriminací. V části třetí je uvedena změna zákona č. 129/2008 Sb., v platném znění, občanského soudního řádu, kde je citován § 133a, který se týká povinnosti dokazování žalovaného, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení (zákon č. 198/2009 Sb.).

V rámci projektu Rady evropských samospráv a regionů (2005-2006) byla vypracována *Evropská charta za rovnost žen a mužů v životě obcí* (Charta), která je adresována místním a regionálním samosprávám v Evropě, které se vyzývají, aby ji podepsaly, aby veřejně přijaly princip rovnosti žen a mužů a aby na území své působnosti uskutečňovaly závazky vytyčené v Chartě. Charta je tvořena třemi různými částmi. První předkládá šest základních principů, které podpirají všechna opatření pro rovnost žen a mužů a ke kterým by se signatáři místních a regionálních samospráv měli zavázat

při realizaci Charty. Tyto principy zahrnují: základní právo pro ženy a muže na rovné zacházení; nezbytnost pojmenovat četné diskriminace a znevýhodňování; uznání vyrovnaného zapojení žen a mužů v rozhodování jako předpoklad demokratické společnosti; nutnost potírat a odstraňovat genderové stereotypy; nezbytnost integrovat genderová hlediska do všech činností místní a regionální samosprávy a rozvíjení a osvojení správně zajištěných akčních plánů a programů. Ve druhé části jsou popsány specifické kroky, k jejichž provedení se signatáři zavazují, z důvodů realizace jednotlivých ustanovení Charty, od rozvoje a osvojení akčního plánu rovnosti až po zavedení odpovídajícího systému vyhodnocování. Třetí nejrozsáhlejší část dokumentu předkládá články Charty, které odpovídají hlavním oblastem zodpovědností místních a regionálních samospráv v Evropě. Tyto zahrnují například jejich roli politickou, roli zaměstnavatelskou, poskytování služeb a jejich úkoly v plánování a udržitelném rozvoji. Charta obsahuje celkem 30 článků, každý doplněný o konkrétní příklady akce, kterou lze provést na místní a regionální úrovni prosazování rovnosti žen a mužů v různých oblastech. Celý text Charty je uveden v příloze č. 2.

3.2 Rovnost žen a mužů v ČR

Mgr. Květa Halanová – ředitelka Vzdělávacího centra pro veřejnou správu ČR, o.p.s. se k důležitosti Evropské charty za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích pro Českou republiku vyjadřuje ve sborníku z konference společnosti Fórum 50 %, o.s. na téma: Rovné příležitosti žen a mužů ve městech a obcích. Jak začít? Takto: „Snad nejlépe o důvodech vzniku Evropské charty za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích mluví dva z odstavců v preambuli samotného textu Charty: *„rovnost žen a mužů znamená vůli jednat o třech doplňujících aspektech jejího dosažení, zejména odstranění přímých nerovností, vymýcení nepřímých nerovností a vybudování politického, právního a sociálního prostředí, které by podporovalo aktivní rozvoj rovné demokracie.“*

Práce na přípravě Charty se zúčastnily za českou stranu také zástupkyně Svazu měst a obcí ČR. Mgr. Květa Halanová dále uvádí: „Velmi výrazně mne a mé kolegyně, které se účastnily práce na Chartě a konferenci, oslovily zkušenosti a názory kolegyň z jiných zemí. To jsou zkušenosti k nezaplacení. V českém prostředí se setkáváme stále s odsudky, zlehčováním a jakýmsi zatlačováním do pozadí. Mluvíme-li o rovných

příležitostech, případně padne-li slovo feminismus, dostáváme se na úroveň internetové diskuse. Znáte to jistě všichni: část lidí patří mezi aktivní zastánce, část jako by byli býci, kterým se zamávalo červeným hadrem před nosem. Jen malá hrstka lidí se dívá na věc střízlivě a bez vášně. Je snad i naším národním zvykem věc rovných příležitostí bagatelizovat a zlehčovat, ve skutečnosti je to však jen zastírací manévr, jak věci neměnit (Fórum 50 %, o.s., s.10-11, 2009).“

V již zmíněném sborníku z konference společnosti Fórum 50 %, o.s. najdeme vyjádření komunální političky Pavly Brady, která je zastupitelkou Statutárního města Opava, členkou Strany pro otevřenou společnost a předsedkyní Moravskoslezské krajské organizace a Základní organizace Opava: „Mimo partnerský život, se ženy setkávají s nerovností zřejmě nejcitelněji ve svém profesním životě. Ač již několik let protizákonně, řada zaměstnavatelů diskriminuje ženy již od prvního setkání. Při vstupních pohovorech pokládají velmi intimní otázky, zjišťující jestli jsou vdané, těhotné, jestli mají děti a kolik a pokud je mají, pak kolik mají babiček na hlídání! Mužským žadatelům o práci tyto otázky nikdo neklade. Přestože se dnešní tatínci mnohem více zapojují do péče o děti a jejich výchovy, než tomu bylo u generace jejich otců natož dědů, v české společnosti je stále pevně zakořeněn názor, že jsou děti a péče o rodinu především záležitostí žen. Ty pak automaticky vykonávají mnohem více neplacené práce, kterou je péče o děti, domácnost, ale i seniory. Vše na úkor své profesionální kariéry, zájmů i výše výdělku. Zatímco ženy zajišťují servis rodině, jejich mužský protějšek si zvyšuje svou hodnotu na trhu práce. Nerovnost se projevuje také v odměňování za práci. Stále zde převládá tradiční představa muže jako živitele rodiny, který má vydělávat více peněz. Tuto skutečnost dokládá platový rozdíl mezi českými muži a ženami, který dosahuje až 30% v neprospěch žen. Zatímco například v Norsku 15%. Také nezaměstnanost postihuje české ženy mnohem více, než muže. K 31.srpnu 2009 dosáhla celková míra nezaměstnanosti v ČR 8,5%, avšak míra nezaměstnanosti mužů je 7,3% a žen 10,1% (Fórum 50 %, o.s., s.13-14, 2009).“

Z výběrového šetření pracovních sil v České republice, které připravuje Český statistický úřad můžeme porovnat údaje za období let 2002 až 2009. Vývoj zaměstnanosti v letech 2002-2009 v tisících:

Pohlaví	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Rozdíl 2009- 2002	Rozdíl 2009- 2008
Úhrnem	4764,9	4733,2	4706,6	4764,0	4828,1	4922,0	5002,5	4934,3	169,4	-68,2
Muži	2700,4	2686,2	2663,1	2705,5	2741,9	2806,1	2863,2	2823,7	123,3	-39,5
Ženy	2064,5	2047,0	2043,5	2058,5	2086,1	2115,9	2139,3	2110,5	46,0	-28,08

Přírůstek v počtu pracujících mužů byl v hodnoceném období více než dvojnásobný proti přírůstku počtu zaměstnaných žen. Tento rozdíl v intenzitě růstu souvisí s relativně příznivým vývojem porodnosti od počátku milénia, což vedlo ke zvyšování počtu žen pečujících o děti a zároveň s mimořádně vysokým přírůstkem počtu mladých žen studujících na vysokých a středních školách.

Celkový vývoj nezaměstnanosti ve sledovaném období byl značně nerovnoměrný. Zatímco v prvních letech se počet nezaměstnaných pravidelně zvyšoval a vyšší nezaměstnanost vykazují ženy, od roku 2005 až do roku 2008 jejich počet meziročně rychle klesal. Ke zvratu došlo v průběhu roku 2009 v důsledku ekonomické krize, kdy se míra nezaměstnanosti zvýšila zejména u mužů jako důsledek dopadu hospodářské krize zejména na průmyslová odvětví.

Pohlaví	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Rozdíl 2009- 2002	Rozdíl 2009- 2008
Úhrnem	374,1	399,1	425,9	410,2	371,3	276,3	229,8	352,2	-22,0	122,4
Muži	169,3	174,6	201,2	186,7	169,1	123,6	102,6	175,4	6,1	72,7
Ženy	204,9	224,5	224,7	223,5	202,2	152,7	127,2	176,8	-28,1	49,6

Míru nezaměstnanosti podle pětiletých věkových skupin a pohlaví nám ukazuje následující tabulka v %:

Věková skupina	Celkem	Muži	Ženy
15+ let celkem	7,2	6,5	8,2
15 až 19 let	42,7	40,2	46,6
20 až 24 let	16,9	16,9	16,9
25 až 29 let	8,6	7,6	10,0
30 až 34 let	6,9	4,8	10,0
35 až 39 let	5,4	4,3	6,8
40 až 44 let	5,1	4,2	6,2
45 až 49 let	5,1	4,1	6,0
50 až 54 let	6,3	5,9	6,7
55 až 59 let	6,6	6,7	6,5
60 až 64 let	4,4	5,0	2,9
65 a více let	0,9	1,2	0,5

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že pouze věková skupina 20 až 24 let má srovnatelnou míru nezaměstnanosti, co se týká pohlaví. V ostatních věkových skupinách však převažují ženy s vyšší mírou nezaměstnanosti. Pouze v důsledku hospodářské krize došlo k vyšší míře nezaměstnanosti u mužů v kategorii od 60-ti let (www.czso.cz) .

V České republice patří k institucionálnímu zabezpečení rovných příležitostí (RP) mužů a žen:

- Ministr/yně pro národnostní menšiny a lidská práva, dříve v gesci MPSV (od 1.1.2008).
- Odbor rovnosti žen a mužů: pod Úřadem vlády, dříve součást MPSV, funguje jako sekretariát Rady vlády pro RP.
- Poradní orgány: Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a její Výbory a Rada vlády pro lidská práva.

- Na každém ministerstvu osoba pověřená agendou rovných příležitostí, tzv. gender focal point: prosazování Priorit v daném rezortu, postavení se liší u jednotlivých ministerstev.
- Stálá komise pro rovné příležitosti PSP ČR.
- ČMKOS
- Ombudsman

Chybějící články tohoto mechanismu jsou: Krajská a místní úroveň, Úřady práce, Rada hospodářské a sociální dohody (Fórum 50 %, o.s., 2009).

3.3 Rovnost žen a mužů ve světě

Z hlediska mezinárodního srovnání patří Česká republika (ČR) v rámci Evropské unie (EU) mezi země s mírně nadprůměrnou zaměstnaností. Diference mezi zeměmi EU jsou značné, a to nejen z hlediska míry za celou skupinu 15-64 let, ale i v ženské a mužské složce zaměstnanosti. Míru zaměstnanosti 15-64letých v některých členských zemích EU v roce 2009 nám ukáže v % následující tabulka:

Země	Celkem	Muži	Ženy
EU 27	64,6	70,7	58,6
Česká republika	65,4	73,8	56,7
Rakousko	71,6	76,9	66,4
Finsko	68,7	69,5	67,9
Francie	64,2	68,5	60,1
Německo	70,9	75,6	66,2
Maďarsko	55,4	61,1	49,9
Itálie	57,5	68,6	46,4
Nizozemsko	77,0	82,4	71,5
Polsko	59,3	66,1	52,8
Portugalsko	66,3	71,1	61,6
Rumunsko	58,6	65,2	52,0

Země	Celkem	Muži	Ženy
Slovensko	60,2	67,6	52,8
Spojené království	69,9	74,8	65,0

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že jak v rámci členských zemí EU, tak ve vybraných zemích je míra zaměstnanosti žen mnohem nižší než míra zaměstnanosti mužů (www.czso.cz) .

Porovnání situace ve světě: *Global Gender Gap Index* vydává Světové ekonomické fórum (*World economic forum*), příloha č. 3. Podruhé vydalo Gender Gap report v roce 2006. Zpráva hodnotí, jak je v jednotlivých zemích dosahováno rovnosti mezi ženami a muži. Světové ekonomické fórum si je vědomo, že nerovnost mezi ženami a muži má negativní dopad na ekonomické výsledky jednotlivých států a že rovnost je podmínkou pro dlouhodobý růst a udržitelnost. Proto byl založen Women's Leader Programme, který tuto zprávu zpracovává.

Zpráva hodnotí rovnost ve čtyřech oblastech:

1. Ekonomická účast a příležitosti (podíl pracujících žen, platové rozdíly, účast a přístup k vyšším pozicím).
2. Vzdělání (gramotnost, přístup k základnímu, střednímu a vyššímu vzdělání).
3. Politická účast (reprezentace v rozhodovacích strukturách – parlament, vláda, vedení státu).
4. Zdraví a přežití (průměrná délka života, podíl narození chlapců a dívek).

V roce 2006 zpráva hodnotila 115 států, a to všechny současné a kandidátské státy Evropské unie, 20 zemí z Latinské Ameriky a Karibiku, přes 20 subsaharských zemí a 10 arabských států. Těchto 115 států pokrývá přes 90% světové populace. Zpráva vychází z většinou dostupných „tvrdých“ dat získaných od mezinárodních organizací a některé kvalitativní informace z vlastního výzkumu Světového ekonomického fóra. V každé oblasti je stanoven index, kdy ideálem je 1. Čím je číslo menší, tím větší existuje nerovnost.

Za země s nejmenšími rozdíly jsou pokládány: Švédsko (0,8), Norsko (0,79), Finsko (0,79), Island (0,78), Německo (0,75), Filipíny (0,75), Nový Zéland (0,75), Dánsko (0,74), Velká Británie (0,73) a Irsko (0,73). Na posledním místě skončil Jemen.

Česká republika se celkově umístila na 53. místě. Nejhůře dopadla ČR v oblasti politiky, kde se umístila až na 70. místě. V ekonomické oblasti jsme skončili na 52. místě, přičemž nejhorší v této sféře je zastoupení žen v rozhodovacích a vyšších pozicích ve firmách. Naopak nejlépe jsme dopadli v oblasti zdraví, kde jsme se umístili na 36. místě a v oblasti vzdělávání, kde jsme obsadili 47. místo (www.padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi).

V roce 2011 je hodnoceno 135 zemí. Mezi prvních deset zemí v tomto hodnocení se řadí: Island, Norsko, Finsko, Švédsko, Irsko, Nový Zéland, Dánsko, Filipíny, Lesotho, Švýcarsko. Na posledním místě opět skončil Jemen. Přehled umístění v jednotlivých oblastech hodnocení uvádím v následující tabulce:

Země	2011 pořadí	2011 skóre	pořadí	Ekonomika skóre	pořadí	Vzdělání skóre	pořadí	Zdraví skóre	pořadí	Politika skóre
Island	1	0,8530	24	0,7453	1	1,000	96	0,9696	1	0,6971
Norsko	2	0,8404	5	0,8302	1	1,000	92	0,9697	3	0,5616
Finsko	3	0,8383	12	0,7681	26	0,9995	1	0,9796	2	0,6060
Švédsko	4	0,8044	7	0,7933	41	0,9957	82	0,9729	4	0,4557
Irsko	5	0,7830	30	0,7322	1	1,000	72	0,9741	6	0,4257
Nový Zéland	6	0,7810	11	0,7747	1	1,000	92	0,9697	8	0,3797
Dánsko	7	0,7778	13	0,7672	1	1,000	68	0,9743	10	0,3696
Filipíny	8	0,7685	15	0,7632	1	1,000	1	0,9796	16	0,3314
Lesotho	9	0,7666	2	0,8740	1	1,000	1	0,9796	35	0,2130
Švýcarsko	10	0,7627	28	0,7419	68	0,9899	75	0,9738	13	0,3453
Jemen	135	0,4873	135	0,3180	134	0,6420	83	0,9727	131	0,0164

Česká republika se v tomto roce umístila oproti roku 2006 až na 74. místě. Nejhůře tentokrát dopadla v oblasti ekonomické, kde jsme skončili až na 94. místě, nejlépe naopak v oblasti vzdělávání, kde jsme obsadili 1. místo. V oblasti politiky si ČR oproti roku 2006 polepšila na 39. místo a v oblasti zdraví je opět zhoršení na 60. místo (www.weforum.org).

V následující tabulce uvádím přehled 40 zemí podle umístění v Global Gender Gap Indexu 2011 se srovnáním za léta 2010, 2009, 2008, 2007 a 2006.

Země	2011 pořadí	2011 skóre	2010 pořadí	2010 skóre	2009 pořadí	2009 skóre	2008 pořadí	2008 skóre	2007 pořadí	2007 skóre	2006 pořadí	2006 skóre
Island	1	0,8530	1	0,8496	1	0,8276	4	0,7999	4	0,7836	4	0,7813
Norsko	2	0,8404	2	0,8404	3	0,8227	1	0,8239	2	0,8059	2	0,7994
Finsko	3	0,8383	3	0,8260	2	0,8252	2	0,8195	3	0,8044	3	0,7958
Švédsko	4	0,8044	4	0,8024	4	0,8139	3	0,8139	1	0,8146	1	0,8133
Irsko	5	0,7830	6	0,7773	8	0,7597	8	0,7518	9	0,7457	10	0,7335
Nový Zéland	6	0,7810	5	0,7808	5	0,7880	5	0,7859	5	0,7649	7	0,7509
Dánsko	7	0,7778	7	0,7719	7	0,7628	7	0,7538	8	0,7519	8	0,7462
Filipíny	8	0,7685	9	0,7654	9	0,7579	6	0,7568	6	0,7629	6	0,7516
Lesotho	9	0,7666	8	0,7678	10	0,7495	16	0,7320	26	0,7078	43	0,6807
Švýcarsko	10	0,7627	10	0,7562	13	0,7426	14	0,7360	40	0,6924	26	0,6997
Německo	11	0,7590	13	0,7530	12	0,7449	11	0,7394	7	0,7618	5	0,7524
Španělsko	12	0,7580	11	0,7554	17	0,7345	17	0,7281	10	0,7444	11	0,7319
Belgie	13	0,7531	14	0,7509	33	0,7165	28	0,7163	19	0,7198	20	0,7078
Jižní Afrika	14	0,7478	12	0,7535	6	0,7709	22	0,7232	20	0,7194	18	0,7125
Nizozemí	15	0,7470	17	0,7444	11	0,7490	9	0,7399	12	0,7383	12	0,7250
Spojené Království	16	0,7462	15	0,7460	15	0,7402	13	0,7366	11	0,7441	9	0,7365
Spojené Státy	17	0,7412	19	0,7411	31	0,7173	27	0,7179	31	0,7002	23	0,7042
Kanada	18	0,7407	20	0,7372	25	0,7196	31	0,7136	18	0,7198	14	0,7165
Lotyšsko	19	0,7399	18	0,7429	14	0,7416	10	0,7397	13	0,7333	19	0,7091

Země	2011 pořadí	2011 skóre	2010 pořadí	2010 skóre	2009 pořadí	2009 skóre	2008 pořadí	2008 skóre	2007 pořadí	2007 skóre	2006 pořadí	2006 skóre
Kuba	20	0,7394	24	0,7253	29	0,7176	25	0,7195	22	0,7169	-	-
Austrálie	23	0,7291	23	0,7271	20	0,7282	21	0,7241	17	0,7204	15	0,7163
Rakousko	34	0,7165	37	0,7091	42	0,7031	29	0,7153	27	0,7060	27	0,6986
Portugalsko	35	0,7144	32	0,7171	46	0,7013	39	0,7051	37	0,6959	33	0,6922
Slovinsko	41	0,7041	42	0,7047	52	0,6982	51	0,6937	49	0,6842	51	0,6745
Polsko	42	0,7038	43	0,7037	50	0,6998	49	0,6951	60	0,6756	44	0,6802
Ruská Federace	43	0,7037	45	0,7036	51	0,6987	42	0,6994	45	0,6866	49	0,6770
Francie	48	0,7018	46	0,7025	18	0,7331	15	0,7341	51	0,6824	70	0,6520
Chorvatsko	50	0,7006	53	0,6939	54	0,6944	46	0,6967	16	0,7210	16	0,7145
Bulharsko	51	0,6987	50	0,6983	38	0,7072	36	0,7077	25	0,7085	37	0,6870
Estonsko	52	0,6983	47	0,7018	37	0,7094	37	0,7076	30	0,7008	29	0,6944
Řecko	56	0,6916	58	0,6908	85	0,6662	75	0,6727	72	0,6648	69	0,6540
Čína	61	0,6866	61	0,6881	60	0,6907	57	0,6878	73	0,6643	63	0,6561
Ukrajina	64	0,6861	63	0,6869	61	0,6896	62	0,6856	57	0,6790	48	0,6797
Rumunsko	68	0,6812	67	0,6826	70	0,6805	70	0,6763	47	0,6859	46	0,6797
Slovenská Republika	72	0,6797	71	0,6778	68	0,6845	64	0,6824	54	0,6797	50	0,6757
Itálie	74	0,6796	74	0,6765	72	0,6798	67	0,6788	84	0,6498	77	0,6456
Česká Republika	75	0,6789	65	0,6850	74	0,6789	69	0,6770	64	0,6718	53	0,6712
Maďarsko	85	0,6642	79	0,6720	65	0,6879	60	0,6867	61	0,6731	55	0,6698
Japonsko	98	0,6514	94	0,6524	101	0,6447	98	0,6434	91	0,6455	80	0,6447
Jemen	135	0,4873	134	0,4603	134	0,4609	130	0,4664	128	0,4510	115	0,4595

(www.weforum.org)

3.4 Genderové audity

Podle Ing. Petra Pavlíka, Ph.D. ředitele Institutu magisterských studií Fakulty humanitních studií UK, člena Katedry genderových studií Fakulty humanitních studií UK, který se zabývá implementací politiky genderové rovnosti v ČR a jejímu institucionálnímu zajištění jsou genderové audity nezbytným předpokladem naplňování Evropské charty za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích (Charta).

Charta, kterou přijala Rada evropských samospráv a regionů v květnu 2006, představuje významný krok na cestě k genderové rovnosti, protože se zaměřuje na oblast, jež nezřídka zůstává stranou zájmu. Česká republika je toho dobrým příkladem. Akční plán české vlády *Priority a postupy vlády při prosazování rovnosti žen a mužů* lokální úroveň neznají a zodpovědné vládní orgány vytrvale odolávají argumentům, že je nezbytné vyvíjet aktivity i na této úrovni. Toto dobře dokumentuje konzistentní postoj JUDr. Dagmar Zelenkové, dlouholeté vedoucí Odboru pro rovné příležitosti na Ministerstvu práce a sociálních věcí a v současnosti vedoucí sekretariátu Rady pro rovné příležitosti žen a mužů, podle které by iniciativa na krajské úrovni měla vzejít „zespoda“, z krajských a místních samospráv. Ministerstva prý nemají na této úrovni žádné pravomoci a nemohou tedy vůči krajům rozvíjet žádnou politiku.

Podobný alibismus státních orgánů řady členských zemí byl zřejmě také jedním z důvodů pro vypracování Charty, jež shrnuje principy, které by měly být zohledňovány i na lokální úrovni, specifikuje kroky, které by měli signatáři závazně podniknout k naplnění přijatých závazků, vyjmenovává oblasti a role, do kterých by se genderová rovnost měla promítnout. Nutným předpokladem je jistá úroveň genderové citlivosti daného obecního/krajského úřadu a nevysloveným cílem Charty je její rozvíjení, které jde ruku v ruce s odstraňováním překážek a stereotypů bránících genderové rovnosti. Otázce, jak měřit genderovou citlivost a její případné změny se věnoval program, který Ing. Petr Pavlík, Ph.D. vedl v rámci projektu Prolomit vlny, jež realizovala koalice organizací vedená Otevřenou společností, o.p.s., v letech 2005 až 2008. Odpověď na zmíněnou otázku zní: „Prostřednictvím genderových auditů.“ Na základě studia zahraniční literatury a dvou pilotních studií na krajské a městské úrovni vypracovali dvě metody genderového auditu – krajského úřadu a městského úřadu, jejichž základní východiska zde stručně představím.

Genderový audit je o zjišťování a vyhodnocování toho, jak si daný úřad vede při prosazování genderové rovnosti. Je zaměřen na zlepšování výkonnosti úřadu v dané oblasti a zahrnuje analýzu personálních a institucionálních bariér, které mohou brzdit prosazování dané politiky. Genderový audit znamená něco jiného než odhad genderových dopadů, se kterými je nezřídka zaměňován a které se zaměřují na hodnocení charakteru, implementace a dopadů konkrétních projektů, programů, plánů zaměřených na prosazování genderové rovnosti. V tomto pojetí je to širší pojem, který zahrnuje i analýzu otevřenosti k genderovým otázkám, institucionálního kontextu, organizační struktury a kultury organizací (institucí, úřadů), jež zmíněné projekty, programy a plány implementují.

Podobně nelze ztotožňovat genderové audity pouze s analýzou rozpočtů. Konceptně totiž genderové audity nevychází z účetních auditů, kdy účetní provádí audity a certifikují, že finanční prostředky a administrace jsou legitimní a jsou respektována závazná pravidla, ale z tzv. sociálních auditů, které organizacím umožňují vyhodnocovat své působení, pokud jde o naplňování hodnot a cílů, které si vytkly, porozumět dopadům vlastní činnosti, plnit deklarované závazky vůči vybraným cílovým skupinám a sestavovat akční plány za účelem zvyšování vlastní výkonnosti. Obvykle začínají evaluací těch aspektů fungování úřadu, které jsou v psané formě: programové a strategické dokumenty, zprávy, předpisy, příručky atd., ale zde nekončí. Následuje ověřování, zda to, co je psáno, je také skutečně aplikováno v praxi, proč se úkoly plní tak, jak se plní, jak dobře se plní a s jakým efektem. Názory a zkušenosti zaměstnanců/kyň a klientů/ek jsou přitom klíčové. Poté je vyhodnocena momentální úroveň genderové citlivosti úřadu, jsou zformulována doporučení pro zlepšení a případně vypracován akční plán dalšího postupu.

Poslední rozlišení, které je nutné učinit, se týká genderových auditů a tzv. participativních genderových auditů (PGA), které jsou v posledních letech vyvíjeny některými aktéry z neziskového a odborového sektoru s cílem umožnit představitelům/kám (zaměstnancům/kyním) organizací plnohodnotnou účast na probíhajícím auditu a nabídnout jim prostor pro sebehodnocení, sebereflexi a případnou změnu. V takovém pojetí je totiž použití PGA nevyhnutelně omezené pouze na situace, kdy si vedení organizace i její zaměstnanci/kyně relevanci genderové problematiky a potřebu prosazování rovných příležitostí vůbec uvědomují. Při striktnějším výkladu

pak jen na situace, kdy má daná organizace jasně formulovanou politiku rovných příležitostí a plán jejího prosazování. To ale není případ drtivé většiny organizací (institucí, úřadů) v České republice, kde je genderové vzdělání prakticky nulové a genderová rovnost není považována jako klíčová priorita, což se vesměs týká i institucí, jež mají prosazování rovných příležitostí mužů a žen v popisu práce. Přesto je nutné analyzovat tyto instituce a jejich činnost z genderové perspektivy a rozvíjet procesy, prostřednictvím kterých lze vyhodnocovat jejich působení z hlediska plnění priorit a cílů, jež si česká vláda v dané oblasti vytkla. Stejně zásadní je i sestavování akčních plánů za účelem zvyšování jejich výkonnosti v této oblasti.

Genderové audity vychází z některých základních předpokladů, které je vhodné předem specifikovat, protože strukturují vlastní proces analýzy. V první řadě je nutné definovat genderovou citlivost, která znamená „schopnost jedince, instituce, organizace atd. rozpoznat a akceptovat existenci genderového rozměru ve všech sférách společnosti. Je přitom nasnadě, že bez dostatečné úrovně genderové citlivosti je prosazování genderové rovnosti velmi problematické, ne-li nemožné.

Dále je třeba mít na paměti, že organizace (instituce, úřady) tvoří lidé a organizační struktury. Míra autonomie jednotlivců v rozhodovacích procesech je přitom různá, organizační struktury zase výrazně ovlivňuje a reguluje převládající organizační kultura, pracovní procedury a institucionální pravidla, která jsou specifikována v příslušných předpisech, vyhláškách, statutech atd. Při vyhodnocování genderové citlivosti proto musíme zohlednit oba tyto aspekty, které přispívají k tzv. institucionální dynamice. Musíme analyzovat jak individuální charakteristiky zaměstnanců/kyň, tak i organizaci jako celek, který ovšem neznamená jen pouhý souhrn genderové citlivosti jednotlivců.

Při vyhodnocování genderové citlivosti úřadů je důležité zvažovat i to, v jakém kontextu funguje. Zvážit, je například třeba míru externí podpory politiky genderové rovnosti, kterou mohou reprezentovat prostředky z evropských strukturálních fondů či ze státního rozpočtu určené na její prosazování. Nelze vyloučit, že v některých případech mohou tyto externí faktory vést k implementaci genderových programů a politických opatření dokonce i v případě, kdy je úroveň genderové citlivosti dané organizace i jejích zaměstnanců/kyň minimální. Je však pravděpodobnější, že vnější požadavek sice může na organizaci vyvíjet tlak, který vede k pozornosti vůči tomuto tématu, avšak bez genderové citlivosti je naplňování konkrétních aktivit formální

a často stereotypní, tj. genderové stereotypy nezpochybňuje, ale reprodukuje. Genderovou citlivost lze analyzovat na různých úrovních, za klíčové považujeme následující aspekty: společenský, politický a ekonomický kontext, ve kterém úřad funguje a kterým strukturuje jeho aktivity. Cíle úřadu, jak explicitní, tak implicitní, související s prosazováním genderové rovnosti, a její zohlednění v personální politice. Normy a hodnoty socializace v rámci úřadu, které souvisí s prosazováním genderové rovnosti. Vnímání a prosazování genderové problematiky uvnitř úřadu. Toto vymezení je jen rámcové, koncepční náplň jednotlivých oblastí lze najít ve zmíněných metodikách.

Genderový audit by samozřejmě neměl být jednorázovou záležitostí, ale měl by být opakován v pravidelných intervalech. Vyhodnocení genderové citlivosti úřadu a toho, jak je aktivní při prosazování genderové rovnosti, je sice užitečné, ale mělo by sloužit jako východisko při navrhování opatření, jež povedou ke zlepšení výkonnosti úřadu v této oblasti, a jako základní informace pro budoucí srovnání. Teprve následné genderové audity odhalí, jak byla opatření účinná, zda se výkonnost úřadu zvyšuje a jaké další změny je nutné přijmout. Jak uvádí Ing. Petr Pavlík, Ph.D. na závěr: „Naše pojetí genderových auditů je tak zcela v souladu s požadavky Charty, která usiluje o periodické revize plánů na prosazování genderové rovnosti. Navíc je zřejmé, že genderové audity jsou nezbytným předpokladem jejího naplňování. V této souvislosti lze konstatovat, že signatáři Charty v České republice dnes již mají k dispozici nástroj, který jim může pomoci lépe naplňovat své závazky, a mají tak jistý náskok proti signatářům z řady jiných členských zemí. Pro nás osobně je povzbudivé, že čas, který jsme investovali do vypracování metodik genderových auditů, se možná zhodnotí dvojnásobně (Fórum 50 %, o.s., s.27-31, 2009).“

4. Výzkum

4.1 Metodologická východiska výzkumu

V diplomové práci bylo použito interview jako kvalitativní metoda výzkumu, při níž byly údaje získávány formou rozhovoru. Jestliže má interview přinést odpovědi, na které se můžeme spolehnout, musí probíhat v prostředí důvěry respondenta k tazateli. Výzkumník se též musí vyvarovat sugestivních otázek, jež naznačují odpověď dle jeho přání. Výpovědi respondentů by měly být co nejpřesněji zaznamenány. Odpovědi většiny dotázaných nebyly příliš dlouhé, takže jsem je vždy stihla ihned písemně zaznamenat do záznamu rozhovoru k jednotlivým otázkám. Vzor záznamu je přiložen v příloze č. 4.

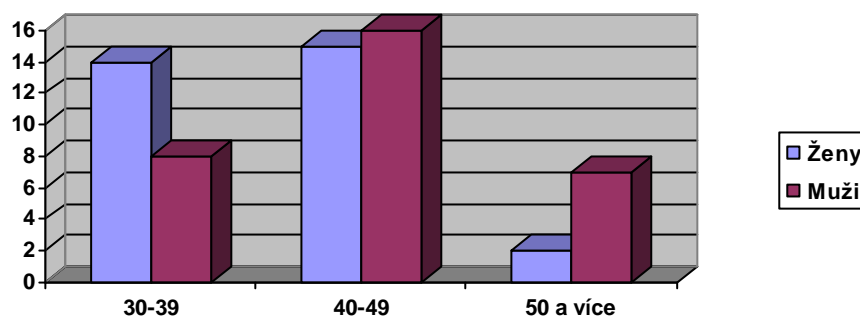
Respondentům byly kladeny otevřené otázky s úplnou volností odpovědi, a to tak, aby se dotázaný musel zamyslet nad svojí odpovědí a formulovat ji po svém, nikoliv vystačit si s výběrem z nabízených možností, jak by tomu bylo v případě použití dotazníku. Tato metoda byla zvolena z důvodu její přednosti v získávání informací z domácího prostředí respondentů.

4.2 Charakteristika výběrového vzorku

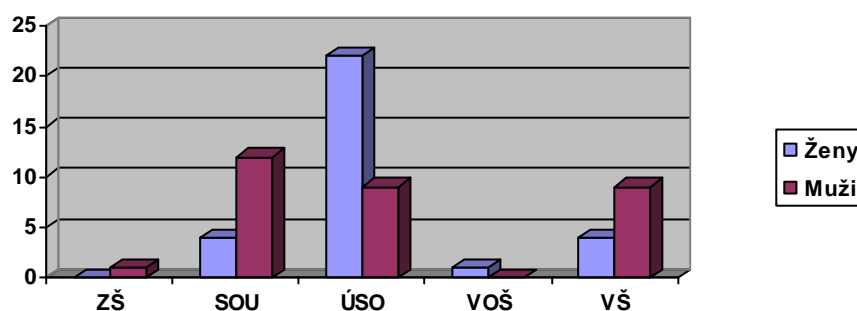
Výběr výzkumného vzorku byl zcela záměrný, a to s ohledem na cíl výzkumu. Výběrový vzorek tvoří stejný počet žen - 31 a stejný počet mužů - 31. Další podmínkou pak bylo, že muž či žena nesmí být bezdětní. Jednalo se též o výběr dostupný, kdy byly vybírány a zařazeny do výzkumného vzorku osoby, které splňovaly podmínky výběru z řad kolegů a známých z mého okolí, kdy jsem otázky kladla vždy manželskému páru.

Všichni respondenti jsou zaměstnaní, buď pracují v podřízené roli nebo ve vedoucí funkci, v několika případech jsou osobami samostatně výdělečně činnými. V následujících tabulkách a grafech uvádím rozdělení respondentů. V první tabulce a grafu se jedná o rozdělení podle pohlaví a věku, ve druhé tabulce a grafu podle pohlaví a dosaženého vzdělání.

Pohlaví/věk	30-39	40-49	50 a více
Ženy	14	15	2
Muži	8	16	7

Pohlaví/vzdělání	ZŠ	SOU	ÚSO	VOŠ	VŠ
Ženy	0	4	22	1	4
Muži	1	12	9	0	9

4.3 Vyhodnocení a popis výsledků

V následujícím textu jsem provedla vyhodnocení a popis výsledků s analýzou jednotlivých otázek. Porovnání odpovědí žen a mužů uvádím po jednotlivých otázkách, kdy nejdříve slovně popisují odpovědi a jejich vyhodnocení, dále je pro větší přehlednost uvádím v tabulce a grafu.

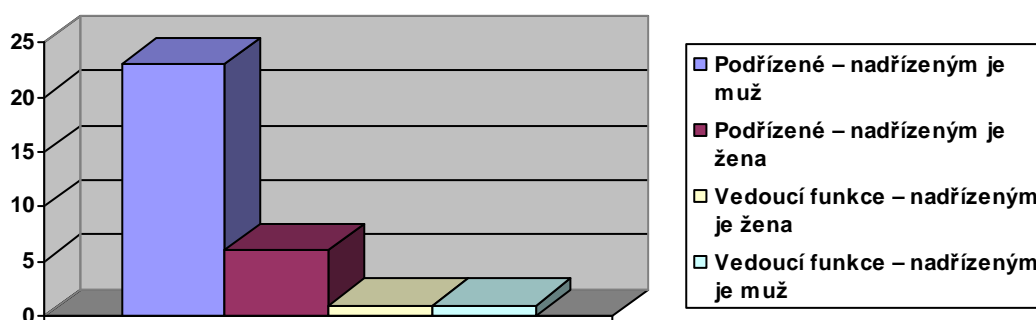
Otázka č. 1.:

ŽENY:

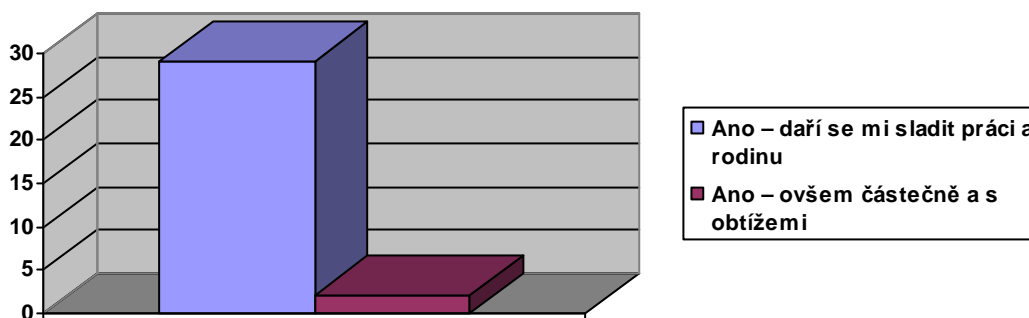
Jaká je Vaše role jako zaměstnankyně? Jste v roli podřízené nebo ve vedoucí funkci? Je Vaším nadřízeným muž nebo žena? Daří se Vám sladit práci a rodinu?

23 žen na první část otázky, zda jsou v roli podřízené nebo ve vedoucí funkci, odpovědělo, že pracují jako podřízené a jejich nadřízeným je muž. 6 žen odpovědělo, že jsou v podřízené roli, ale nadřízenou je žena. Jedna žena pracuje jako vedoucí a její nadřízenou je též žena. Na otázku, zda se jim daří sladit práci a rodinu odpovědělo 29 žen kladně, pouze 2 ženy uvedly, že je pro ně sladění práce a rodiny obtížné.

Podřízené – nadřízeným je muž	23
Podřízené – nadřízeným je žena	6
Vedoucí funkce – nadřízeným je žena	1
Vedoucí funkce – nadřízeným je muž	1

Ano – daří se mi sladit práci a rodinu	29
Ano – ovšem částečně a s obtížemi	2

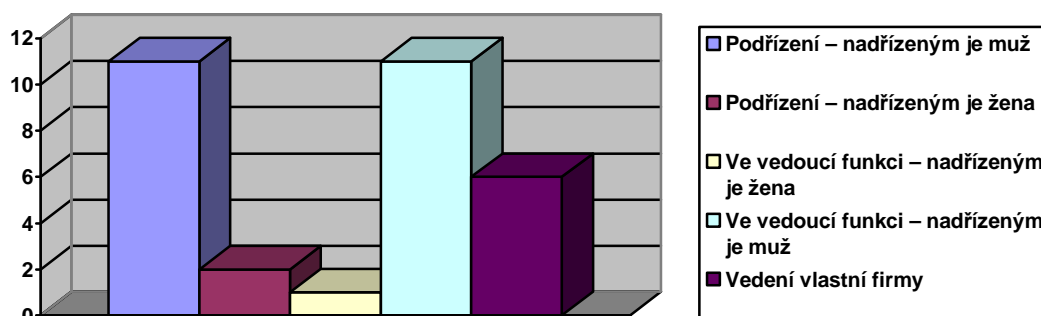
MUŽI:

Jaká je Vaše role jako zaměstnance? Jste v roli podřízeného nebo ve vedoucí funkci? Je Vaším nadřízeným muž nebo žena? Daří se Vám sladit práci a rodinu?

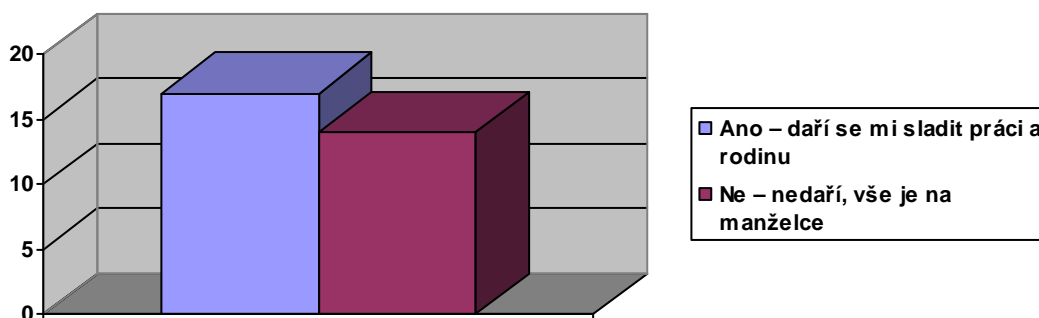
11 mužů na první část otázky, zda jsou v roli podřízené nebo ve vedoucí funkci, odpovědělo, že pracují jako podřízení a jejich nadřízeným je muž, 2 muži odpověděli, že jsou v podřízené roli, ale nadřízenou je žena. Jeden muž je ve vedoucí funkci a jeho

nadřízeným je žena, 11 mužů pracuje jako vedoucí a jejich nadřízeným je muž a zbývajících 6 mužů vede vlastní firmu. Na otázku, zda se jim daří sladit práci a rodinu, odpovědělo 17 mužů kladně a dalších 14 uvedlo, že zajištění péče o děti a domácnost je v pracovní dny na manželce.

Podřízení – nadřízeným je muž	11
Podřízení – nadřízeným je žena	2
Ve vedoucí funkci – nadřízeným je žena	1
Ve vedoucí funkci – nadřízeným je muž	11
Vedení vlastní firmy	6

Ano – daří se mi sladit práci a rodinu	17
Ne – nedaří, vše je na manželce	14

Otázka č. 2.:

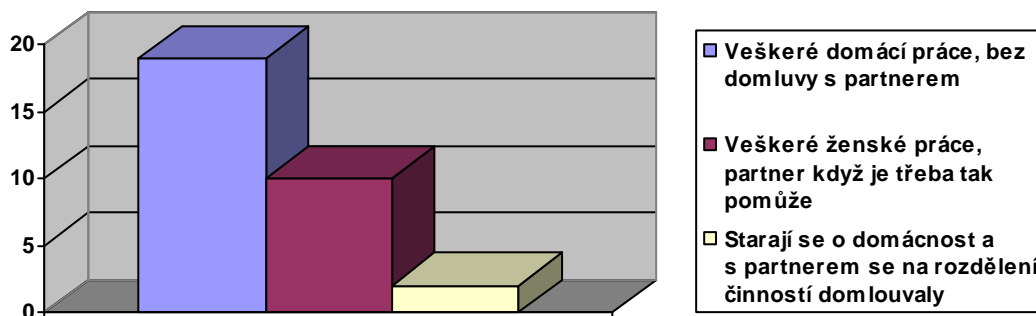
ŽENY:

Jaké činnosti zastáváte jako žena v rodině? Domlouvala jste se s partnerem na rozdělení těchto rolí?

Na tuto otázku odpovědělo 19 žen, že zastává veškeré domácí práce a s partnerem se nedomlouvaly na rozdělení činností. Dalších 10 žen pak odpovědělo, že zastává veškeré

ženské práce a partner, když je třeba, jim pomůže. Poslední 2 ženy uvedly, že se starají o domácnost a s partnerem se na rozdělení činností domlouvaly.

Veškeré domácí práce, bez domluvy s partnerem	19
Veškeré ženské práce, partner, když je třeba, pomůže	10
Starají se o domácnost a s partnerem se na rozdělení činností domlouvaly	2

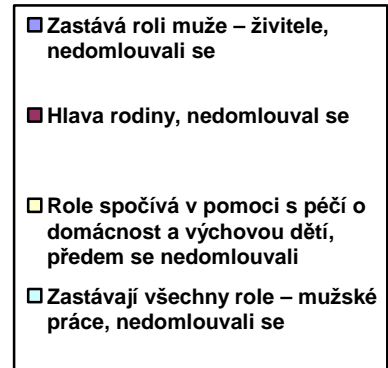
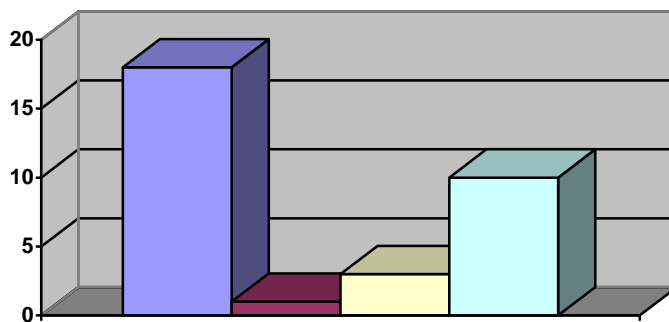

MUŽI:

Jaké role zastáváte jako muž v rodině? Domlouval jste se s partnerkou na rozdělení těchto rolí?

Nejvíce mužů – 18 - odpovědělo, že zastává roli muže – živitele a s partnerkou se na rozdělení rolí nedomlouvali. 1 muž uvedl, že je hlavou rodiny a taktéž se s partnerkou nedomlouval. 3 muži odpověděli, že jejich role spočívá v pomoci s péčí o domácnost a výchovou dětí, ale s partnerkou se nijak předem nedomlouvali, domluvu řeší průběžně dle nastalé situace. Zbývajících 10 mužů pak uvedlo, že zastává všechny role – mužské práce, ale dělají i to, co je třeba a předem se na rozdělení nedomlouvali.

Zastává roli muže – živitele, nedomlouvali se	18
Hlava rodiny, nedomlouval se	1
Role spočívá v pomoci s péčí o domácnost a výchovou dětí, předem se nedomlouvali	3
Zastávají všechny role – mužské práce, nedomlouvali se	10

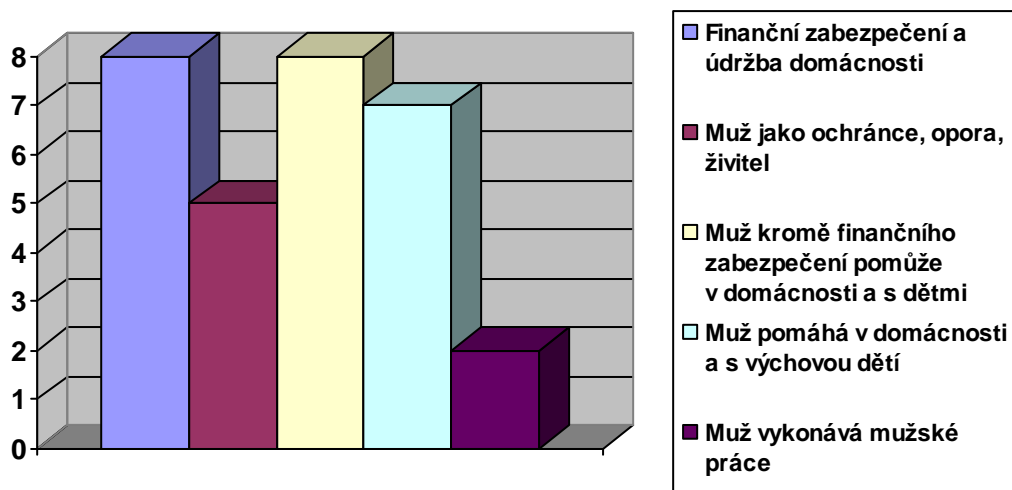
Otázka č. 3.:

ŽENY:

Jak si představujete roli muže v rodině? Shoduje se Vaše představa s realitou?

Finanční zabezpečení a údržba domácnosti je prioritou pro 8 žen, jejich představa se shoduje s realitou. Další 4 ženy mají představu o roli muže jako ochránce, opory, živitele a jejich představa se též shoduje s realitou. Představa muže, který kromě finančního zabezpečení pomůže v domácnosti a s dětmi, je důležitá pro 8 žen, z nich se pouze u 3 shoduje představa s realitou, u 1 částečně a u 4 se tato představa s realitou neshoduje. Muž, který pomáhá v domácnosti a s výchovou dětí, je představou pro 7 žen, z nich je představa reálná pouze pro 3, u zbývajících 4 se představa s realitou neshoduje. Poslední 2 ženy uvedly jako svou představu - muže, který vykonává mužské práce a jejich představa se s realitou shoduje.

Finanční zabezpečení a údržba domácnosti	8
Muž jako ochránce, opora, živitel	5
Muž kromě finančního zabezpečení pomůže v domácnosti a s dětmi	8
Muž pomáhá v domácnosti a s výchovou dětí	7
Muž vykonává mužské práce	2

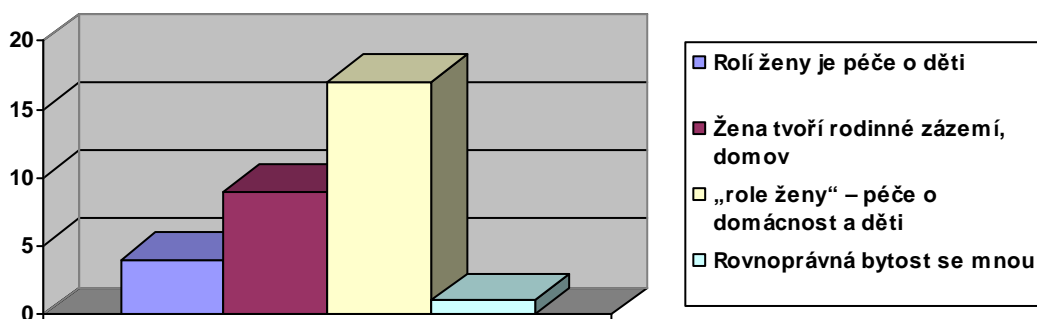

MUŽI:

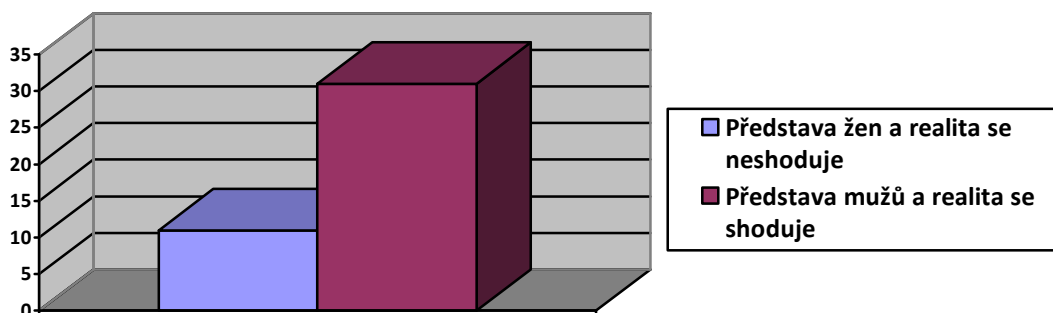
Jak si představujete roli ženy v rodině? Shoduje se Vaše představa s realitou?

Rolí ženy by měla být péče o děti pro 4 muže a jejich představa se shoduje s realitou. Pro 9 mužů je žena ta, která tvoří rodinné zázemí, domov, tzv. teplo rodinného krbu a jejich představa se též shoduje s realitou. Odpověď „role ženy“ - péče o domácnost a děti uvedlo 16 mužů, jejich představa se shoduje s realitou. 1 muž odpověděl, že si představuje roli ženy „jako rovnoprávné bytosti se mnou.“

Rolí ženy je péče o děti	4
Žena tvoří rodinné zázemí, domov	9
„Role ženy“ – péče o domácnost a děti	17
Rovnoprávná bytost se mnou	1

Představa žen a realita se shoduje	20
Představa žen a realita se neshoduje	11
Představa mužů a realita se shoduje	31

Otázka č. 4.:

Jaký je Váš názor na péči o děti a ostatní závislé členy rodiny? Kdo by podle Vás tuto péči měl vykonávat – žena či muž nebo by se měli podělit?

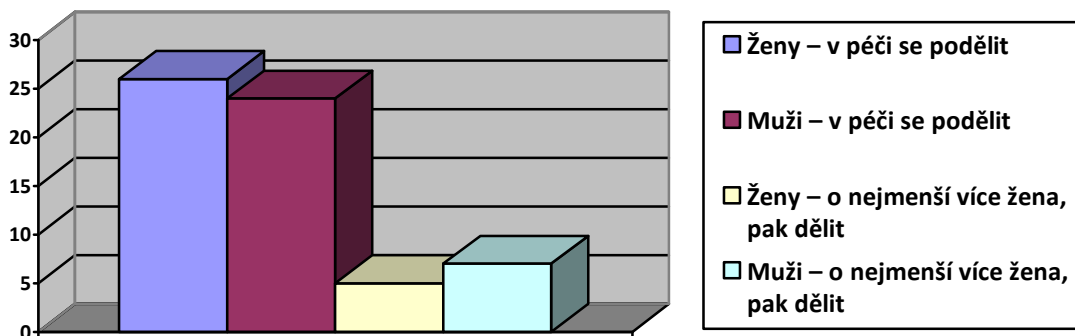
ŽENY:

Na tuto otázku odpovědělo 26 žen, že by se měli žena i muž v péči podělit, pouze 5 žen uvedlo, že o nejmenší děti by měla pečovat více žena a v další péči by se měli již partneři podělit.

MUŽI:

V odpovědi na tuto otázku se muži se ženami téměř shodli. 24 mužů z celkového počtu odpovědělo, že by se měli žena i muž v péči podělit a 7 mužů odpovědělo, že na péči o malé děti by se měla podílet více žena, pak již oba rovným dílem.

Ženy – v péči se podělit	26
Muži – v péči se podělit	24
Ženy – o nejmenší více žena, pak dělit	5
Muži – o nejmenší více žena, pak dělit	7

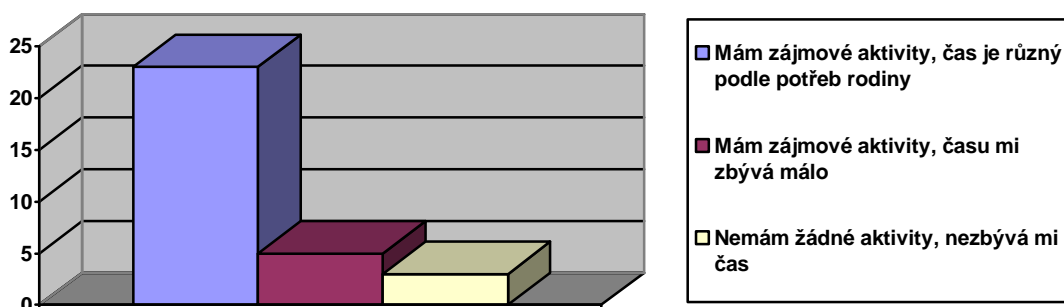
Otázka č. 5.:

Jaké jsou vaše zájmové aktivity? Kolik Vám na ně zbývá času?

ŽENY:

Většina žen – 23 – odpověděla, že má zájmové aktivity. Čas, který jim věnují, je různý podle aktuálních potřeb rodiny, někdy 1 hodina za týden jindy to bývá více. 3 ženy nemají žádné zájmové aktivity z důvodu, že na ně nemají čas, protože veškerý čas věnují rodině. 4 ženy odpověděly, že sice mají zájmové aktivity, ale času jim na ně zbývá málo.

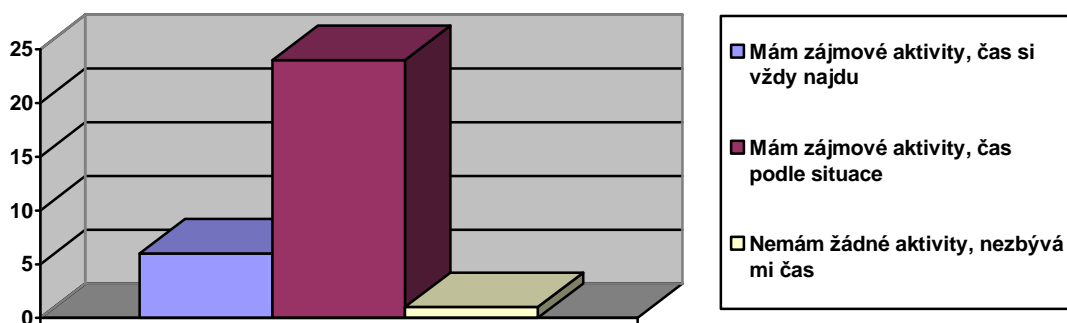
Mám zájmové aktivity, čas je různý podle potřeb rodiny	23
Mám zájmové aktivity, času mi zbývá málo	5
Nemám žádné aktivity, nezbývá mi čas	3

MUŽI:

Na tuto otázku odpovědělo 6 mužů, že na své aktivity čas mají a vždy si jej najdou. Největší počet mužů – 24 – odpovědělo, že mají zájmové aktivity, čas, který jim věnují je též různý, podle pracovního vytížení a aktuální situace v rodině. Pouze 1 muž odpověděl, že mu nezbývá žádný čas na vlastní zájmové aktivity.

Mám zájmové aktivity, čas si vždy najdu	6
Mám zájmové aktivity, čas podle situace	24
Nemám žádné aktivity, nezbývá mi čas	1

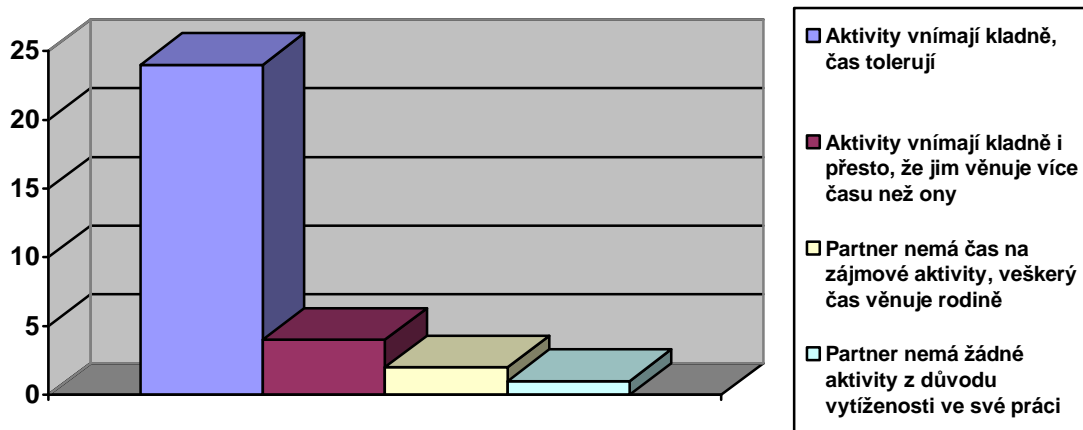
Otázka č. 6.:

ŽENY:

Jak vnímáte aktivity svého partnera? Kolik jim věnuje času?

Nejvíce žen – 24 – uvedlo, že vnímají aktivity svého partnera kladně a čas, který jim věnuje tolerují. Další 4 ženy též vnímají aktivity partnera kladně i přesto, že jim věnuje více času než ony. 2 ženy odpověděly, že jejich partner nemá čas na zájmové aktivity, protože veškerý čas věnuje rodině a poslední žena uvedla, že její partner nemá žádné aktivity z důvodu vytíženosti ve své práci.

Aktivity vnímají kladně, čas tolerují	24
Aktivity vnímají kladně i přesto, že jim věnuje více času než ony	4
Partner nemá čas na zájmové aktivity, veškerý čas věnuje rodině	2
Partner nemá žádné aktivity z důvodu vytíženosti ve své práci	1

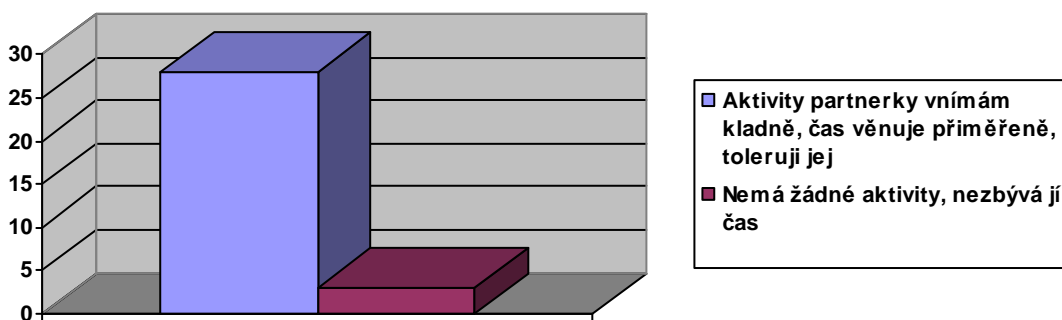

MUŽI:

Jak vnímáte zájmové aktivity své partnerky? Kolik jim věnuje času?

Podle 3 mužů jejich partnerka nemá žádné aktivity, protože jí na ně nezbyvá čas. Ostatních 28 mužů odpovědělo, že aktivity své partnerky vnímají kladně a čas, který jim věnuje je přiměřený a tolerují jej.

Aktivity partnerky vnímám kladně, čas věnuje přiměřeně, toleruji jej	28
Nemá žádné aktivity, nezbyvá jí čas	3

Srovnáním odpovědí žen a mužů jsem došla k závěru, že většina žen i mužů se věnuje zájmovým aktivitám pravidelně, samozřejmě s různým časovým rozpětím, od 1 hodiny týdně až po 15 hodin. Pro zvládnutí náročných úkolů v domácnosti, péči o děti

a v zaměstnání, je samozřejmě důležitý i byť minimální čas věnovaný zálibě, která člověka uspokojuje, k regeneraci a načerpání nových sil.

Těch, kteří na své zájmové aktivity nemají žádný čas, je u obou pohlaví minimální počet, a to u žen 3 a muž pouze 1. Jedná se o ženy, které mají malé děti a partnery, kteří jsou pracovním vytížení, tudíž jim nemohou pomoci s dětmi a v domácnosti v pracovním týdnu, o to intenzivněji se pak věnují společným činnostem o víkendech a dovolených. Jediný muž, který odpověděl, že žádné aktivity nemá, je v současnosti velmi pracovním vytížen a veškerý čas, který mu zbývá po práci, věnuje své rodině.

Otázka č. 7.:

ŽENY:

Kolik času věnujete Vy a kolik partner společným aktivitám s rodinou?

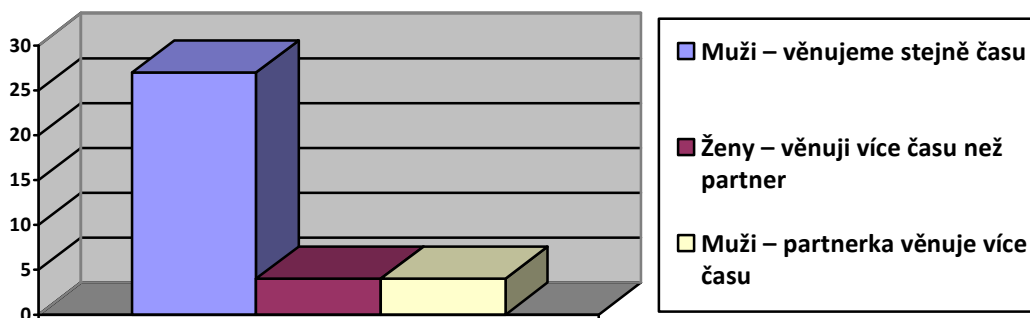
Společným aktivitám s rodinou se stejně jako jejich partner věnuje 27 žen. Pouze 4 ženy odpověděly, že se společným aktivitám věnují více času než jejich partner.

MUŽI:

Kolik času věnujete Vy a kolik partnerka společným aktivitám s rodinou?

Shodně na tuto otázku odpověděli muži. Stejný čas společným aktivitám s rodinou věnuje 27 mužů, pouze 4 uvedli, že jejich partnerka věnuje času více.

Ženy – věnujeme stejně času	27
Muži – věnujeme stejně času	27
Ženy – věnují více času než partner	4
Muži – partnerka věnuje více času	4

Otázka č. 8.:

ŽENY:

Kolik času věnujete dětem Vy a kolik Váš partner?

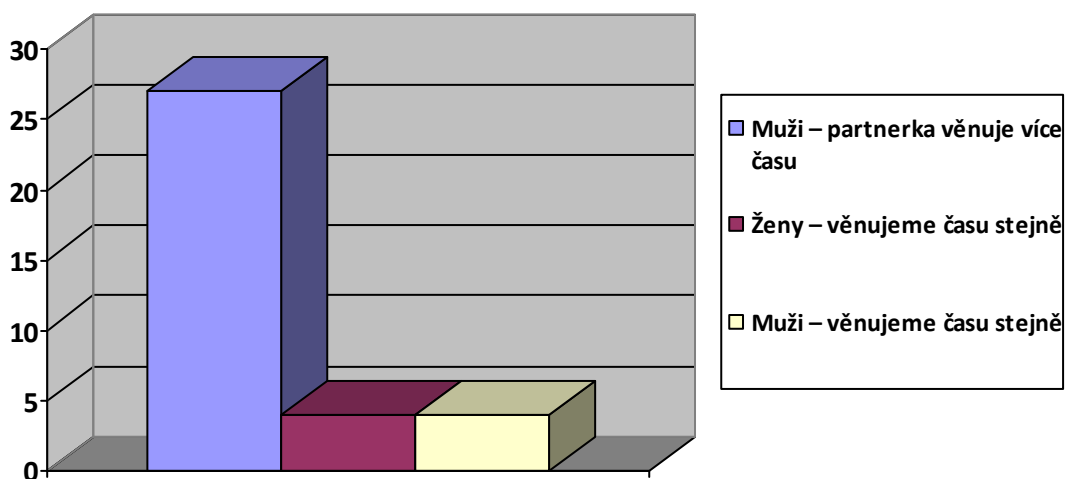
Více času než partner věnuje podle odpovědí 27 žen a 4 ženy uvedly, že věnují dětem s partnerem času stejně.

MUŽI:

Kolik času věnujete dětem Vy a kolik Vaše partnerka?

Shodně odpověděli na tuto otázku muži: 27 mužů uvedlo, že jejich partnerka věnuje dětem více času než oni a zbývajících 4 odpověděli, že věnují dětem s partnerkou času stejně.

Ženy – věnuji více času než partner	27
Muži – partnerka věnuje více času	27
Ženy – věnujeme času stejně	4
Muži – věnujeme času stejně	4

Otázka č. 9.:

ŽENY:

Cítíte se v některé oblasti svého života (pracovní, rodinné) v nerovném postavení vůči druhému pohlaví? Pokud ano, uveďte konkrétní důvod.

37 let, 2 děti, SOU: „Ano. Ženy mají doma více práce.“

41 let, 2 děti, ÚSO: „V rodinné – vždy si musím zařídit hlídání, když chci sama někam jít, sama uklízím.“

41 let, 1 dítě, VŠ: „Pracovní oblast – muži – vyšší pozice a vyšší finanční ohodnocení. Rodinná oblast – ženy musí řešit vše ohledně domácnosti.“

36 let, 2 děti, ÚSO: „V rodině možná trochu ano, ale ne zas tak moc, abych to řešila. V práci určitě ano, ačkoli nemám přesné informace o mzdách kolegů, předpokládám, že za stejnou práci mají asi o čtvrtinu vyšší plat, což je statistický průměr a také jsou na pozicích, kde jsou vyšší platové třídy, na těch nižších jsou pouze ženy.“

46 let, 2 děti, ÚSO: „Trochu nerovnosti jsem vždy cítila v rodině, kdy většina starostí o děti a domácnost připadla na mě (vyzvedávání dětí ze školky, psaní úkolů, vaření, praní, žehlení, úklid atd.). V práci je žena v nevýhodě právě z důvodů, že většina rodinných úkolů je na ní. Takže nemůže např. zůstat déle v práci jako kolega – muž, který neřeší vyzvednutí dítěte ze školky.“

49 let, 2 děti, ÚSO: „Ano, cítím. Zejména v oblasti pracovní. Pokud zaměstnavatel potřebuje zajistit některé činnosti nad rámec pracovních povinností, vždy osloví ženy, muže v nejkrajnějším případě.“

38 let, 2 děti, VŠ: „Stoprocentně, připadám si jako služebná! Uklidit, nakoupit, navařit, vyžehlit, věnovat se dětem ... A pak už nic nestáhám.“

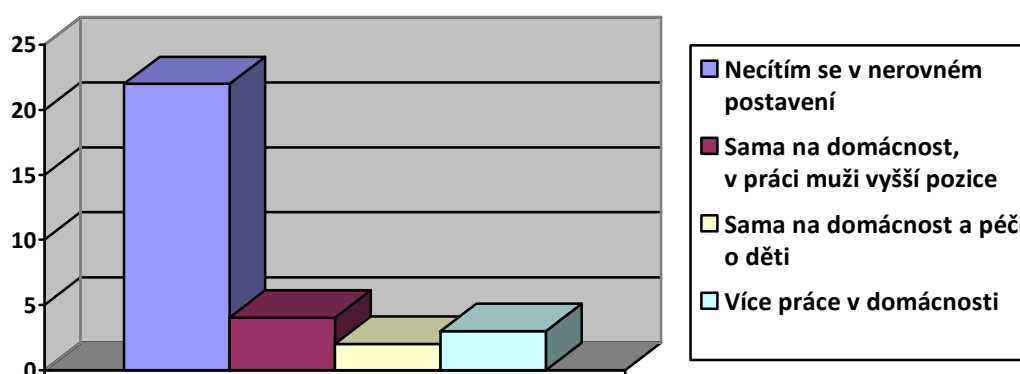
40 let, 2 děti, ÚSO: „Myslím, že v rodinné oblasti mám nerovné postavení. Péče o děti a domácnost zabere hodně času, pak už nezbývá na zájmové aktivity.“

39 let, 3 děti, ÚSO: „Manžel má časově náročné zaměstnání, v současné době bych nemohla obdobně náročnou práci zastávat.“

37 let, 2 děti, SOU: „V domácnosti si připadám jako služka. Uklízím po dětech i po manželovi.“

V rodinné oblasti se cítí v nerovném postavení vůči mužům 3 ženy, které odpověděly, že ženy mají v domácnosti více práce, cítí se jako služky. Další 2 ženy se cítí v nerovném postavení též v rodinné oblasti, kdy zajišťují samy domácí práce a hlídání pro děti si musí zařídit též samy. Nerovnost v rodinné oblasti pocítují ještě další 4 ženy, které uvádějí jako důvod domácnost, jež mají samy na starost a v pracovní oblasti uvádí jako příčinu vyšší pozice mužů, na které jsou přijímáni a dále zajišťování prací nad rámec pracovní doby ženami. Zbývajících 22 žen se necítí ani v pracovní ani v rodinné oblasti svého života v nerovném postavení vůči druhému pohlaví.

Necítím se v nerovném postavení	22
Sama na domácnost, v práci muži vyšší pozice	4
Sama na domácnost a péči o děti	2
Více práce v domácnosti	3

MUŽI:

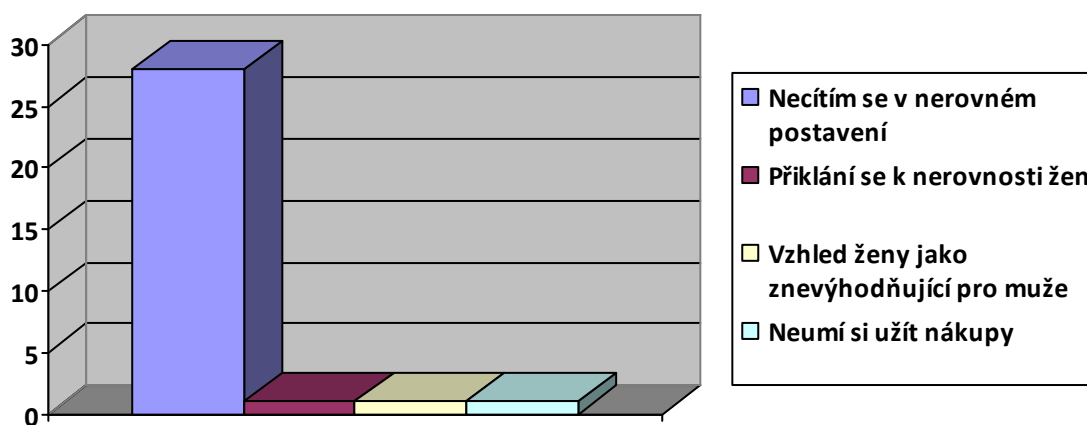
Cítíte se v některé oblasti svého života (pracovní, rodinné) v nerovném postavení vůči druhému pohlaví? Pokud ano, uveďte konkrétní důvod.

43 let, 2 děti, SOU: „Ano. Šarmantní kolegyně v mužském kolektivu získává větší pozornost a ochotu spolupracovníků.“

36 let, 2 děti, ÚSO: „Nevidím zásadní rozdíl. Ale je možné, že ženy dostávají za stejnou práci jako muži méně peněz, jak říkají statistiky. Nemám ale konkrétní příklad, o kterém bych přesně věděl, že to tak je.“

46 let, 2 děti, VŠ: „Ano. Neumím si užít nákupy.“

Necítím se v nerovném postavení	28
Přiklání se k nerovnosti žen	1
Vzhled ženy jako znevýhodňující pro muže	1
Neumí si užít nákupy	1

Muži oproti ženám se necítí v nerovném postavení, toto odpovědělo 28 mužů. 1 muž se spíše přiklání k možné nerovnosti žen, 1 muž uvádí vzhled a šarm ženy jako znevýhodňující faktor vůči sobě a 1 muž pouze vtipně komentoval toto téma – neumí si užít nákupy.

Otázka č. 10.:

Jakou pomoc při řešení problému v partnerském vztahu či na pracovišti uvítáte?

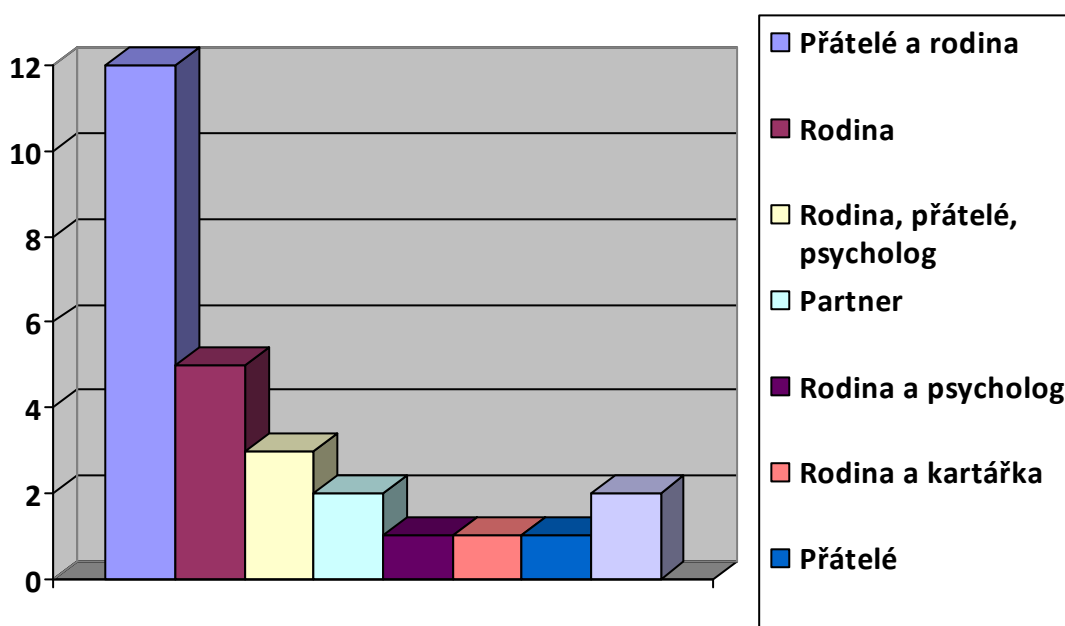
Pomoc rodiny, přátel, psychologa, sociálního pedagoga aj.?

ŽENY:

12 žen dává přednost při řešení problémů rodině a přátelům, dalších 5 žen pouze rodině, 3 ženy využijí pomoc nejdříve rodiny, přátel a psychologa, 2 ženy vše řeší pouze s partnerem, 2 ženy s partnerem a rodinou, 2 ženy s partnerem a kamarádkou, 1 žena

s rodinou a psychologem, 1 žena s rodinou a kartářkou, 1 žena s přáteli a 2 ženy s přáteli a psychologem.

Přátelé a rodina	12
Rodina	5
Rodina, přátelé, psycholog	3
Partner	2
Rodina a psycholog	1
Rodina a kartářka	1
Přátelé	1
Přátelé a psycholog	2

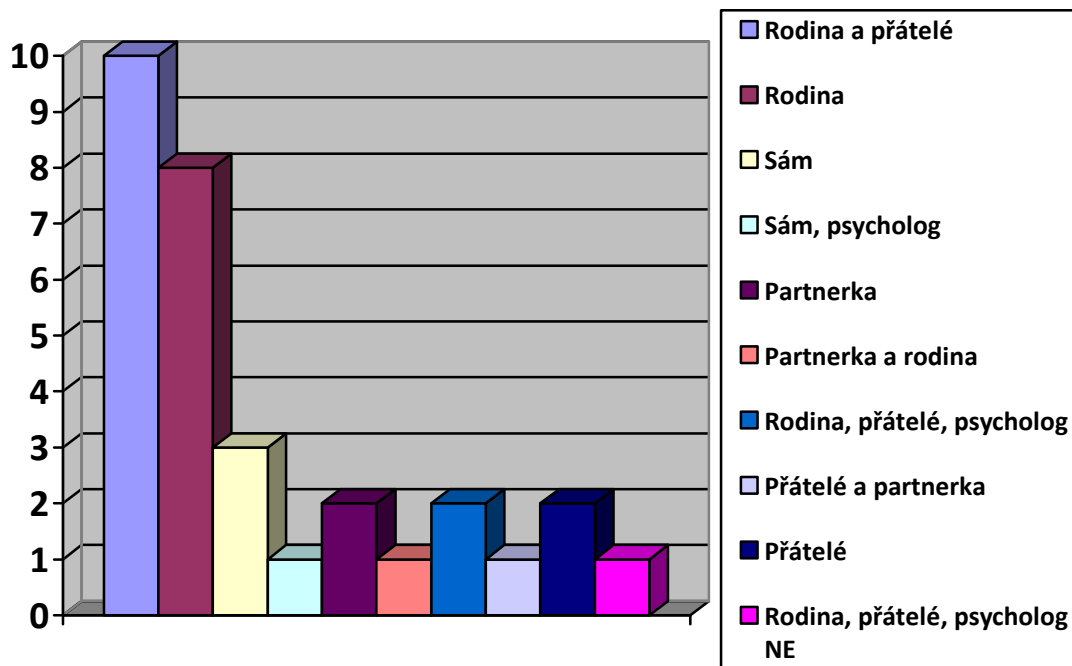

MUŽI:

Nejvíce mužů požádá o pomoc rodinu a přátele - 10. Pouze s rodinou řeší problémy 8 mužů. Vše řeší vždy sami 3 muži. Sám, případně s psychologem by řešil problémy 1 muž. S partnerkou 2 muži, s partnerkou a rodinou 1 muž. Pořadí rodina, přátelé, psycholog uvedli v odpovědi 2 muži. S přáteli a partnerkou vše řeší 1 muž, pouze s přáteli 2 muži. Poslední muž řeší své problémy s rodinou a přáteli a pomoc

psychologa by již nikdy nevyhledal: „ Psycholog? Nikdy! Jednou jsem ho zažil při osvojení syna a byla to naprostá hrůza a děs!“

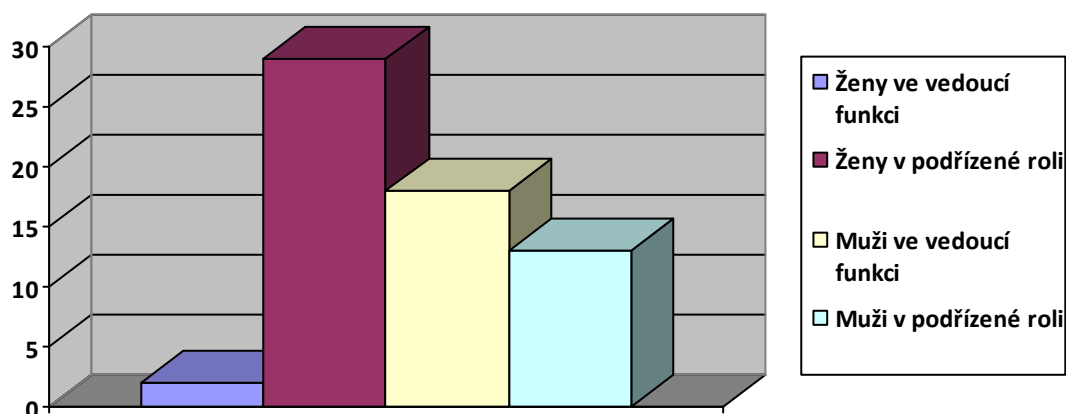
Rodina a přátelé	10
Rodina	8
Sám	3
Sám, psycholog	1
Partnerka	2
Partnerka a rodina	1
Rodina, přátelé, psycholog	2
Přátelé a partnerka	1
Přátelé	2
Rodina, přátelé, psycholog NE	1

4.4 Shrnutí a závěry výzkumu

Z celkového počtu 31 žen, pracují pouze 2 ženy ve vedoucí funkci, zbývající většina, tedy 29 žen pracuje v podřízené roli, z toho pouze 6 žen má za nadřízenou vedoucí ženu. Naproti tomu mužů pracuje z celkového počtu 31 v podřízené roli pouze 13, z toho pouze 2 muži mají za svou nadřízenou ženu. Ve vedoucích funkcích pracuje 12 mužů a pouze 1 má za nadřízenou ženu. Zbývajících 6 mužů pracuje jako vedoucí vlastní firmy.

Ženy ve vedoucí funkci	2
Ženy v podřízené roli	29
Muži ve vedoucí funkci	18
Muži v podřízené roli	13

Co se týká sladění práce a rodiny, většina žen se shoduje v odpovědích, že se jim vcelku práci a rodinu daří sladit, pouze 2 ženy uvádí, že je pro ně sladění práce rodiny velmi obtížné a daří se pouze částečně. Mužů, kteří uvádí, že se jim práci a rodinu daří sladit, je z celkového počtu 17, zbývajících 14 mužů uvádí, že jsou velmi pracovně vytíženi a tudíž starost o domácnost je v pracovních dnech pouze na manželce.

Výzkumná otázka číslo 1:**Ženy zvládají sladit práci a rodinu. Odpověď: ano**

Výzkum jednoznačně ukázal, že ženám se sladění práce s rodinou daří, avšak na úkor zájmových aktivit, kterým věnují méně času než jejich partneři a také na úkor kariéry, kdy ženy pracují v podřízených funkcích.

Výzkumná otázka číslo 2:**Mužům se nedaří sladit práce a rodina. Odpověď: ne**

Můžeme říci, že i mužům se daří sladit práci s rodinou, přestože 14 mužů odpovědělo, že starost o domácnost je pouze na jejich partnerce v pracovních dnech z důvodu jejich pracovního vytížení a v častých případech vícedenní práce mimo domov. Ostatních 17 mužů, se snaží pomáhat své partnerce s domácností a dětmi i v pracovních dnech.

Výzkumná otázka číslo 3:**Muži mají více času na své zájmové aktivity. Odpověď: ano**

Jak vyplývá z výzkumu, většina žen má čas na zájmové aktivity maximálně 1x v týdnu, muži věnují svým zálibám čas minimálně 2x v týdnu.

Výzkumná otázka číslo 4:**Ženy věnují více času dětem. Odpověď: ano**

Odpovědi, jak žen tak mužů potvrdily, že co se týká dětí, věnují jim více času ženy než muži, většinou z důvodu pracovního vytížení mužů.

Výzkumná otázka číslo 5:**V nerovném postavení se cítí více ženy než muži. Odpověď: ano**

Z celkového počtu 31 dotázaných žen, uvedlo 9, že cítí nerovnost v pracovním či partnerském vztahu. 4 ženy pociťují nerovnost jak v pracovní tak i v partnerské oblasti a dalších 5 žen pouze v oblasti partnerské, důvodem je více práce v domácnosti, kdy jsou na vše samy. Z 31 mužů pouze 1 odpověděl, že se cítí znevýhodněn vůči kolegyni z důvodu vzhledu a 1 muž si neumí užít nákupy. K možné nerovnosti žen v pracovních vztazích se přiklání se svojí odpovědí též 1 muž.

Výzkumná otázka číslo 6:

O pomoc při problému v partnerském či pracovním vztahu požádají ženy psychologa. Odpověď: ne

Odpověď na tuto otázku je negativní, jelikož pomoc psychologa vyhledají ženy až v nejkrajnějším případě. Nejdříve o pomoc požádají své nejbližší tj. partnera, rodinu, dále přátele a psychologa při přetrvávajícím problému, který bez pomoci svých blízkých již nezvládnou.

Výzkumná otázka číslo 7:

Muži řeší problémy sami. Odpověď: ne

Ani na tuto otázku nemohu odpovědět kladně. Z 31 mužů, pouze 3 uvedli, že řeší problémy sami a 1 muž je řeší sám, případně za pomoci psychologa. Ostatní muži upřednostňují, tak jako ženy, pomoc partnerky, rodiny a přátel. I pro ně zůstává pomoc psychologa až na posledním místě, v jednom případě tuto možnost muž dokonce rozhodně zamítl z důvodu předchozí negativní zkušenosti.

Tématem diplomové práce je rovnoprávnost mužů a žen, problémy současného genderu. Provedený výzkum a vyhodnocení odpovědí na výzkumné otázky ukázaly, že k problémům současného genderu rozhodně stále patří sladění práce a rodiny. Přestože se ženám daří práci a rodinu sladit, u poloviny dotázaných je to na úkor jejich zájmových aktivit či odloučení s partnerem, který tráví většinu pracovního týdne mimo domov. V této otázce by jistě ženám velmi pomohly zkrácené pracovní úvazky, aby se mohly věnovat nejen dětem a domácnosti, ale též svým zálibám.

S otázkou sladění práce a rodiny souvisí další problém dnešních rodin, což je více času věnovaného dětem ženami. Samozřejmě, že děti potřebují péči matky, ale neméně důležitá je zde i úloha otce, který většinou z důvodu pracovního vytížení bývá s dětmi daleko méně než ženy. Tento problém též souvisí s možnostmi pracovního trhu, kdy muž, aby zabezpečil svoji rodinu finančně, je nucen pracovat déle a často mimo domov.

Dalším problémem současného genderu je vzájemná komunikace mezi partnery. Právě proto, že mi v rozhovorech odpovídaly manželské páry, je z některých odpovědí patrný komunikační problém. Především u otázek, kde se manželé rozcházejí ve svých představách o rozdělení činností v rodině a také co se týká zájmových aktivit, kdy se ženám dostává méně času nebo si samy musí zajistit hlídání dětí. Totéž platí o pocitu

nerovnosti v partnerském vztahu, jestliže si žena připadá „jako služka“, měla by o své nespokojenosti především hovořit se svým partnerem.

Nedůvěra či strach z odkrytí soukromí, je pak dalším problémem genderu. V otázkách pomoci při řešení problému pracovního či rodinného se všichni respondenti shodují ve svých odpovědích v tom smyslu, že nejdříve požádají o pomoc partnera, rodinu, poté přátele, ale psychologa či jiného odborníka uvádí až na posledním místě a zdaleka ne všichni.

V této oblasti, pomoci radou v otázkách sladění práce a rodiny nebo zlepšení vzájemné komunikace, by mohl uplatnit své znalosti sociální pedagog dvojím způsobem. Jako pracovník manželské či rodinné poradny může buď přímo pomoci radou nebo doporučením k odborníkovi podle druhu problému. Při práci ve škole by mohl sociální pedagog poskytnout specifickou formu pomoci dětem a dospívajícím v oblasti sociální výchovy, sociálního poradenství a multikulturní výchovy. „Roli sociálního pedagoga ve škole lze nastínit jako pomocníka a obhájce žáka, jeho práv a důstojnosti, jako mediátora v konfliktech se žáky a rodiči, jako koordinátora s veřejnou správou, jako iniciátora spolupráce s místními výchovně-vzdělávacími institucemi, jako organizátora volnočasových projektů a aktivit (Kraus, 2001, s.192).“

Závěr

„Zkušenost Evropské unie: rovnost začíná v rodině“, tomuto tématu se věnuje Vladimír Špidla. Světový feminismus se stačil posunout z první do druhé vlny, dnes již nikdo ženám neupírá právo studovat či volit a horizont úvah o rovnoprávnosti žen a mužů se přesunul ke snaze zabránit na základě získané rovnoprávnosti jakékoliv formě diskriminace. V této souvislosti se před námi již zvedá třetí vlna, její podstatou je soulad mezi profesním a osobním (rodinným) životem (Křížková, Dudová, et al. 2008, s. 13).

Z výsledků provedeného výzkumu vyplývá, že i počátkem třetího tisíciletí stále převažuje v Čechách genderový konzervatismus, tedy lpění na tradičních názorech na genderové role. Většina dotázaných se domnívá, že muž by měl být živitel rodiny a žena by měla hlavně pečovat o domácnost a děti.

K dnešním požadavkům feministického hnutí u nás patří především: rovné šance v zaměstnání a v odměňování, rovné zastoupení žen v politice a ve vedoucích a rozhodovacích pozicích ve sféře veřejné i soukromé (výsledky výzkumu též ukázaly, že ve vedoucích funkcích je minimum žen, z 31 pouze 2). K dalším požadavkům feministického hnutí patří konec násilí všeho druhu na ženách a rovné postavení žen a mužů v rodině (i zde výsledky výzkumu ukázaly, že postavení žen v dnešních rodinách rovné není).

„Názory o muži-živiteli mohou překvapovat ve společnosti, v níž muži čtyřicet let živiteli rodiny reálně nebyli (z jednoho platu se nedalo vyžít), zůstaly, přestože neodpovídaly realitě, a objevují se názory, že právě proto. Ať už je tomu jakkoli, mnoho žen si i dnes přeje, aby o ně muž pečoval a zabezpečoval je. Historicky zakotvené představy o ženách, které potřebují, aby je partner chránil a finančně zajišťoval, byly předávány po generace (Gjuričová, Kubička, 2009, s. 59).“

„Přes všechny problémy a peripetie, kterými rodina ve svém historickém vývoji prošla, zůstává i na počátku nového století nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého člověka, natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na

počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat (Kraus, 2008, s. 79).“

Diskurz o výlučnosti a nenahraditelnosti mateřské péče a ženské tvorby domova má tradici a v naší společnosti, na rozdíl od severských zemí, má u nás stále vliv a podporu. Mnoho žen si chce ovšem budovat i profesionální identitu, což nemá současně s mateřstvím snadné. Péče o sféru domova je také vnímána jako ženská doména, ve které muži případně pomáhají. Stále se u nás objevují výroky o tom, že se ženy musí rozhodnout mezi kariérou a dítětem (Gjuričová, Kubička, 2009).

Otcovství bylo a je významnou součástí mužské identity, jde ale o to, jaké podoby může mít. Role muže-živitele odpovídá spíše měšťanskému modelu z 19. století, ale má stále vliv, i když v praxi u většiny rodin téměř neplatí. Idea muže-živitele přežila komunismus a je ve velké části českých rodin přijímána, i když se praxe rodin rozrůžňuje (Gjuričová, Kubička, 2009).

Proměny rodičovství se dějí i v sociálně-politických vztazích, které nijak soulad práce a péče o děti neusnadňují. Muži i ženy často chápou večerní návraty muže jako cosi nezbytného a samozřejmého, s čím se musí smířit. Sociologické výzkumy však ukazují, že pokud jde o sladění práce a rodiny, ze zkušenosti ze severských zemí, jsou změny v pracovní legislativě a povědomí firem o užitečnosti přátelského postoje vůči rodinám, tedy změny institucionálního genderového rámce, možné. Vstřícnost vůči rodinám neznamená jen vstřícnost vůči ženám. Projekt Evropské unie k narovnání příležitostí mužů a žen na pracovním trhu má potenciálně dopad na životy rodin. Z blízkého otcovství mají děti prospěch, např. zažijí, že mají na své otce vliv. Otcové, ale mají prospěch také, péče o malé děti pozměňuje hodnotový systém otců, včetně vztahu k profesionální identitě. Změna otcovství se však týká obou partnerů. Hodně bude záviset i na ochotě jejich partnerek nejen přenechat partnerovi část prostoru, který považují za svou doménu (Gjuričová, Kubička, 2009).

Na životním stylu rodin se silně podepisuje výrazné zatížení rodičů pracovními aktivitami, což s sebou nese značné časové zaneprázdnění. Důsledkem je málo času na relaxaci a na chvíle prožité společně s dětmi (Kraus, 2008).

Pracovní trh odměňuje nadstandardní angažování a omezení osobních vztahů. Partneři tak musí hledat strategie, jak se s tím vyrovnávat. Muži se do rodičovské péče o malé

děti nijak nehrnou ani v těch případech, kdy možnosti mají a pokud je ženy nutí, často si stěžují, že to nefunguje. Domov je tou oblastí, kde jsou změny zvláště těžké. Muži tam bývají, ale spíše pomáhají, než aby jej tvořili společně.

Evropská unie definuje dosažení rovnováhy mezi zaměstnáním a rodinou jako jednu z klíčových priorit své sociální politiky. Evropská zkušenost je v tomto ohledu naprosto jednoznačná: skutečná rovnost mezi muži a ženami začíná především doma a vede k ní cesta přes stejný podíl na zodpovědnosti mužů a žen za péči a starost o děti a rodinu. Bez aktivního řešení však stojí před většinou žen dilema. Naše současnost je totiž víceméně nutí volit mezi kariérou a rodinou. Zajistit ženám i mužům v této souvislosti skutečnou možnost volby vyžaduje nastolení faktické rovnosti. Je třeba prosadit konkrétní změny počínaje odstraněním rozdílů v odměňování mužů a žen a reforma systému mateřská-otcovská-rodčovská. Cílem Evropské unie je rovnoprávná a spravedlivá společnost, ve které mají muži i ženy možnost plně využít právo na rozvoj svého osobního, rodinného a profesního života. (Křížková, Dudová, et al. 2008, s. 13).

Profese sociálního pedagoga a jeho uplatnění v rezortu školství mu dává možnost působení v oblasti genderové problematiky na děti a dospívající mládež. Zde může dětem objasnit otázky týkající se rodinných i pracovních vztahů v rámci současné legislativy. Dospělým, ať už jedincům či párům, je pak schopen pomoci odbornou radou v rezortu práce a sociálních věcí, další oblastí je rezort spravedlnosti, kde může působit jako vychovatel v nápravných zařízeních, věznicích, či jako mediační a probační pracovník.

Resumé

Předmětem diplomové práce je na základě teoretických poznatků získat informace o problémech současného genderu a zaměřit se na jejich problémy ve výzkumu.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola pojednává o historickém vývoji emancipace žen, počínaje filosofickými formulacemi genderu, přes feministické hnutí ve světě, k počátkům emancipace žen v Čechách. Nechybí zde ani objasnění a připomenutí Mezinárodního dne žen.

Ve druhé kapitole diplomová práce objasňuje pojem genderové role, dívčí a chlapeckou identitu, výchovu k rodovým rolím, rozdělení rolí v rodině a gender v práci.

Třetí kapitola nabízí pohled na gender v současné společnosti, právní úpravu rovnosti, rovnoprávnost mužů a žen v ČR, rovnoprávnost mužů a žen ve světě a vysvětlení genderových auditů.

Obsahem čtvrté kapitoly jsou metodologická východiska výzkumu, charakteristika výběrového vzorku, vyhodnocení a popis výsledků, shrnutí a závěry výzkumu.

V závěru jsou uvedeny aktuální problémy současného genderu a možnosti uplatnění sociálního pedagoga.

Anotace

Tato diplomová práce vychází z teoretických poznatků ohledně rovnoprávnosti mužů a žen získaných v historickém vývoji. Zabývá se feministickým hnutím, emancipací žen v Čechách, rozdělením genderových rolí v rodině a práci. Cílem diplomové práce je hledání odpovědi na otázku jaké role zastává muž a žena v rodině a práci, na možnosti sociální pedagogiky pomoci při problémech současného genderu.

Třetí kapitola se zabývá rovností žen a mužů v České republice a ve světě, odkazuje na právní normy upravující rovnost žen a mužů a vysvětluje pojem a průběh genderových auditů. Ve výzkumu jsem prostřednictvím analýzy odpovědí respondentů došla k závěru, že aktuálním problémem současného genderu je sladění práce a rodiny a s tím spojený problém role otce, který z důvodu pracovního vytížení, se dětem věnuje méně než žena.

Klíčová slova

Gender, feminismus, gender v rodině, gender v práci, výchova k rodovým rolím.

Annotation

This diploma thesis is based on the theoretical knowledge of the equality of men and women gained throughout the course of history. It is focused on the feministic movement, women's emancipation in Bohemia, the division of gender roles in a family and at work. The aim of this diploma thesis is to answer the question of what the roles of the man and the woman are, both in the family and at work, and how social pedagogy can help with the problems of the current gender.

The third chapter is devoted to the equality of the men and the women in the Czech Republic and in the world with reference to legal norms regulating it. This chapter also explains the concept and the course of gender audits. On the basis of the analysis of the responders' answers in the survey, I made a conclusion that the current problem of the contemporary gender is harmonizing work with the family together with another problem, which is the role of the father who, unlike the woman, devotes less time to children because of his workload.

Keywords

Gender, feminism, gender in a family, gender at work, education to family roles.

Seznam použitých pramenů a literatury:

1. *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen* – podepsaná dne 18.12.1979 v New Yorku
2. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., ze dne 16.12.1992 *o vyhlášení Listiny základních práv a svobod*, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
3. zákon č. 198/2009 Sb., v platném znění, ze dne 23.4.2008 *o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*
4. Rada evropských samospráv a regionů, *Evropská charta za rovnost žen a mužů v životě obcí*. 2005.
5. ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy – Evropa 1798-1918*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2005, 368 s. ISBN 80-7325-060-8.
6. BADINTEROVÁ, E. *Tudy cesta nevede*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, 145 s. ISBN 80-246-0885-5.
7. BAHENSKÁ, M. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Libri v koedici se Sociologickým nakladatelstvím SLON, 2005, 175 s. ISBN 80-7277-241-4 (Libri), ISBN 80-86429-48-2 (Slon).
8. BAHENSKÁ, M., HECZKOVÁ, L., MUSILOVÁ, D. *Ženy na stráž*. Vyd. 1. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, 335 s. ISBN 978-80-86495-70-5.
9. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika jako životná pomoc*. 3. rozš. a akt. vyd. Bratislava: Public promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.
10. BRTNÍKOVÁ, M. *Důvěrně o muži. Důvěrně o ženě*. Vyd. 1. Praha: Naše vojsko, 1992, 205 s. ISBN 80-206-0205-4.
11. BRTNÍKOVÁ, M. *Svět muže, ženy a jejich dětí*. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1991, 240 s. ISBN 80-7012-044-4.

12. BUREŠOVÁ, J. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 506 s. ISBN 80-244-0248-3.
13. ELSHTAINOVÁ, J. B. *Veřejný muž, soukromá žena (Ženy ve společenském a politickém myšlení)*. Vyd. 1. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1999, 373 s. ISBN 80-86130-07-X.
14. FRIEDAN, B. *Feminine mystice*. Praha: Pragma, 2002, 596 s. ISBN 80-7205-893-2.
15. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístup*. 2. dopl. a přeprac. vyd., Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 280 s. ISBN 978-80-247-2390-7.
16. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 232 s. ISBN 80-7106-396-7.
17. GROULTOVÁ, B. *Budiž žena*. Vyd. 1. Praha: Euromedia group – Knižní klub, 1996, 158 s. ISBN 80-7176-188-5.
18. JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita (Vývoj a úskalí)*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 285 s. ISBN 978-80-247-2284-9.
19. KARSTEN, H. *Ženy – muži: Genderové role, jejich původ a vývoj*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 183 s. ISBN 80-7367-145-X.
20. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
21. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
22. KRÍŽKOVÁ, A., DUDOVÁ, R. et al. *Práce a péče*. Vyd. 1. Praha: SLON, 2008, 162 s. ISBN 978-80-86429-94-6.
23. LENDEROVÁ, M., KOPIČKOVÁ, B., BUREŠOVÁ, J., MAUR, E. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2009, 853 s. ISBN 978-80-7106-988-1.
24. MACEK, P., LACINOVÁ, L. (eds.) *Vztahy v dospívání*. Vyd. 1. Brno, Barrister a Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.
25. MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. *Rodina a práce – jak je sladit a nezbláznit se*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 160 s. ISBN 978-80-736-615-5.

- 26.**MILL, J. S. *Poddanstvo žien*. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 2003, 165 s. ISBN 80-7149-593-X.
- 27.**NAGEL-DOCEKAL, H. *Feministická filozofie*. Vyd. 1. Praha: SLON, 2007, 316 s. ISBN 978-80-86429-68-7.
- 28.**PONĚŠICKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství (Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy)*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2004, 201 s. ISBN 80-7254-374-1.
- 29.**PONĚŠICKÝ, J. *Člověk a jeho postavení ve světě*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2006, 266 s. ISBN 80-7254-861-1.
- 30.**RENZETTI, M., CURRAN, D. J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, 627 s. ISBN 80-246-0525-2.
- 31.**ŘÍČAN, P. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004, 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
- 32.**SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006, 357 s. ISBN 80-7252-150-0.
- 33.**SATIROVÁ, V. *Společná terapie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 214 s. ISBN 978-80-7367-303-1.
- 34.**STARK, S. *Filosofie člověka v historickém kontextu*. Vyd. 1. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2008, 142 s. ISBN 978-80-7043-711-7.
- 35.**ŠMOLKA, P. *Výběr partnera: pro nezadané i zadané*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 127 s. ISBN 80-247-1080-3.
- 36.**TOMEŠ, J. *Ženy ve spektru civilizací (K proměnám postavení žen ve vývoji lidské společnosti)*. Vyd. 1. Praha: SLON, 2009, 70 s. ISBN 978-80-7419-009-4.
- 37.**TOMEŠOVÁ BARTÁKOVÁ, H. *Cesta zpátky (Návrat žen po rodičovské dovolené na trh práce v České republice)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 240 s. ISBN 978-80-210-5012-9.
- 38.**VENGLÁŘOVÁ, M. *Průvodce partnerským vztahem*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 128 s. ISBN 978-80-247-2054-8.
- 39.**VODÁKOVÁ, A. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme*. Vyd. 1. Praha: SLON, 2003, 356 s. ISBN 80-86429-18-0.
- 40.**WORTELBOER, M. *Domácnost: péče o život*. Vyd. 1. Hranice: FABULA, 2006, 231 s. ISBN 80-86600-34-3.

- 41.** YOUNG, I. M. *Proti útlaku a nadvládě: transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. Vyd. 1. Praha: Filosofía, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7007-341-4.
- 42.** ZÁBRODSKÁ, K. *Variace na gender (Poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita)*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2009, 197 s. ISBN 978-80-200-1752-9.
- 43.** Fórum 50 %, o.s. Sborník z konference *Rovné příležitosti žen a mužů ve městech a obcích. Jak začít?* Vyd. 1. Praha: 2009. ISBN 978-80-904447-0-6.
- 44.** *Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích*. Vyd. 1. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003. ISBN 80-7181-959-X.
- 45.** <http://www.czso.cz> – *Trh práce v ČR* – 16.11.2011
- 46.** <http://www.denikreferendum.cz> – 08.03.2011
- 47.** <http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap> – 20.11.2011
- 48.** <http://www.padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/global-gender-gap-report-2006> – 22.11.2011
- 49.** <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/mdz-neni-komunisticky-relikt> - 09.02.2011, Český Rozhlas 7, Radio Praha

Seznam příloh:

1. Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen – podepsaná dne 18.12.1979 v New Yorku, Listina
2. Evropská charta za rovnost žen a mužů v životě obcí
3. Global Gender Gap Index vydává Světové ekonomické fórum (World economic forum)
4. Záznam rozhovoru

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen

New York, 18. 12. 1979

Státy, smluvní strany této úmluvy, konstatujíce, že Charta Organizace spojených národů potvrzuje víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osoby a v rovnoprávnost mužů a žen, konstatujíce, že Všeobecná deklarace lidských práv potvrzuje zásadu nepřipustnosti diskriminace a prohlašuje, že všichni lidé se rodí svobodní a rovni pokud jde o důstojnost a práva a že každý má nárok na všechna práva a svobody, jež jsou v ní zakotveny, bez jakéhokoli rozdílu, včetně rozdílu založeného na pohlaví, konstatujíce, že státy, smluvní strany mezinárodních paktů o lidských právech mají povinnost zabezpečit rovnoprávnost mužů a žen při využívání všech hospodářských, sociálních, kulturních, občanských a politických práv, berouce v úvahu mezinárodní úmluvy uzavřené pod záštitou Organizace spojených národů a odborných organizací, jež prosazují rovnoprávnost mužů a žen, berouce též na vědomí rezoluce, deklarace a doporučení přijatá Organizací spojených národů a odbornými organizacemi, jež prosazují rovnoprávnost mužů a žen, znepokojeny však, že bez ohledu na tyto dokumenty nadále existuje rozsáhlá diskriminace žen, připomínajíce, že diskriminace žen porušuje zásady rovnosti práv a respektování lidské důstojnosti, je překážkou pro účast žen, na rovnoprávném základě s muži, v politickém, společenském, hospodářském a kulturním životě jejich zemí, zabraňuje růstu blahobytu společnosti a rodiny a znesnadňuje plný rozvoj možností žen ve službě pro jejich země a pro lidstvo, znepokojeny, že v podmínkách chudoby mají ženy nejmenší přístup k výživě, zdravotnictví, vzdělání, školení a pracovním příležitostem a jiným potřebám, přesvědčeny, že nastolení nového mezinárodního ekonomického řádu, založeného na rovnosti a spravedlnosti, významně přispěje k prosazení rovnoprávnosti mezi muži a ženami, zdůrazňujíce, že vymýcení apartheidu, všech forem rasismu, rasové diskriminace, kolonialismu, neokolonialismu, agrese, cizí okupace a nadvlády a vměšování do vnitřních záležitostí států je nezbytné pro plné využívání práv mužů a ženami, potvrzujíce, že upevnění mezinárodního míru a bezpečnosti, uvolňování mezinárodního napětí, vzájemná spolupráce mezi státy bez ohledu na jejich společenské ekonomické zřízení, všeobecné a úplné odzbrojení a zvláště jaderné odzbrojení pod přísnou a účinnou mezinárodní kontrolou, potvrzení zásad spravedlnosti, rovnoprávnosti a vzájemného prospěchu ve vztazích mezi zeměmi a uskutečnění práv národů pod cizí a koloniální nadvládou a cizí okupací na sebeurčení a nezávislost, jakož i respektování národní svrchovanosti a územní celistvosti napomůže společenskému pokroku a rozvoji a v důsledku toho přispěje k dosažení plné rovnoprávnosti mezi muži a ženami, přesvědčeny, že plný rozvoj země, blaho světa a věc míru vyžadují maximální účast žen za rovnoprávných podmínek s muži ve všech oblastech, majíce na paměti velký přínos žen k blahu rodiny a rozvoji společnosti, dosud ne plně uznávaný, společenský význam mateřství a úlohu obou rodičů v rodině a při výchově dětí, a vědomy si toho, že úloha ženy při zachování rodu by neměla být základem pro diskriminaci, ale že výchova dětí vyžaduje rozdělení odpovědnosti mezi muže a ženy a společnost jako celek, vědomy si toho, že pro dosažení plné rovnoprávnosti mezi muži a ženami je nutná změna tradiční úlohy mužů, jakož i úlohy žen ve společnosti a v rodině, odhodlány realizovat zásady zakotvené v Deklaraci o odstranění diskriminace žen a přijmout za tím účelem opatření nezbytná pro odstranění takové diskriminace ve všech jejich formách a projevech, se dohodly takto:

ČÁST I

Článek 1

Pro účely této úmluvy bude výraz "diskriminace žen" označovat jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě pohlaví, jehož důsledkem nebo cílem je narušit nebo zrušit uznání, požívání nebo uplatnění ze strany žen, bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti.

Článek 2

Státy, smluvní strany, odsuzují diskriminaci žen ve všech jejích formách, souhlasí s tím, že budou všemi vhodnými prostředky a bez prodlení provádět politiku odstranění diskriminace žen a za tím účelem se zavazují: a) zakotvit zásadu rovnoprávnosti mužů a žen ve svých národních ústavách nebo jiných příslušných

právních předpisech, pokud v nich ještě není zakotvena, a zajišťovat, prostřednictvím zákonů a jiných vhodných prostředků, praktické uskutečnění této zásady; b) přijmout příslušná legislativní a jiná opatření, včetně sankcí tam, kde jich bude třeba, zakazující veškerou diskriminaci žen; c) zavést právní ochranu práv žen na rovném základě s muži zajišťovat prostřednictvím příslušných národních soudů a jiných veřejných institucí účinnou ochranu žen proti jakémukoli aktu diskriminace; d) zdržovat se zapojení do jakéhokoli aktu nebo praktiky diskriminace žen a zajistit, aby veřejné orgány a instituce jednaly v souladu s tímto závazkem; e) přijímat veškerá příslušná opatření pro odstraňování diskriminace žen jakoukoli osobou, organizací nebo podnikem; f) přijímat veškerá příslušná opatření, včetně opatření legislativních, ke změně nebo zrušení existujících zákonů, předpisů, obyčejů nebo praktik, které představují diskriminaci žen; g) zrušit všechna národní trestní ustanovení, jež diskriminují ženy.

Článek 3

Státy, smluvní strany, budou ve všech oblastech, zvláště v politické, sociální, hospodářské a kulturní oblasti, přijímat veškerá příslušná opatření, včetně opatření legislativních, k zajištění plného rozvoje a povznesení žen, s cílem zaručit jim uplatňování a využívání lidských práv a základních svobod na základě rovnoprávnosti s muži.

Článek 4

1. Přijmou-li státy, smluvní strany, dočasná zvláštní opatření, zaměřená na faktické urychlení zrovnoprávnění žen a mužů, nebude to považováno za diskriminaci jak je definována v této úmluvě; v žádném případě však tato opatření nesmí ve svém důsledku vést k zachování nerovnoprávných nebo oddělených měřítek; od těchto opatření bude ustoupeno, až budou dosaženy cíle zrovnoprávnění v oblasti možností a zacházení. 2. Přijmou-li státy, smluvní strany, zvláštní opatření, včetně opatření obsažených v této úmluvě, zaměřená na ochranu mateřství, nebude to považováno za diskriminaci.

Článek 5

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření: a) ke změně společenských a kulturních zvyklostí pokud jde o chování mužů a žen s cílem dosáhnout odstranění předsudků a zvyků a všech jiných praktik založených na myšlence podřazenosti nebo nadřazenosti některého z pohlaví nebo na stereotypních úlohách mužů a žen; b) k zabezpečení toho, aby rodinná výchova zahrnovala řádné pochopení mateřství jako společenské funkce a uznání společné odpovědnosti mužů a žen za výchovu a rozvoj jejich dětí, přičemž se rozumí, že zájem dětí se ve všech případech staví na první místo.

Článek 6

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření, včetně opatření legislativních, k potlačení všech forem obchodu se ženami a vykořisťování prostitutek žen.

ČÁST II

Článek 7

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen v politickém a veřejném životě země a zejména zajistí, na rovnoprávném základě s muži, právo: a) hlasovat ve všech volbách a veřejných referendech a právo na zvolení do všech veřejně volených orgánů; b) účastnit se na tvorbě a provádění státní politiky a zastávat veřejné úřady a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu; c) účasti v nevládních organizacích a sdruženích zapojených do veřejného a politického života země.

Článek 8

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k zajištění toho, aby ženy, na rovnoprávném základě s muži a bez jakékoli diskriminace, měly příležitost zastupovat své vlády na mezinárodní úrovni a účastnit se práce mezinárodních organizací.

Článek 9

1. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovná práva s muži nabývat, měnit nebo ponechávat si svou státní příslušnost. Zejména zajistí, že ani manželství s cizincem, ani změna státní příslušnosti manžela během manželství nezmění automaticky státní příslušnost manželky, neučiní ji osobou bez státní příslušnosti a ani ji nepřinutí přijmout státní příslušnost manžela.

2. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám stejná práva s muži pokud jde o státní příslušnost jejich dětí.

ČÁST III

Článek 10

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen, aby jim byla zajištěna stejná práva s muži v oblasti vzdělání a zejména, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, opatření sloužící k zajištění: a) stejných podmínek pro volbu zaměstnání a povolání pro přístup ke studiu a pro získání absolventských vysvědčení, dosažení diplomů ve vzdělávacích zařízeních všech kategorií ve venkovských i městských oblastech; tato rovnoprávnost bude zajištěna v předškolním, všeobecném, technickém, odborném a vyšším technickém vzdělání, jakož i ve všech typech odborného výcviku; b) přístupu ke stejným osnovám, stejným zkouškám, učitelskému sboru s kvalifikací stejné úrovně a školním objektům a vybavení stejné kvality; c) odstranění všech stereotypních koncepcí úlohy mužů a žen na všech úrovních a ve všech formách vzdělávání prosazováním koedukace a jiných forem vzdělávání, jež pomohou k dosažení tohoto cíle, a zejména revizí učebnic a školních programů a přizpůsobením vyučovacích metod; d) stejných příležitostí pro využívání stipendií a jiných příspěvků na studia; e) stejných příležitostí pro přístup k programům dalšího vzdělávání, včetně programů pro dospělé a vzdělávacích programů, zejména programů zaměřených na snížení existujícího rozdílu ve vzdělání mezi muži a ženami v co možná nejkratší době; f) snížení počtu žen, které nedokončí studia a organizování programů pro dívky a ženy, které opustily školu předčasně; g) stejných příležitostí pro aktivní účast ve sportu a tělesné výchově; h) přístupu ke zvláštním vzdělávacím informacím, jež pomáhají zajistit zdraví a blaho rodiny včetně informací a rad pokud jde o plánování rodiny.

Článek 11

1. Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen v zaměstnání s cílem zajistit, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, stejná práva, zejména: a) práva na práci jakožto nezczitelného práva všech lidských bytostí; b) práva na stejné příležitosti v zaměstnání, včetně používání stejných kritérií výběru v zaměstnání; c) práva svobodné volby povolání a zaměstnání, práva na postup, zajištění místa a na všechny výhody a podmínky zaměstnání a práva na získání odborného zaškolení a přeškolení včetně vyučení, specializační přípravy a doškolování; d) práva na stejnou odměnu, včetně výhod, a na stejné zacházení pokud jde o práci stejné hodnoty, jakož i rovnoprávnost při hodnocení kvality práce; e) práva na sociální zabezpečení, zejména v případech důchodu, nezaměstnanosti, nemoci, invalidity a stáří a jiné neschopnosti pracovat, jakož i práva na placenou dovolenou; f) práva na ochranu zdraví a na bezpečné pracovní podmínky včetně ochrany poslání ženy jako matky; 2. Za účelem zabránění diskriminace žen z důvodů manželství nebo mateřství a zajištění jejich reálného práva na práci přijmou státy, smluvní strany, veškerá příslušná opatření: a) k zákazu, pod hrozbou uvalení sankcí, propouštění z důvodů těhotenství nebo mateřské dovolené a diskriminace při propouštění z důvodů manželského stavu; b) k zavedení mateřské dovolené s platem nebo se srovnatelnými sociálními výhodami bez ztráty dřívějšího zaměstnání, služebního postavení nebo sociálních příspěvků; c) k prosazení poskytování nezbytných doplňkových sociálních služeb, umožňujících rodičům spojovat rodinné povinnosti s pracovními povinnostmi a účastí na veřejném životě, zejména podporováním zřizování a rozvoje sítě zařízení péče o děti; d) k poskytování zvláštní ochrany těhotným ženám v druzích práce, jež se ukázaly být pro ně škodlivé. 3. Právní předpisy upravující poskytování ochrany ve věcech uvedených v tomto článku, budou pravidelně přehodnocovány ve světle vědeckých a technických znalostí a dle potřeby budou revidovány, rušeny nebo rozšiřovány.

Článek 12

1. Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen v oblasti péče o zdraví s cílem zajistit na základě rovnoprávnosti mužů a žen, přístup ke zdravotnickým službám, včetně těch, jež se vztahují na plánování rodiny. 2. Bez újmy ustanovení odstavce 1, zajistí státy, smluvní strany, ženám příslušné služby v souvislosti s těhotenstvím, šestinedělím a poporodním obdobím, přičemž dle potřeby budou tyto služby bezplatné a rovněž zajistí odpovídající výživu během těhotenství a kojení.

Článek 13

Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen v ostatních oblastech hospodářského a společenského života s cílem zajistit, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, stejná práva, zejména: a) právo na rodinné přídatky; b) právo na bankovní půjčky, hypotéky a jiné formy finančního úvěru; c) právo na rekreaci, sport a účast ve všech formách kulturního života.

Článek 14

1. Státy, smluvní strany, vezmou v úvahu zvláštní problémy, před kterými stojí venkovské ženy, a významnou úlohu, kterou hrají v hospodářském životě a zachování jejich rodin, včetně jejich práce v nevýdělečných sektorech hospodářství, a přijmou veškerá příslušná opatření k zajištění provádění ustanovení této úmluvy na ženy ve venkovských oblastech. 2. Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen ve venkovských oblastech s cílem zajistit jim, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, účast na rozvoji venkova a na prospěchu z něj a zejména těmto ženám zajistí právo: a) účasti na vypracování a provádění plánování rozvoje na všech úrovních; b) na přístup k přiměřeným zařízením péče o zdraví, včetně informací, poradenství a služeb v oblasti plánování rodiny; c) mít přímý prospěch z programů sociálního zabezpečení; d) získávat všechny druhy školení a vzdělání, formálního i neformálního, včetně vzdělávacích programů, jakož i využívat veškeré komunální a další služby, mezi jiným za účelem zvýšení jejich technické kvalifikace; e) organizovat svépomocné skupiny a družstva s cílem získat stejný přístup k hospodářským příležitostem prostřednictvím zaměstnání nebo nezávislých povolání; f) účasti ve všech druzích společenské činnosti; g) mít přístup k zemědělským úvěrům a půjčkám, tržním zařízením, vhodné technice a na stejné zacházení při pozemkových a agrárních reformách, jakož i v programech osidlování země; h) mít přiměřené životní podmínky, zejména pokud jde o bydlení, sanitární zařízení, dodávky elektřiny a vody, dopravu a spoje.

ČÁST IV

Článek 15

1. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám rovnost s muži před zákonem. 2. Státy, smluvní strany, poskytnou ženám v občanskoprávních záležitostech právní způsobilost, která je totožná se způsobilostí mužů, a stejné možnosti pro uplatnění této způsobilosti. Zejména poskytnou ženám stejná práva uzavírat smlouvy a spravovat majetek a budou vůči nim postupovat stejně ve všech stádiích soudního řízení. 3. Státy, smluvní strany, souhlasí s tím, aby veškeré smlouvy a všechny jiné soukromé dokumenty jakéhokoli druhu, jejichž právní účinek je namířen na omezení právní způsobilosti žen, byly považovány za nicotné a neplatné. 4. Státy, smluvní strany, poskytnou mužům a ženám stejná práva pokud jde o zákony, vztahující se na pohyb osob a svobodu zvolit si místo pobytu a bydliště.

Článek 16

1. Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen ve všech věcech týkajících se manželství a rodinných vztahů a zejména zajistí, na základě rovnoprávnosti mužů a žen: a) stejné právo na vstup do manželství; b) stejné právo svobodně si vybrat manžela a vstoupit do manželství pouze se svobodným a úplným souhlasem; c) stejná práva a povinnosti po dobu trvání manželství a při jeho zániku; d) stejná rodičovská práva a povinnosti bez ohledu na jejich manželský stav, ve věcech týkajících se jejich dětí. Ve všech případech musí být zájmy dětí prvořadé; e) stejná práva rozhodnout se svobodně a odpovědně o počtu a době narození jejich dětí a mít přístup k informacím, vzdělání a prostředkům, které jim umožní uplatňovat tato práva; f) stejná práva a povinnosti pokud jde o poručnictví, svěřenectví, opatrovnictví a adopci dětí, nebo o obdobné instituce, existující v národních zákonodárstvích. Ve všech případech musí být zájmy dětí prvořadé; g) stejná osobní práva manželů, včetně práva zvolit si rodinné jméno, povolání nebo zaměstnání; h) stejná práva pro oba manžely pokud jde o vlastnictví, nabytí, řízení správu, užívání a disponování s majetkem, bezplatně či za protihodnotu. 2. Zasnoubení a manželství dětí nemají právní účinek a budou přijata veškerá nezbytná opatření,

včetně legislativních, k tomu, aby byl stanoven minimální věk pro uzavření manželství a aby registrace manželství v úřední matrice byla učiněna povinnou.

ČÁST V

Článek 17

1. Za účelem posouzení pokroku, jehož bylo dosaženo při plnění této úmluvy, bude ustaven Výbor pro odstranění diskriminace žen (nadále uváděný jako Výbor), který se bude sestávat v době vstupu úmluvy v platnost z 18 a po její ratifikaci nebo přístupu k ní třicátým pátým státem, smluvní stranou, z 23 odborníků vysoké morální úrovně a schopností v oblasti, jíž se tato úmluva týká. Tito odborníci budou zvoleni státy, smluvními stranami, z řad jejich občanů, přičemž se přihlédnou ke spravedlivému geografickému rozdělení a zastoupení různých forem civilizace a hlavních právních systémů a budou působit jako soukromé osoby.

2. Členové Výboru budou zvoleni tajným hlasováním ze seznamu osob jmenovaných státy, smluvními stranami. Každý stát, smluvní strana, může jmenovat jednu osobu z řad svých občanů.

3. První volby se uskuteční šest měsíců od data vstupu této úmluvy v platnost. Nejméně tři měsíce před datem každých voleb zašle generální tajemník Organizace spojených národů dopis státům, smluvním stranám, ve kterém je vyzve, aby do dvou měsíců předložily své kandidáty. Generální tajemník připraví abecedně řazený seznam všech takto jmenovaných osob s uvedením států, smluvních stran, jež je jmenovaly, a předloží jej státům, smluvním stranám.

4. Volby členů Výboru se budou konat na schůzi států, smluvních stran, svolané generálním tajemníkem do sídla Organizace spojených národů. Na schůzi, jejíž kvórum budou tvořit dvě třetiny států, smluvních stran, osobami zvolenými do Výboru budou ti kandidáti, kteří získají největší počet hlasů a současně absolutní většinu hlasů přítomných a hlasujících zástupců států, smluvních stran.

5. Členové Výboru budou zvoleni na dobu čtyř roků. Avšak funkční období devíti členů, kteří byli zvoleni v prvních volbách vyprší po dvou letech; jména těchto devíti členů budou vybrána losem předsedou Výboru okamžitě po prvních volbách.

6. Volby pěti dodatečných členů Výboru se budou konat v souladu s ustanoveními odstavců 2, 3 a 4 tohoto článku po třicáté páté ratifikaci nebo přístupu. Funkční období dvou z dodatečných členů zvolených při této příležitosti vyprší po dvou letech. Jména těchto dvou členů budou vybrána losem předsedou Výboru.

7. V případě uvolnění místa jmenuje stát, smluvní strana, jehož odborník přestal pracovat jako člen Výboru, dalšího odborníka z řad svých občanů, přičemž toto jmenování bude podléhat schválení Výboru.

8. Členové Výboru budou, se souhlasem Valného shromáždění, placeni ze zdrojů Organizace spojených národů ve lhůtách a za podmínek stanovených Valným shromážděním s přihlédnutím k významu povinností Výboru.

9. Generální tajemník Organizace spojených národů poskytne nezbytný personál a zařízení pro účinné uskutečňování funkcí Výboru podle této úmluvy.

Článek 18

1. Státy, smluvní strany, se zavazují, že předloží generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů k projednání Výborem zprávu o legislativních, soudních, administrativních nebo jiných opatřeních, jež přijaly za účelem uvedení ustanovení úmluvy v život, a o pokroku, jenž byl v tomto směru dosažen: a) do jednoho roku po vstupu v platnost pro příslušný stát; b) poté alespoň každé čtyři roky a dále kdykoli o to Výbor požádá.

2. Zprávy mohou informovat o okolnostech a obtížích, jež mají vliv na stupeň plnění závazků podle této úmluvy.

Článek 19

1. Výbor přijme svůj vlastní jednací řád. 2. Výbor zvolí své funkcionáře na dobu dvou let.

Článek 20

1. Výbor se bude obvykle scházet na dobu nejdéle dvou týdnů ročně za účelem projednání zpráv předložených v souladu s článkem 18 této úmluvy. 2. Schůze Výboru se budou obvykle konat v sídle Organizace spojených národů, případně v jiném vhodném místě, jež určí Výbor.

Článek 21

1. Výbor bude prostřednictvím Hospodářské a sociální rady podávat každý rok zprávu Valnému shromáždění o své činnosti a může předkládat návrhy a všeobecná doporučení založená na prostudování zpráv a informací zaslaných státy, smluvními stranami. Takové návrhy a všeobecná

doporučení budou zahrnuta do zprávy Výboru spolu s případnými komentáři států, smluvních stran. 2. Generální tajemník bude předávat Komisi pro postavení žen zprávy Výboru k informaci.

Článek 22

Odborné organizace mají právo být zastoupeny při projednávání plnění těch ustanovení této úmluvy, jež spadají do sféry jejich činnosti. Výbor může vyzvat odborné organizace, aby předložily zprávu o plnění úmluvy v oblastech, jež spadají do sféry jejich činnosti.

ČÁST VI

Článek 23

Nic z této úmluvy nebude na újmu ustanovení, jež mohou ještě lépe vést k dosažení rovnoprávnosti mezi muži a ženami, jež mohou být obsažena: a) v zákonodárství státu, smluvní strany; nebo b) v jakékoli jiné mezinárodní úmluvě, smlouvě nebo dohodě, jež je pro tento stát platná.

Článek 24

Státy, smluvní strany, se zavazují, že přijmou na národní úrovni veškerá nezbytná opatření zaměřená na dosažení plného uskutečnění práv stanovených touto úmluvou.

Článek 25

1. Tato úmluva bude otevřena k podpisu všemi státy. 2. Depozitářem této úmluvy je generální tajemník Organizace spojených národů. 3. Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny budou uloženy u generálního tajemníka Organizace spojených národů. 4. Tato úmluva bude otevřena k přístupu všem státům. Přístup se uskuteční uložení listiny o přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů.

Článek 26

1. Žádost o revizi této úmluvy může být vznesena kdykoli kterýmkoli státem, smluvní stranou, písemnou notifikací zaslanou generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů. 2. O případných krocích, jež budou učiněny, pokud jde o takovou žádost, rozhodne Valné shromáždění Organizace spojených národů.

Článek 27

1. Tato úmluva vstoupí v platnost třicátý den po datu uložení dvacáté listiny o ratifikaci nebo přístupu u generálního tajemníka Organizace spojených národů. 2. Pro každý stát, který ratifikuje tuto úmluvu nebo k ní přistoupí po uložení dvacáté listiny o ratifikaci nebo přístupu, vstoupí tato úmluva v platnost třicátý den po datu uložení jeho listiny o ratifikaci nebo přístupu.

Článek 28

1. Generální tajemník Organizace spojených národů bude přijímat a rozesílat všem státům text výhrad, jež státy učinily při ratifikaci nebo při přístupu. 2. Výhrada, jež není slučitelná s předmětem a účelem této úmluvy je nepřipustná. 3. Výhrady mohou být odvolány kdykoli nótou, zaslanou generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů, který o tom bude informovat všechny státy. Tyto nóty nabudou účinnosti dnem jejich přijetí.

Článek 29

1. Jakýkoli spor mezi dvěma či více státy, smluvními stranami, pokud jde o výklad nebo provádění této úmluvy, který nebude vyřešen jednáním, bude na žádost jednoho z nich předán arbitráži. Jestliže se strany do šesti měsíců ode dne žádosti o arbitráž nedohodnou o organizaci arbitráže, může kterákoli ze stran tento spor předat Mezinárodnímu soudnímu dvoru na základě žádosti podané v souladu se Statutem soudního dvora. 2. Každý stát, smluvní strana, může při podpisu nebo při ratifikaci této úmluvy nebo při přístupu k ní prohlásit, že se necítí být vázán odstavcem 1 tohoto článku. Ostatní státy, smluvní strany, nebudou vázány odstavcem 1 tohoto článku ve vztahu ke kterémukoli státu, smluvní straně, který takovou výhradu učinil. 3. Kterýkoli stát, smluvní strana, který učinil výhradu v souladu s odstavcem 2 tohoto článku, může takovou výhradu kdykoli odvolat notifikací generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů.

Článek 30

Tato úmluva, jejíž znění v arabštině, čínštině, angličtině, francouzštině, ruštině a španělštině mají stejnou platnost, bude uložena u generálního tajemníka Organizace spojených národů. Na důkaz čehož níže podepsaní, řádně k tomu oprávněni podepsali tuto úmluvu.

**EVROPSKÁ CHARTA ZA ROVNOST ŽEN A MUŽŮ
NA ÚROVNI ŽIVOTA VE MĚSTECH A OBCÍCH**

Charta vyzývající evropské místní a regionální samosprávy, aby se zavázaly používat své pravomoci a partnerství k dosažení větší rovnosti svých občanů a občanek

**Vypracovala a předložila
Rada evropských samospráv a regionů a její partneři**

ÚVOD

Evropská charta za rovnost žen a mužů v životě obcí je adresována místním a regionálním samosprávám v Evropě, které se vyzývají, aby ji podepsaly, aby veřejně přijaly princip rovnosti žen a mužů a aby na území své působnosti uskutečňovaly závazky vytyčené v Chartě.

S cílem napomoci uskutečňování těchto závazků se každý signatářský orgán zaváže vypracovat Akční plán rovnosti, ve kterém stanoví své priority, akce a zdroje.

Kromě toho zaváže každý signatářský orgán všechny instituce a organizace na území své působnosti, aby podporovaly dosažení skutečné rovnosti v praxi.

Charta byla vypracována v rámci projektu (2005-2006) Rady evropských samospráv a regionů spolu s mnoha partnery uvedenými níže. Projekt byl podporován Evropskou komisí prostřednictvím jejího 5. akčního programu za rovnost mužů a žen.

Rovnost žen a mužů je základním právem všech občanek a občanů a je zásadní hodnotou každé demokracie. Aby jí bylo dosaženo, musí být toto právo nejen právně uznáno, ale také účinně uplatňováno ve všech aspektech života: politického, ekonomického, sociálního a kulturního.

Přes četné případy formálního uznávání a přes dosažený pokrok není rovnost žen a mužů dosud skutečností každodenního života. Ženy a muži se v praxi netěší stejným právům. Sociální, politické, ekonomické a kulturní nerovnosti přetrvávají – například pokud jde o nerovnost platů a nedostatečné politické zastoupení.

Tyto nerovnosti jsou výsledkem sociálního chápání založeného na četných stereotypch v rodině, školách, kultuře, médiích, ve světě práce, organizaci společnosti... Existuje tedy mnoho oblastí, kde je možné konat, přijímat nové přístupy a provádět strukturální změny.

Místní a regionální samosprávy jako složky vlády stojící nejbližší k lidem představují nejlepší platformu pro boj proti přetrvávání a reprodukci nerovností a možnosti podporovat vskutku rovnou společnost. Na základě svých pravomocí a spolupráce s nejširší řadou místních činitelů mohou podnikat konkrétní akce ve prospěch rovnosti žen a mužů.

A dále, obzvláště důležitý je při praktickém uplatňování práva na rovnost žen a mužů princip subsidiarity. Tento princip se vztahuje na všechny úrovně vládnutí – evropskou, celostátní, regionální a místní. I když evropské obecní a regionální samosprávy mají různé odpovědnosti, všechny mohou a musí hrát pozitivní úlohu při prosazování rovnosti praktickými způsoby, které mají dopad na každodenní život jejich obyvatel.

Úzce spojené s principem subsidiarity jsou principy místní a regionální samosprávy. Rada Evropské charty místních samospráv z roku 1985, podepsaná a ratifikovaná velkou většinou evropských států, zdůrazňuje „*právo a schopnost místních úřadů v rámci zákona upravovat a řídit podstatnou část veřejných záležitostí na základě svých vlastních pravomocí a v souladu se zájmy místního obyvatelstva*“. V jádru této koncepce místní samosprávy musí stát uskutečňování a podporování práva na rovnost.

odsuzuje pokračující rozpor mezi uznáváním práva na rovnost de jure a jeho skutečným a účinným uplatňováním;

berouc v úvahu, že ve všech oblastech své působnosti místní a regionální samosprávy v Evropě hrají a musejí hrát ve vztahu k občanstvu a obyvatelstvu zásadní úlohu při uplatňování práva na rovnost, zejména v případě žen a mužů;

berouc v úvahu, že pro demokracii je zásadním požadavkem vyvážená účast a zastoupení žen a mužů v rozhodovacích procesech a ve vedoucích postaveních;

inspirována zejména Úmluvou o odstraňování všech forem diskriminace žen z roku 1979, Pekingskou deklarácí a Akční platformou Organizace spojených národů z roku 1995 a Rezolucí z 23. zvláštního zasedání Valného shromáždění z roku 2000 (Peking +5), Chartou Evropské unie o základních právech, Doporučením Rady z prosince 1996 o vyvážené účasti žen a mužů v rozhodovacím procesu a Světovou deklarácí Mezinárodní unie místních samospráv z roku 1998 o ženách v místních samosprávách;

přejíc si připomenout dvacáté páté výročí vstupu Úmluvy Organizace spojených národů na odstranění všech forem diskriminace žen Spojených národů v platnost v září 1981,

vypracovala tuto Evropskou chartu za rovnost žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích a vyzývá místní a regionální samosprávy v Evropě, aby tuto chartu podepsaly a uskutečňovaly.

PREAMBULE

Rada evropských samospráv a regionů, zastupující evropské místní a regionální samosprávy, ve spolupráci s těmito partnery:

Rakouské sdružení měst
Národní sdružení obcí v Bulharské republice
Svaz kyperských obcí
Svaz měst a obcí České republiky
Sdružení finských místních a regionálních samospráv
Francouzská sekce CEMR (AFCCRE)
Ústřední svaz měst a obcí Řecka (KEDKE)
Maďarské národní sdružení místních samospráv (TÖOSZ)
Italská sekce CEMR (AICCRE)
Toskánská federace AICCRE
Sdružení lucemburských měst a obcí (SYVICOL)
Sdružení polských měst
Španělská federace obcí a provincií (FEMP)
Baskické sdružení obcí
Federace obcí a provincií Extremadury (FEMPEX)
Město Vídeň (Rakousko)
Město Saint Jean de la Ruelle (Francie)
Město Frankfurt am Main (Německo)
Město Burguillos del Cerro (Španělsko)
Město Cartagena (Španělsko)
Město Sevilla (Španělsko)
Město Valencia (Španělsko)

Stálý výbor Euro-Mediterranean Partnership (Partnerství místních a regionálních samospráv v evropském Středomoří (COPPEM)

Agency of Time and Mobility Belfort-Montbéliard (Francie)

připomínajíc, že Evropské společenství a Evropská unie jsou založeny na základních lidských právech a svobodách, včetně podpory rovnosti žen a mužů, a že základem pro pokrok dosažený v této oblasti v Evropě bylo evropské zákonodárství;

připomínajíc si mezinárodní právní rámec lidských práv Organizace spojených národů, a zejména Všeobecnou deklaraci lidských práv a Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen, přijatou v roce 1979;

zdůrazňujíc zásadní příspěvek Rady Evropy k prosazování rovnosti žen a mužů a místních samospráv;

berouc v úvahu, že rovnost žen a mužů znamená vůli jednat o třech doplňujících aspektech jejího dosažení, zejména odstranění přímých nerovností, vymýcení nepřímých nerovností a vybudování politického, právního a sociálního prostředí, které by podporovalo aktivní rozvoj rovné demokracie;

prostřednictvím „gender mainstreaming“² a „gender budgeting“³. Proto je třeba analyzovat zkušenosti žen na úrovni jejich života v městech a obcích, včetně jejich životních a pracovních podmínek, a brát je v úvahu.

6. Řádně financované akční plány a programy jsou nutnými nástroji pro prosazování rovnosti žen a mužů

Místní a regionální samosprávy musí vypracovat akční plány a programy rovnosti podporované finančními a lidskými zdroji potřebnými pro jejich uskutečňování.

Tyto principy jsou základem článků dále uvedené části III.

² *Gender Mainstreaming (genderové hledisko): V červenci 1997 definovala Ekonomická a sociální rada Organizace spojených národů (ECOSOC) pojem gender mainstreaming takto: „Je to proces hodnocení důsledků, jež mají nejrůznější plánované činnosti, včetně zákonodárství, politiky nebo programů v kterékoli oblasti a na všech úrovních, pro ženy a muže. Je to strategie učinit starosti a zkušenosti žen i mužů neoddelitelnou součástí navrhování, uskutečňování, sledování a hodnocení politiky a programů ve všech politických, ekonomických a společenských oblastech, aby z toho měli stejný prospěch ženy i muži a aby dále nepokračovala nerovnost. Konečným cílem politiky 'mainstreaming' je dosažení rovnosti žen a mužů.“*

³ *Gender Budgeting: “Gender budgeting (rozpočtování s ohledem na pohlaví) je aplikací procesu 'gender mainstreaming' v oblasti rozpočtování. Znamená to hodnocení rozpočtů z hlediska pohlaví, včetně perspektiv pohlaví na všech úrovních procesu rozpočtování a restrukturalizace příjmů a výdajů tak, aby se podporovala rovnost žen a mužů.“*

ČÁST III

DEMOKRATICKÁ ZODPOVĚDNOST

Článek 1

1. Signatář uznává, že právo na rovnost žen a mužů je základním předpokladem demokracie a že demokratická společnost si nemůže dovolit přehlížet dovednosti, znalosti, zkušenosti a tvůrčí schopnosti žen. K tomuto účelu musí na základě rovnosti zajistit zapojení, zastoupení a účast žen z různých prostředí a různých věkových skupin ve všech oblastech politického a veřejného rozhodování.
2. Signatář, jako demokraticky zvolený orgán odpovědný za zajišťování pohody a spokojenosti obyvatelstva v oblasti jeho působnosti, se proto zavazuje prosazovat a podporovat praktické uskutečňování tohoto práva ve všech oblastech činnosti – jako demokratická vedoucí síla místního společenství, obstaravatel a poskytovatel služeb, plánovací a regulační instituce a jako zaměstnavatel.

POLITICKÁ ÚLOHA

Článek 2 – Politické zastoupení

1. Signatář uznává stejné právo žen a mužů hlasovat, být kandidátem či kandidátkou na volený úřad a tento úřad zastávat.
2. Signatář uznává stejné právo žen a mužů účastnit se vytváření a uskutečňování politiky, zastávat veřejný úřad a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních vlády.
3. Signatář uznává zásadu vyrovnaného zastoupení ve všech volených a veřejných rozhodovacích orgánech.
4. Signatář se zavazuje přijmout veškerá přiměřená opatření na podporu výše uvedených práv a zásad, včetně:
 - vybízení žen, aby se zaregistrovaly k hlasování, vykonávaly svá individuální hlasovací práva a kandidovaly na veřejný úřad;
 - vybízení politických stran a skupin přijmout a uskutečňovat zásadu vyrovnaného zastoupení žen a mužů;
 - vybízení politických stran a skupin učinit všechny zákonné kroky, včetně přijetí kvót, pokud se to shledává vhodným, zvýšit počet žen vybraných za kandidátky a následně zvolených;
 - úpravy vlastních postupů a standardů chování, aby potenciální kandidáti a kandidátky a zvolení/é zástupci a zástupkyně nebyli/y odrazováni/ny stereotypními formami jednání a projevů, nebo obtěžováním;

- přijetí opatření umožňujících, aby zvolení/é zástupci/zástupkyně mohli/y sladit svůj soukromý, pracovní a veřejný život, například zajištěním toho, že pracovní rozvrh, pracovní metody a možnost péče o závislé osoby umožní všem zvoleným zástupcům se plně zapojit.
5. Signatář se zavazuje prosazovat a uplatňovat princip vyváženého zastoupení ve svých vlastních rozhodovacích a poradních orgánech a při jmenování svých zástupců a zástupkyň do externích orgánů.

Pokud však orgán nemá vyrovnané zastoupení žen a mužů, bude výše uvedený závazek plnit tak, aby nebyl méně příznivý vůči menšinovému pohlaví než je jeho současný poměr obou pohlaví.

6. Dále se zavazuje zajistit, že žádná veřejná nebo politická funkce, do níž jmenuje nebo volí zástupce a zástupkyně, nebude kvůli stereotypním postojům v zásadě nebo v praxi omezena nebo vnímána jako obvyklá role jednoho pohlaví.

Článek 3 – Účast v politickém a občanském životě

1. Signatář uznává, že právo občanstva účastnit se řízení veřejných věcí je základním demokratickým principem a že ženy a muži mají právo účastnit se vlády a veřejného života ve svém regionu, městě a obci na základě rovnosti.
2. Pokud jde o různé formy veřejné účasti v řízení vlastních záležitostí, např. prostřednictvím poradních výborů, okolních rad, elektronické účasti nebo účastnického plánování, se signatář zavazuje zajistit, aby se ženy a muži mohli v praxi účastnit na základě rovnosti. Pokud současné způsoby účasti nevedou k takové rovnosti, zavazuje se vypracovat a vyzkoušet nové metody.
3. Signatář se zavazuje prosazovat aktivní účast žen a mužů ze všech oblastí v politickém a občanském životě, zejména pokud jde o ženy a muže z minoritních skupin, kteří by mohli být jinak vyloučeni.

Článek 4 – Veřejné přihlášení se k principu rovnosti

1. Signatář jako demokratická hlava a zástupce své obce a území se veřejně formálně přihlásí k principu rovnosti žen a mužů na úrovni života ve městech a obcích, včetně:
 - oznámení, že signatář po jednání svého vrcholného orgánu a přijetí Charty tuto Chartu podepsal;
 - závazku plnit povinnosti stanovené touto Chartou a pravidelně informovat veřejnost o pokroku při plnění Akčního plánu rovnosti;
 - závazku, že signatář a jeho volení členové a členky budou plnit a dodržovat pravidla dobrého chování pokud jde o rovnost žen a mužů.

3. Signatář se proto zavazuje učinit tyto případné kroky:
 - zajistit, aby ustanovení pro poskytování informací brala v úvahu potřeby žen a mužů, včetně jejich přístupu k informacím a komunikačním technologiím;
 - zajistit, aby, pokud se budou konat porady, se mohli ti, jejichž názory obvykle bývají nejméně slyšet, porad účastnit na základě rovnosti, a aby byly učiněny zákonné pozitivní kroky k zajištění tohoto požadavku;
 - pokud je to vhodné, vést zvláštní porady pro ženy.

OBECNÝ RÁMEC PRO ROVNOST

Článek 8 – Všeobecný závazek

1. Vzhledem ke všem svým úkolům signatář bude uznávat, respektovat a prosazovat relevantní práva a principy rovnosti žen a mužů a bojovat proti znevýhodňování a diskriminaci založeným na genderu.
2. Závazky stanovené v této Chartě se vztahují na signatáře pouze pokud tyto závazky jako celek nebo jejich určité aspekty spadají pod jeho pravomoc.

Článek 9 – Hodnocení postoje k otázce rovnosti mužů a žen

1. Signatář se zavazuje v rámci všech oblastí své pravomoci hodnotit postoje k otázce rovnosti mužů a žen, jak jsou stanoveny v tomto článku.
2. K zajištění tohoto úkolu se signatář zavazuje vypracovat program uvedeného hodnocení v souladu se svými vlastními prioritami, zdroji a časovým harmonogramem, které budou zahrnuty do jeho Akčního plánu rovnosti, nebo v něm budou zohledněny.
3. Hodnocení postojů k otázce rovnosti žen a mužů zahrne podle souvislosti tyto kroky:
 - přezkoumání současné politiky, postupů, praktik a způsobů a rozsahu ke zjištění, ukazují-li na nespravedlivou diskriminaci, jsou-li založeny na stereotypech postojů vůči ženám a mužům a jsou-li patřičně brány v úvahu, a ke zjištění zvláštních potřeb žen a mužů;
 - přezkoumání přidělených zdrojů, ať již finančních či jiných, pro výše uvedené účely;
 - stanovení priorit a, pokud je to vhodné, vytyčení cílů, aby se mohly vyřešit problémy, které vyplynuly z těchto přezkumů, a zajistit konkrétní zlepšení v poskytování služeb;
 - závazek včas vyhodnotit všechny významné návrhy nové nebo upravené politiky, nových postupů a změn v přidělování zdrojů, zjistit jejich potenciální dopad na ženy a muže a učinit konečná rozhodnutí v důsledku tohoto hodnocení;
 - zohlednění potřeb nebo zájmů těch, kteří jsou vystaveni kolektivní diskriminaci nebo znevýhodňování.

2. Signatář využije svého demokratického mandátu k vyzývání jiných politických a veřejných institucí a soukromých orgánů, jakož i občanských organizací, aby v praxi zajistily právo na rovnost žen a mužů.

Článek 5 – Spolupráce s partnery na prosazování rovnosti

1. Signatář se zavazuje spolupracovat se všemi svými partnerskými organizacemi, z veřejného i soukromého sektoru, jakož i s občanskými organizacemi, aby tak mohl lépe prosazovat větší rovnost žen a mužů ve všech aspektech života v oblasti své působnosti.
2. Signatář bude při vypracování a revizi svých Akčních plánů rovnosti a dalších důležitých otázek týkajících se rovnosti konzultovat své partnerské orgány a organizace, včetně sociálních partnerů.

Článek 6 – Odmítání stereotypů

1. Signatář se zavazuje odmítat předsudky, praktiky a používání jazyka a obrázků založených na představě nadřazenosti nebo méněcennosti jednoho nebo druhého pohlaví a na stereotypních rolích žen a mužů, a pokud možno jim předcházet.
2. Ke splnění tohoto požadavku zajistí signatář, aby jeho vlastní veřejné a vnitřní komunikace byly plně v souladu s tímto závazkem a aby podporovaly pozitivní představy o rovnosti a byly příkladem tohoto postoje.
3. Signatář také bude pomáhat svým zaměstnankyním a zaměstnancům, např. školením a jinými prostředky, odhalovat a odstraňovat stereotypní postoje a chování, a také v tomto ohledu upravit pravidla chování.
4. Signatář bude vykonávat činnost a vést kampaně ke zvýšení vědomí o škodlivosti stereotypního pohledu na roli žen a mužů, jež brání dosažení rovnosti žen a mužů.

Článek 7 – Dobrá administrativa a porady

1. Signatář uznává právo žen a mužů, aby byly jejich záležitosti projednávány na základě rovnosti a nestrannosti, spravedlivě a v přiměřené lhůtě, včetně:
 - práva být vyslyšeni před rozhodnutím, které by se jich mohlo negativně dotknout;
 - povinnosti orgánu uvést důvody svého rozhodnutí;
 - práva na relevantní informace o záležitostech, jež se jich týkají.
2. Signatář uznává, že na poli jeho působnosti bude kvalita jeho politiky a rozhodování zvýšena, budou-li ti, kterých se týkají, mít před konečným rozhodnutím příležitost se k věci vyjádřit, a že je důležité, aby v praxi měli ženy a muži stejný přístup k relevantním informacím a stejnou příležitost reagovat.

Dále uznává, že tyto potřeby vznikají nejen v důsledku biologických rozdílů, ale také z rozdílných životních a pracovních podmínek a ze stereotypních postojů a předpokladů.

3. Signatář se zavazuje podniknout všechny přiměřené kroky v rámci své působnosti k prosazování a zajišťování nejvyšší zdravotní úrovně svých občanů a občanek. Proto se signatář zavazuje provádět nebo prosazovat tato opatření:
 - zapracovat do plánování, rozpočtování a poskytování zdravotních a lékařských služeb postoj založený na genderové rovnosti;
 - zajistit, aby ti, kteří poskytují sociální péči a sociální služby, věděli, jak gender tyto služby ovlivňuje, a brali v úvahu rozdílné zkušenosti žen a mužů v poskytování této péče.

Článek 16 – Péče o děti

1. Signatář uznává důležitost role, jakou hraje dobrá kvalita, dostupná péče o děti, kterou si mohou dovolit všichni rodiče a pečující osoby, bez ohledu na to, jaká je jejich finanční situace, při prosazování skutečné rovnosti žen a mužů a při sladění jejich pracovního, veřejného a soukromého života. Signatář dále uznává podíl, jaký má tato péče o děti na zlepšení ekonomického a sociálního života a struktury obyvatelstva obce a společnosti jako celku.
2. Signatář se zavazuje zařadit obstarávání a prosazování této péče, poskytované buď přímo nebo prostřednictvím jiných poskytovatelů, mezi své priority. Dále se zavazuje podporovat poskytování péče o děti jinými subjekty, včetně podpory poskytování této péče místními zaměstnavateli.
3. Signatář dále uznává, že výchova dětí vyžaduje, aby odpovědnost za ni sdíleli muži a ženy a společnost jako celek, a zavazuje se bojovat proti stereotypu, podle něž se péče o děti považuje hlavně za úkol nebo odpovědnost žen.

Článek 17 – Péče o další závislé osoby

1. Signatář uznává, že ženy a muži jsou povinni pečovat o další závislé osoby, nejen o děti, a že tato povinnost může ovlivnit jejich schopnost hrát plnou úlohu v ekonomickém a společenském životě.
2. Signatář dále uznává, že tyto pečovatelské povinnosti padají neúměrně na ženy a jsou tudíž překážkou rovnosti žen a mužů.
4. Signatář se zavazuje působit podle okolností proti této nerovnosti tak, že:
 - učiní poskytování a rozšiřování vysoce kvalitní, ne příliš drahé péče o závislé osoby, buď přímo nebo prostřednictvím jiných poskytovatelů, jednou ze svých priorit;
 - poskytnou podporu těm a rozšíří příležitosti pro ty, kteří v důsledku péče o závislou osobu trpí sociální exkluzí;

- budou vystupovat proti stereotypu, podle něž péče o závislé osoby je především úkolem žen.

Článek 18 – Zařazení do společnosti

1. Signatář uznává, že každý má právo na ochranu proti chudobě a sociální exkluzi a dále že ženy obecně více trpí sociální exkluzí, protože mají omezenější přístup ke zdrojům, zboží, službám a příležitostem než muži.
2. Signatář se proto zavazuje, že v celé šíři svých služeb a činností a ve spolupráci se sociálními partnery učiní opatření v rámci celkového koordinovaného přístupu s cílem
 - prosazovat účinný přístup všech, kteří žijí nebo jim hrozí, že se octnou v situaci sociální exkluze nebo chudoby, k zaměstnání, bydlení, školení, výchově, kultuře, informacím a komunikačním technologiím a sociální a lékařské pomoci;
 - uznávat zvláštní potřeby a situace žen, které se octly v sociální exkluzi;
 - prosazovat integraci migrujících žen a mužů s ohledem na jejich konkrétní potřeby.

Článek 19 – Bydlení

1. Signatář uznává právo na bydlení a prohlašuje, že přístup ke kvalitnímu bydlení představuje jednu z nejdůležitějších lidských potřeb, jež je životně důležitá pro spokojenost všech osob a jejich rodin.
2. Signatář dále uznává, že ženy a muži mají často specifické a odlišné potřeby pokud jde o bydlení, což je třeba brát v úvahu, jako i skutečnost, že:
 - a) v průměru mají ženy nižší příjem a menší zdroje než muži, a tudíž potřebují bydlení, jež je jim dostupné;
 - b) ve většině neúplných rodin jsou hlavou domácnosti ženy, v důsledku čehož potřebují mít přístup k sociálnímu bydlení;
 - c) zranitelní muži často silně převažují mezi osobami bez domova.
3. Signatář se tedy zavazuje podle situace:
 - a) poskytnout nebo podporovat přístup všech k bytům přiměřené velikosti a přiměřené úrovně se slušným prostředím a přístupem k základním službám;
 - b) učinit kroky k předcházení bezdomovectví a zejména poskytovat pomoc osobám bez domova založenou na kritériích potřeby, zranitelnosti a nediskriminace;
 - c) pomáhat podle svých pravomocí učinit cenu bydlení dostupnou pro ty, kteří nemají přiměřené zdroje.
5. Signatář se rovněž zavazuje zajistit nebo podporovat rovná práva žen a mužů najímat, vlastnit nebo užívat své domovy a k tomuto cíli použít své pravomoci nebo vlivu k zajištění toho, aby ženy měly stejný přístup k hypotékám a dalším formám finanční pomoci a k úvěrům pro účely bydlení.

Článek 20 – Kultura, sport a rekreace

1. Signatář uznává právo všech účastnit se kulturního života a těšit se z umění.
2. Dále signatář uznává význam role, kterou hraje sport v životě obce a při zabezpečování práv na zdraví, jak se uvádí v článku 14. Uznává také, že ženy a muži mají právo na rovný přístup ke kulturním, rekreačním a sportovním činnostem a zařízením.
3. Signatář uznává, že ženy a muži mohou mít různé zkušenosti a zájmy pokud jde o kulturu, sport a rekreaci a že to může být důsledkem genderově stereotypních postojů a konání, a proto se zavazuje provádět a prosazovat opatření, jako:
 - zajistit, pokud je to vhodné, aby ženy a muži, chlapci a dívky měli rovný přístup ke sportovním, rekreačním a kulturním zařízením a činnostem;
 - vybízet ženy a muže, chlapce a dívky, aby se účastnili sportů a kulturních činností stejnou měrou, včetně činností tradičně považovaných za převážně „ženské“ nebo „mužské“;
 - vybízet umělce/umělkyně a kulturní a sportovní sdružení, aby podporovali kulturní a sportovní činnosti, které odmítají stereotypní názory na ženy a muže;
 - podněcovat služby veřejných knihoven, aby prostřednictvím svých knižních fondů a jiných materiálů odmítaly stereotypní postoje v názoru na ženy a muže.

Článek 21 – Jistota a bezpečnost

1. Signatář uznává právo každé ženy a každého muže na osobní bezpečnost a volnost pohybu a to, že tato práva nemohou být svobodně vykonávána, pokud ženy či muži se necítí jistí či bezpeční, ať již v soukromí nebo na veřejnosti, nebo cítí-li se nejistí a ohrožení.
2. Signatář dále uznává, že ženy a muži, částečně vinou odlišných povinností nebo odlišného životního stylu často čelí odlišným problémům jistoty a bezpečnosti, jimiž je třeba se zabývat.
3. Signatář se tedy zavazuje:
 - a) analyzovat z hlediska genderu statistiky týkající se množství a struktury incidentů (včetně vážných zločinů proti jednotlivci), které mají dopad na bezpečnost nebo pocit jistoty žen a mužů, a pokud je to vhodné, zjistit míru a povahu strachu ze zločinu nebo jiných zdrojů pocitu nebezpečí;
 - b) vypracovat a uskutečňovat strategii, politiku a akce, včetně konkrétních zlepšení stavu nebo struktury místního prostředí (např. meziúrovňové křižovatky, parkoviště, pouliční osvětlení), nebo zlepšení ochrany a s tím spojených služeb, zvyšovat praktickou bezpečnost a jistotu žen a mužů a snažit se snižovat jejich pocit nejistoty a nedostatečné bezpečnosti.

Článek 22 – Genderově motivované násilí

1. Signatář uznává, že genderově motivované násilí, které neúměrně více postihuje ženy, představuje porušování základních lidských práv a je urážkou důstojnosti a fyzické a citové integrity lidských bytostí.

2. Signatář uznává, že genderově motivované násilí vzniká z představy pachatele o nadřazenosti jednoho pohlaví nad druhým na základě nerovného poměru síly.

3. Signatář se tedy zavazuje zavést a posílit politiku a činnost proti genderově motivovanému násilí, včetně:

- poskytování nebo konkrétního podporování struktur pro oběti;
- informování veřejnosti ve všech hlavních místních jazycích o možnosti pomoci v dané oblasti;
- zajištění, aby byli/y profesionální pracovníci/ce vyškoleni/y v rozpoznávání obětí a v poskytování podpory těmto obětem;
- zajištění účinné koordinace příslušných služeb, jako jsou policie a zdravotní a bytové úřady;
- kampaní na zvyšování uvědomělosti a vzdělávací programy zaměřené na potenciální a skutečné oběti a pachatele/ky.

Článek 23 – Obchodování s lidmi

1. Signatář uznává, že zločin obchodování s lidmi, který neúměrně více postihuje ženy a dívky, představuje porušování základních lidských práv a je urážkou důstojnosti a fyzické a citové integrity lidských bytostí.

2. Signatář se zavazuje zavést a posílit politiku a činnost k zabránění obchodování s lidmi podle okolností prostřednictvím:

- informačních kampaní a kampaní zvyšujících uvědomění občanů;
- školení pro profesionální pracovníky/ce odpovědné za rozpoznávání a podporování obětí;
- opatření na potlačování poptávky;
- vhodných opatření na pomoc obětem, včetně přístupu k lékařskému ošetření, přiměřenému a bezpečnému bydlení a jazykovému překladu.

PLÁNOVÁNÍ A UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Článek 24 – Udržitelný rozvoj

1. Signatář uznává, že při plánování a rozvíjení strategií pro budoucnost území spadajícího pod jeho pravomoc je třeba plně respektovat principy udržitelného rozvoje, včetně vyváženého zahrnutí ekonomických, sociálních, environmentálních a kulturních rozměrů, a zejména potřeby prosazovat a dosahovat rovnosti žen a mužů.

specifické potřeby, zájmy a okolnosti žen a mužů.

DRUŽBA A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Článek 30

1. Signatář uznává hodnotu družby a evropské a mezinárodní spolupráce místních a regionálních samospráv proto, že sblíží občany a že zlepšují vzájemné poznávání a porozumění překračující hranice států.
2. Signatář se zavazuje, že ve své činnosti v oblasti družby a evropské mezinárodní spolupráce bude:
 - do této činnosti zapojovat ženy a muže z různého prostředí na základě rovnosti;
 - využívat své družební svazky a evropská a mezinárodní partnerství jako platformy pro výměnu zkušeností a informací o záležitostech týkajících se rovnosti žen a mužů;
 - do svých decentralizovaných akcí spolupráce zavádět rozměr genderové rovnosti.

World Economic Forum
Geneva, Switzerland 2011

The Global Gender Gap Report 2011: **Rankings and Scores**

Ricardo Hausmann, Harvard University

Laura D. Tyson, University of California, Berkeley

Saadia Zahidi, World Economic Forum

COMMITTED TO
IMPROVING THE STATE
OF THE WORLD

Table 3b: Detailed rankings, 2011

Country	Overall		Economic Participation and Opportunity		Educational Attainment		Health and Survival		Political Empowerment	
	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Iceland	1	0.8530	24	0.7453	1	1.0000	96	0.9696	1	0.6971
Norway	2	0.8404	5	0.8302	1	1.0000	92	0.9697	3	0.5616
Finland	3	0.8383	12	0.7681	26	0.9995	1	0.9796	2	0.6060
Sweden	4	0.8044	7	0.7933	41	0.9957	82	0.9729	4	0.4557
Ireland	5	0.7830	30	0.7322	1	1.0000	72	0.9741	6	0.4257
New Zealand	6	0.7810	11	0.7747	1	1.0000	92	0.9697	8	0.3797
Denmark	7	0.7778	13	0.7672	1	1.0000	68	0.9743	10	0.3696
Philippines	8	0.7695	15	0.7632	1	1.0000	1	0.9796	16	0.3314
Lesotho	9	0.7666	2	0.8740	1	1.0000	1	0.9796	35	0.2130
Switzerland	10	0.7627	28	0.7419	68	0.9899	75	0.9738	13	0.3453
Germany	11	0.7590	32	0.7270	50	0.9942	49	0.9784	15	0.3364
Spain	12	0.7580	74	0.6328	37	0.9970	56	0.9761	5	0.4260
Belgium	13	0.7531	36	0.7187	63	0.9909	46	0.9787	17	0.3241
South Africa	14	0.7478	58	0.6653	86	0.9810	102	0.9677	9	0.3773
Netherlands	15	0.7470	27	0.7432	32	0.9985	92	0.9697	26	0.2766
United Kingdom	16	0.7462	33	0.7224	1	1.0000	91	0.9698	23	0.2927
United States	17	0.7412	6	0.7999	1	1.0000	39	0.9792	39	0.1857
Canada	18	0.7407	10	0.7759	31	0.9989	49	0.9784	36	0.2095
Latvia	19	0.7399	22	0.7498	1	1.0000	1	0.9796	33	0.2300
Cuba	20	0.7394	57	0.6656	23	1.0000	69	0.9743	18	0.3180
Trinidad and Tobago	21	0.7372	39	0.7108	49	0.9944	1	0.9796	31	0.2642
Bahamas	22	0.7340	1	0.9135	1	1.0000	1	0.9796	117	0.0430
Australia	23	0.7291	18	0.7565	1	1.0000	74	0.9739	38	0.1861
Burundi*	24	0.7270	4	0.8355	119	0.8565	98	0.9685	32	0.2477
Costa Rica	25	0.7266	97	0.5935	1	1.0000	66	0.9747	14	0.3382
Mozambique	26	0.7251	9	0.7816	124	0.8121	111	0.9612	12	0.3457
Nicaragua	27	0.7245	79	0.6187	25	0.9996	58	0.9758	21	0.3040
Argentina	28	0.7236	84	0.6124	51	0.9941	1	0.9796	20	0.3094
Uganda	29	0.7220	42	0.7088	107	0.9173	1	0.9796	25	0.2824
Luxembourg	30	0.7216	25	0.7449	1	1.0000	67	0.9743	48	0.1673
Sri Lanka	31	0.7212	102	0.5598	103	0.9329	1	0.9796	7	0.4126
Namibia	32	0.7177	31	0.7273	34	0.9983	105	0.9671	41	0.1780
Barbados	33	0.7170	8	0.7843	1	1.0000	1	0.9796	82	0.1042
Austria	34	0.7165	77	0.6245	76	0.9886	46	0.9787	27	0.2744
Portugal	35	0.7144	59	0.6626	55	0.9932	71	0.9742	34	0.2278
Mongolia	36	0.7140	3	0.8500	47	0.9946	1	0.9796	125	0.0318
Lithuania	37	0.7131	26	0.7440	60	0.9914	1	0.9796	65	0.1376
Guyana	38	0.7094	88	0.5985	75	0.9886	45	0.9789	28	0.2678
Moldova	39	0.7083	14	0.7641	64	0.9909	1	0.9796	88	0.0988
Panama	40	0.7042	51	0.6797	54	0.9937	65	0.9753	47	0.1679
Slovenia	41	0.7041	34	0.7205	36	0.9977	64	0.9755	71	0.1227
Poland	42	0.7038	65	0.6530	28	0.9994	48	0.9785	40	0.1843
Russian Federation	43	0.7037	29	0.7373	33	0.9985	41	0.9791	84	0.0999
Kyrgyz Republic	44	0.7036	43	0.7071	39	0.9960	1	0.9796	68	0.1318
Ecuador	45	0.7035	99	0.5838	77	0.9877	58	0.9758	29	0.2668
Chile	46	0.7030	106	0.5411	40	0.9957	1	0.9796	22	0.2958
Jamaica	47	0.7028	21	0.7508	83	0.9849	1	0.9796	92	0.0961
France	48	0.7018	61	0.6587	1	1.0000	1	0.9796	46	0.1691
Kazakhstan	49	0.7010	23	0.7491	43	0.9954	1	0.9796	98	0.0801
Croatia	50	0.7006	56	0.6676	44	0.9954	1	0.9796	53	0.1598
Bulgaria	51	0.6987	48	0.6867	58	0.9923	41	0.9791	67	0.1367
Estonia	52	0.6983	35	0.7201	38	0.9967	51	0.9773	87	0.0989
Macedonia, FYR	53	0.6966	53	0.6761	71	0.9892	125	0.9551	49	0.1660
Honduras	54	0.6945	91	0.5972	29	0.9991	53	0.9762	37	0.2053
Israel	55	0.6926	55	0.6721	78	0.9874	92	0.9697	59	0.1412
Greece	56	0.6916	78	0.6242	53	0.9938	86	0.9712	42	0.1772
Singapore	57	0.6914	16	0.7585	100	0.9381	101	0.9677	83	0.1014
Uruguay	58	0.6907	60	0.6621	35	0.9982	1	0.9796	70	0.1229
Tanzania	59	0.6904	63	0.6571	114	0.8779	111	0.9612	30	0.2653
Thailand	60	0.6892	41	0.7090	82	0.9855	1	0.9796	97	0.0828
China	61	0.6866	50	0.6825	85	0.9815	133	0.9327	57	0.1496
Bolivia	62	0.6862	72	0.6352	95	0.9646	84	0.9719	45	0.1732
Venezuela	63	0.6861	82	0.6159	30	0.9990	1	0.9796	56	0.1500
Ukraine	64	0.6861	44	0.7037	24	0.9997	56	0.9761	106	0.0648
Malawi	65	0.6850	45	0.7003	112	0.8972	100	0.9683	44	0.1740
Botswana	66	0.6832	37	0.7185	1	1.0000	126	0.9549	111	0.0595
Paraguay	67	0.6818	69	0.6436	46	0.9948	58	0.9758	73	0.1129
Romania	68	0.6812	46	0.6943	45	0.9950	41	0.9791	112	0.0563

(Cont'd.)

Table 3c: The Global Gender Gap Index 2011: Changes in scores (Summary)

Number of countries	2011–2010	2009–2010	2008–2009	2007–2008	2006–2007	2006–2010
Widening gaps	60	54	43	41	24	17
Narrowing gaps	74	78	87	87	91	97
Improving (%)	55%	59%	67%	68%	79%	85%
Deteriorating (%)	45%	41%	33%	32%	21%	15%
TOTAL	134	132	130	128	115	114

Rozhovor na téma:

Rovnoprávnost mužů a žen, problémy současného genderu.

Otázky pro ženy:

Žena č.:

Věk:

Počet dětí:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

1.	Jaká je Vaše role jako zaměstnankyně? Jste v roli podřízené nebo ve vedoucí funkci? Je Vaším nadřízeným muž nebo žena? Daří se Vám sladit práci a rodinu?
2.	Jaké činnosti zastáváte jako žena v rodině? Domlouvala jste se s partnerem na rozdělení těchto činností?
3.	Jak si představujete roli muže v rodině? Shoduje se Vaše představa s realitou?
4.	Jaký je Váš názor na péči o děti a ostatní závislé členy rodiny? Kdo by podle Vás tuto péči měl vykonávat – žena či muž nebo by se měli podělit?

5.	Jaké jsou Vaše zájmové aktivity? Kolik Vám na ně zbývá času?
6.	Jak vnímáte zájmové aktivity svého partnera? Kolik jim věnuje času?
7.	Kolik času věnujete Vy a kolik partner společným aktivitám s rodinou?
8.	Kolik času věnujete dětem Vy a kolik Váš partner?
9.	Cítíte se v některé oblasti svého života (pracovní, rodinné) v nerovném postavení vůči druhému pohlaví? Pokud ano, uveďte konkrétní důvod.
10.	Jakou pomoc při řešení problému v partnerském vztahu či na pracovišti uvítáte? Pomoc rodiny, přátel, psychologa, sociálního pedagoga aj.?

Rozhovor na téma:

Rovnoprávnost mužů a žen, problémy současného genderu.

Otázky pro muže:

Muž č.:

Věk:

Počet dětí:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

1.	Jaká je Vaše role jako zaměstnanec? Jste v roli podřízeného nebo ve vedoucí funkci? Je Vaším nadřízeným muž nebo žena? Daří se Vám sladit práci a rodinu?
2.	Jaké role zastáváte jako muž v rodině? Domlouval jste se s partnerkou na rozdělení těchto rolí?
3.	Jak si představujete roli ženy v rodině? Shoduje se Vaše představa s realitou?
4.	Jaký je Váš názor na péči o děti a ostatní závislé členy rodiny? Kdo by podle Vás tuto péči měl vykonávat – žena či muž nebo by se měli podělit?

5.	Jaké jsou Vaše zájmové aktivity? Kolik Vám na ně zbývá času?
6.	Jak vnímáte zájmové aktivity své partnerky? Kolik jim věnuje času?
7.	Kolik času věnujete Vy a kolik partnerka společným aktivitám s rodinou?
8.	Kolik času věnujete dětem Vy a kolik Vaše partnerka?
9.	Cítíte se v některé oblasti svého života (pracovní, rodinné) v nerovném postavení vůči druhému pohlaví? Pokud ano, uveďte konkrétní důvod.
10.	Jakou pomoc při řešení problému v partnerském vztahu či na pracovišti uvítáte? Pomoc rodiny, přátel, psychologa, sociálního pedagoga aj.?